

ความมั่นคงทางจิตใจ

- การพัฒนาสู่สภาพจิตวิญญาณ : แนวคิด และแนวทาง จากประสบการณ์
- ตัวอย่างของบุคคล อภความหมาย "จิตวิญญาณ" ใน พ.ร.บ. ส่งสภาพแห่งชาติ
- มูลนิธิพุทธธรรม พุทธการของบุคคล และผู้เข้าร่วมสัมมนา ในหัวข้อ "การส่งเสริมการบวชวิฑิตเพื่อส่งสภาพ" [เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2545] ณ กอขลส่งสภาพจิต การกรรณสารอเลียง
- สปรอ. กับ "ส่งภาวะทางจิตวิญญาณ" ศ.นพ. ประพนธ์ วัชร์
- กรอบการทำงานรับน้อมความคิดเห็นสาธารณะ ประเภท กระบวนการจัดทำ พ.ร.บ. ส่งสภาพแห่งชาติ
- ความเห็นและ วัตถุประสงค์การประยุปรึกษาหัวข้อ "ขอบเขตความหมายส่งสภาพมิติที่ 4" ณ ห้องประชุม 1 สปรอ. วันพฤหัสบดีที่ 6 มีนาคม 2546

สนับสนุนโดย

กองทุนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์

เลขที่ 29 อาคารชัยพฤกษ์ ชั้น 2
ถนนวิสุทธิกษัตริย์ แขวงบางขุนพรหม
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
โทรศัพท์ 0-2281-6216
E-mail : ffhs@thai.com

ความมั่นคงทางจิตใจ (Spiritual Security)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)

คำปรารภ

สำนักวิชาการช่วยทุกข์ได้จัดประชุมสัมมนาวิชาการเรื่อง ความมั่นคงของมนุษย์ : ความมั่นคงของคนไทย เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2546 ณ โรงแรมสยามซิตี้ กรุงเทพมหานคร เวลา 10.00 น. ที่ประชุมสัมมนา ได้ยกเอาความเห็นของ UNDP ซึ่งกำหนดเรื่องความมั่นคงของมนุษย์ไว้ 7 ประการ มาอ้างอิงด้วย คือ

- Economic security
- Food security
- Health security
- Environmental security
- Personal security
- Community security
- Political security

ผลการอภิปรายในการสัมมนาครั้งนี้ ที่ประชุมได้นำเสนอ ความมั่นคงของมนุษย์ประการที่ 8 ขึ้น โดยให้ชื่อว่าความมั่นคงทางใจของมนุษย์ เพื่อเป็นศิริมงคล ที่ประชุมจึงมีความเห็นให้ไปกราบขอคำแปล เป็นภาษาอังกฤษของคำว่า ความมั่นคง ทางใจ จากพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ต.บางกระพิก อ.สามพราน จ.นครปฐม พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กรุณาให้คำไทยว่า "ความมั่นคงทางจิตใจ" และให้คำเป็นภาษาอังกฤษมา 3 คำ คือ

1. Spiritual Security - ใช้มาก
2. Psychological Security - มีใช้แต่น้อย
3. Mental Security - ไม่พบในหนังสือที่เป็นหลักเป็นฐาน

พร้อมกันนี้พระเดชพระคุณได้กรุณาแสดงความคิดเห็นไว้ในเทป ซึ่งสำนักวิชาการชัยพฤกษ์ได้ถอดเทปเพื่อจะพิมพ์ไว้เป็นหลักฐาน และเผยแพร่ต่อไป ทั้งจะถือเอาความคิดของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก เป็นแนวทางในการพัฒนาความมั่นคง ทางจิตใจ ให้คนไทยถือเป็นแนวดำรงชีวิตไปพร้อมๆ กับความเห็นอีก 7 ประการ ของ UNDP

กราบขอบพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ในความเมตตาครั้งนี้และจะน้อมนำความคิดเห็นของพระเดชพระคุณเป็นแนวทางของสำนักวิชาการชัยพฤกษ์ต่อไป

สำนักวิชาการชัยพฤกษ์
เมษายน 2546

ความมั่นคงทางจิตใจ* (Spiritual Security)

ความมั่นคงทางจิตใจ อยู่ในชุดความมั่นคงพื้นฐาน

ความมั่นคงทางจิตใจนั้น เป็นความมั่นคงพื้นฐาน คืออยู่ในชุดความมั่นคงของชีวิต ซึ่งเริ่มด้วยความมั่นคงปลอดภัยทางด้านร่างกาย ที่เป็นฐานให้ชีวิตเป็นอยู่ได้ แล้วก็มี ความมั่นคงทางจิตใจ และอีกด้านหนึ่งคือ ความมั่นคงทางสังคม สามอย่างนี้เป็นพื้นฐานมาแต่เดิม ส่วนความมั่นคงด้านอื่นๆ มักจะเป็นของเพิ่มขึ้นมาทีหลัง ซึ่งขึ้นต่อกาละ เทศะ หรือยุคสมัย

ยกตัวอย่างง่ายๆ เช่น environmental security ซึ่งเพิ่งเริ่มได้รับความนิยมหรือยอมรับกันในช่วงที่คนตื่นเกี่ยวกับเรื่องความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมในยุคใหม่ใกล้ๆ นี้ ดังจะเห็นว่า ในอเมริกาเพิ่งจะเริ่มยุคสิ่งแวดล้อมเมื่อประมาณปี 1969 / พ.ศ. 2512 (ในพ.ศ. 2512 เกิดองค์การ Green Peace ต่อมา พ.ศ. 2513 เริ่มมี Earth Day และรัฐบาลอเมริกันเริ่มตั้งหน่วยราชการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะ EPA) ส่วนระดับโลกนั้นก็ถือเอา Earth Summit ในปี 1972 หรือ พ.ศ. 2515 เป็นจุดกำหนด หลังจากนั้น จึงมีคำว่า environmental security ขึ้นมา แม้กระนั้น คำนี้ก็ยังไม่ได้ใช้กันทั่วไป ในสารานุกรมของฝรั่งที่สำคัญ ๆ ก็ยังไม่บรรจุคำนี้

* คำกล่าวของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) แห่งวัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม อาราธนาโดย นายจันทน์ สวมประจำ อดีตเลขาธิการวุฒิสภา เพื่อมอบแก่สำนักวิชาการชัยพฤกษ์ (จากเทป วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๔๖)

อย่างที่มาแยกเป็น economic security กับ food security อะไรพวกนี้ สมัยก่อนก็รวมอยู่ในข้อเดียวกัน แต่ต่อมาบางยุคบางสมัยมีความจำเป็น เกิดขึ้น เช่น แม้ว่าสภาพเศรษฐกิจด้านอื่นจะดี แต่เรื่องอาหารซึ่งสัมพันธ์ กับสภาพแวดล้อมด้วยนี้ ก็อาจจะมีปัญหา เช่นมีเงินแต่ไม่สามารถหา อาหาร หรืออาหารไม่ปลอดภัย ก็เลยต้องมีการเน้นขึ้นมา

รวมความว่า security หลายอย่างเป็นเรื่องที่ยื่นต่อยุคสมัย ซึ่งมีการ เน้นขึ้นมาทีละอย่าง แต่ security หลักคือ ความมั่นคงทางจิตใจ ทางชีวิต ร่างกาย และทางสังคม เป็นพื้นฐานมาแต่เดิม

สำหรับความมั่นคงทางจิตใจนี้ คำศัพท์ภาษาอังกฤษ ที่อยู่ในข่าย จะพิจารณามีอยู่ 3 คำ คือ spiritual security แล้วก็ psychological security และ mental security

mental security นั้น ตัดไปได้เลยเพราะว่าไม่ใช้กัน ส่วน psychological security มีใช้บ้าง อย่างในหนังสือจำพวกวารสารฉบับหนึ่ง เมื่อปี 1947 ก็มี แสดงว่าใช้มานานแล้ว แต่ก็ใช้กันไม่มาก

คำที่ใช้กันมากก็คือ spiritual security แปลว่าความมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องจิตใจที่ลึกลับ มักจะไปเกี่ยวข้องกับเรื่องทางศรัทธาโดยเฉพาะ เรื่องทางศาสนา อย่างที่เดี๋ยวนี้มีคนไทยบางท่านแปลว่า จิตวิญญาณ ซึ่ง เป็นคำที่ใช้กันไปพลางก่อน เพราะหาคำที่ถึงใจไม่ได้ แต่ยังไม่ปรากฏว่า เป็นที่ยอมรับของราชบัณฑิตยสถาน พูดง่าย ๆ ก็คือ ความมั่นคงทางจิตใจ นั้นเอง

ยกตัวอย่าง เด็กที่ถูกทุบตีทำร้ายหรือถูกรังแกอยู่เรื่อยๆ ก็จะขาด ความมั่นคงทางจิตใจ คือไม่มี spiritual security นี้

นิตยสาร Time เมื่อปี 2534 (ฉบับ 30 ก.ย. 1991) ลงพิมพ์เรื่องที่เขาสัมภาษณ์นักเขียนนวนิยายมีชื่อเสียงคนหนึ่งชื่อว่า Norman Mailer

นักเขียนผู้นี้ได้พูดถึงจริยธรรมประธานาธิบดีบุช (บิดาของประธานาธิบดี George W. Bush คนปัจจุบัน) เขาพูดถึงประเทศอเมริกาเวลานั้นว่า ขาด หรือเสื่อมเสีย spiritual security ลงไป เพราะมีเรื่องร้ายๆ ที่กระทบ กระเทือนให้บอบช้ำหลายเรื่อง ทั้งเรื่องการสังหารบุคคลสำคัญของชาติ ตั้งแต่ประธานาธิบดีเคนเนดี สังหารมาร์ติน ลูเธอร์ คิง สังหารโรเบิร์ต เคนเนดี เรื่องอภัยจากสงครามเวียดนาม แล้วก็คดีวอเตอร์เกต จิตใจ บอบช้ำเสีย spiritual security เหมือนดังภรรยาที่ถูกข่มขู่อยู่เรื่อยๆ เขาว่า อย่างนั้น เป็นความมั่นคงทางจิตใจระดับชาติกันเลย

ยกตัวอย่างแค่นี้ก็คงพอเห็นชัดว่า ความมั่นคงทางจิตใจ หรือ spiritual security นี้ เป็นอย่างไร

เป็นอันว่า ศัพท์ที่จะสื่อความหมายกับพวกฝรั่งได้ง่าย ก็คือ spiritual security ซึ่งเป็นเรื่องทางด้านจิตใจที่ลึกซึ้งลงไป อาจเกี่ยวข้องกับศรัทธา ในทางศาสนาด้วย แต่ถ้าพูดในทางพุทธศาสนาก็ต้องโยงมาหา "ปัญญา" เพราะจิตใจจะมั่นคงแท้จริงต้องอาศัยปัญญา ด้วย

จิตใจมั่นคงอย่างสมบูรณ์ เมื่อเป็นอิสระด้วยปัญญา

ศรัทธาทำให้มีหลักที่ยึดเหนี่ยวให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจใน ระดับหนึ่ง แต่จะมั่นคงจริงต้องมีปัญญา โดยเกิดความรู้เข้าใจด้วยตนเอง ศรัทธาเป็นความมั่นใจที่อาศัยหลักข้างนอกคือสิ่งภายนอกหรือสิ่งอื่นมา เป็นเครื่องยึด เหมือนมีคนมาพาคนหลับตาเดิน ถ้าเราเชื่อมั่นในคนที่จูง นำพาเราไป เราก็มี security ได้ แต่ถ้าเราลืมตามองเห็นทางด้วยตนเอง เราจะมีความมั่นใจโดยสมบูรณ์ คือมองเห็นทางนั้นชัดเจน รู้ว่าจะไปถึง จุดหมายนี้ได้ ต้องไปทางนี้

แม้แต่จะตาย คนที่จะตายก็ต้องการ spiritual security คือ ความ มั่นคงทางจิตใจ หรือจิตลึกที่ว่ามี คนที่ไม่มีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจเวลาจะ ตายจิตใจก็มักฟุ้งซ่าน หวาดกลัว ไม่มีสติ แต่ถ้าเป็นคนมีศรัทธา มีความ

เชื่อมั่น อย่างชาวพุทธที่ศรัทธาเชื่อมั่น ในบุญ ในกุศล เมื่อเขาได้ทำบุญ กุศลไว้ หรือมีจิตศรัทธายึดอยู่กับพระรัตนตรัย พอจิตมีหลักอย่างนี้ ก็สงบได้ใจก็มั่นคงดี

ที่นี่ ก้าวไปอีกขั้นหนึ่ง คือ คนที่มีปัญหาเห็นแจ้ง รู้เข้าใจหลัก พระไตรลักษณ์ เข้าถึงความจริงของชีวิต และกฎธรรมชาติ อันนี้จะไปเหนือยิ่งกว่าศรัทธาอีก คือคนที่รู้เข้าใจ รู้เท่าทันความจริงของโลกและชีวิตแล้ว จิตยอมรับความจริงนั้น จิตใจของเขาจะสงบได้เลย แล้วก็เป็นผู้อิสระด้วย ส่วนคนที่อาศัยศรัทธา ยังต้องมีหลักเป็นที่ยึดเพื่อให้เกิดความมั่นใจ ต้องเกาะจึงมั่น ต้องยึดจึงมั่น แต่ถ้าเป็นคนที่มีปัญญารู้แจ้งแล้ว ไม่ต้องเกาะต้องยึดอะไรเลย เป็นอิสระ

เป็นอันว่า spiritual security นี้ ในความหมายของฝรั่งเป็นเรื่องของการที่จิตใจมีที่พึ่งพำนัก มีที่ยึดเหนี่ยว มีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย รวมทั้งมีคุณความดีที่ทำให้เกิดความภูมิใจ (อย่างในกรณีของชาติอเมริกันที่ว่าเมื่อก็) ซึ่งบรรยายได้หลายด้าน แต่ถ้าว่าในทางพุทธศาสนา ก็ต้องโยงไปถึงปัญญา ดังที่กล่าวแล้ว

อันนี้เป็นเรื่องของความมั่นคงปลอดภัย ในระดับที่สำคัญเป็นแก่น หรือเป็นแกนทีเดียว ส่วนความมั่นคงอย่างอื่นเป็นเพียงภายนอก **ถ้าไม่มี spiritual security แล้ว ก็จะมี security ที่แท้จริงไม่ได้**

เพราะว่า security ที่แท้จริงนี้ ไม่ใช่มั่นคงข้างนอกอย่างเดียว ต้องมีความมั่นคง ที่ทำให้เกิดความมั่นใจอย่างแท้จริง และความมั่นใจนี้แหละจะเป็นตัวที่จะทำให้ตั้งหลักได้ และใจจึงจะสงบ หมายความว่า จะมั่นคงแท้ต้องถึงขั้นทำให้ใจสงบได้

มั่นคงนั้นดีแท้ แต่จะยังยืนต้องไม่ประมาทด้วย

ที่พูดมานั้น เป็นเรื่องของถ้อยคำและความหมาย ที่นี้มีข้อสังเกตที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ แม้ว่า security จะเป็นสิ่งสำคัญ แต่ก็มีสิ่งที่ต้องระวัง

[6]

ไว้เหมือนกัน หมายความว่า แม้ว่า security หรือความมั่นคงนี้จะมี ความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์และสำหรับสังคมอย่างคนทั่วไปนี้ถ้าไม่มีความรู้สึกใน security ก็ไม่มีความหวังที่ชัดเจน ไม่มีความมั่นใจ จะสร้างสรรค์ จะทำงานอะไร ก็จะทำให้ไม่มุ่ง ไม่แน่ว ไม่เข้มแข็ง ไม่มีสมาธิ แม้กระทั่งไม่รู้ว่าจะทำไปทำไม นี่แง่หนึ่ง

แต่อีกแง่หนึ่ง ในทางตรงกันข้าม ซึ่งฝรั่งก็รู้ตัวเหมือนกัน คือ security หรือความมั่นคงนี้ ถ้าไม่ได้พัฒนามนุษย์เพียงพอ มนุษย์เหล่านี้พอมีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ก็จะเฉื่อยชา อย่างที่ฝรั่งก็พูดถึงว่าจะเกิด indolence ขึ้นมา คือเกิดความเฉื่อยชา หรือความขี้เกียจพูดตามภาษา ของเราก็คือ เกิดความประมาท ผัดเพี้ยน ไม่กระตือรือร้น ไม่ชวนชววย ซึ่งเป็นสภาพจิตสามัญของมนุษย์ปุถุชน ที่ว่า พออยู่สบายก็ขี้เกียจเฉื่อยชา

ฝรั่งที่เจริญมานี้ เขาก็เห็นคุณค่าของพวก stress, tension และ anxiety ซึ่งเวลานี้เป็นปัญหาของเขาเอง สังคมฝรั่งได้รับพิษภัยโทษของ stress, tension และ anxiety คือเรื่องของความเครียด ความกดดัน และความกระวนกระวายต่างๆ ในวิถีชีวิตของเขาที่เป็นมาตลอดยุคอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้เขามีความทุกข์มาก แต่ก็เพราะ stress, tension และ anxiety นี้แหละ จึงทำให้ฝรั่งต้องดิ้นรนกระตือรือร้นชวนชววย และทำให้เขาเจริญ มาเป็นอย่างที่เห็นในปัจจุบันนี้ได้

ฉะนั้นในเรื่องเดียวกัน จึงมีมุมมองได้หลายแง่ ซึ่งต้องระวังที่จะเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ เมื่อพูดตามหลักในพุทธศาสนา การที่จะกระตือรือร้นชวนชววย ก็คือความไม่ประมาท ฉะนั้น ถ้ามี security คือมีความมั่นคง ปลอดภัย ก็ต้องระวังไม่ให้เกิดความประมาท ต้องระวังว่าสบายแล้วจะเฉื่อยชา อยากจะนอน อยากจะผัดเพี้ยน เพราะฉะนั้นจึงต้องพัฒนาคน ให้ไม่ประมาท

ถ้าพัฒนาคนให้ไม่ประมาทไม่สำเร็จ ก็อาจจะต้องยอมให้มี stree

และ tension ว่าเป็นเครื่องบีบให้คนกระตือรือร้น ขวนขวาย

ต้องรู้ทันความจริงที่ว่า มนุษย์ปุถุชนที่ไม่ได้มีการพัฒนาเพียงพอ ที่ต้องอยู่ในวงจรของความเสื่อม - ความเจริญอยู่อย่างนี้ ก็เพราะว่า ในตอนที่มิทุกข์ภัยบีบคั้น มีความเครียด ก็กระตือรือร้น เร่งรัด ดิ้นรน ขวนขวาย ทำให้เจริญก้าวหน้า แต่พอพ้นภัยอันตราย มีความสุขสบาย ก็เฉื่อยชา ผัดเพี้ยน ประมาท เพราะฉะนั้น พุทธศาสนาจึงให้แก้ด้วยการพัฒนาคนให้ไม่ประมาท

จะต้องระลึกและคิดเตรียมไว้ให้ดีๆ คู่กับ security คือความมั่นคงปลอดภัยนั้น จะต้องพัฒนาคนให้ไม่ประมาทไปด้วย มิฉะนั้นแล้ว security เองที่เป็นหลักแสนคืออย่างยิ่ง ก็จะเป็นเหตุปัจจัยของความเสื่อมได้เช่นเดียวกัน เพราะเหตุของความเสื่อมนั้นมาอยู่ที่ตัวคนเข้าหลักที่ท่านแสดงไว้ว่า กุศลเป็นปัจจัยแก่อกุศลได้ และอกุศลเป็นปัจจัยแก่กุศลได้

อกุศลเป็นปัจจัยแก่กุศล ก็เช่นความเครียด เป็นต้นนั้น มาเป็นปัจจัยให้เกิดการดิ้นรน ทำให้ขยันหมั่นเพียร ในส่วนที่กุศลเป็นปัจจัยแก่อกุศล ก็คือ ความสำเร็จ ความมั่นคงปลอดภัย สบาย กลับไปเป็นปัจจัยแก่ความเฉื่อยชา ประมาท

ตัวแก้ก็คือ ต้องให้การศึกษาพัฒนาคน ที่จะให้ไม่ประมาทได้ ทั้งที่อยู่สบาย หรือ**ทั้งที่สบายก็ไม่ประมาท** ต้องควบคู่กัน นี่คือความสำเร็จ หมายความว่า ต้องมีทั้ง security ด้วย และจะต้องไม่มี negligence ไม่มี indolence แต่ต้องมี earnestness ตลอดเวลา และทำให้คนมี diligence การพัฒนามนุษย์อย่างนี้ จึงจะทำให้การพัฒนาสังคมสำเร็จได้

รวมความว่า พื้นฐานและจุดยอดของ security ทั้งหมดนั้น ไปรวมอยู่ที่ spiritual security คือความมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งโยงไปหาปัญญา และจะต้องโยงมาหาหลักความไม่ประมาท ดังได้กล่าวแล้ว.

[๒]

ความเป็นมา และ วัตถุประสงค์การประชุมปรึกษาหารือ

“ขอบเขตความหมายสุขภาพมิติที่ 4”

ณ ห้องประชุม 1 สปรส. วันพฤหัสบดีที่ 6 มีนาคม 2546

ความเป็นมา

- กระบวนการยกย่อง พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ เพื่อเป็นธรรมนูญสุขภาพคนไทย หวังให้เป็น กระบวนการเรียนรู้ของคนไทยในเรื่องสุขภาพร่วมกัน เพื่อการสร้างสังคมแห่งสุขภาวะ
- กระบวนการยกย่อง พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ ดำเนินการมาเป็นเวลา 3 ปี มีประชาชนจากทุกฝ่ายเข้าร่วมให้ข้อคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางนับเป็นแสนคน
- ในประเด็นเกี่ยวกับคำจำกัดความเรื่อง “สุขภาพ” ทุกฝ่ายมีความเห็นพ้องต้องกันว่า สุขภาพ คือ สุขภาวะ ที่เป็นองค์รวมกว้างขวางมากกว่าเรื่องทางการแพทย์และสาธารณสุข เป็นเรื่องที่ครอบคลุมมิติบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม และเป็นเรื่องที่ยาวมากกว่ามิติทางกาย (Physical Health) และจิต (Mental Health) ในความเข้าใจกันแบบเดิมๆ
- ในกรอบความคิดระบบสุขภาพแห่งชาติที่พัฒนามาเป็น (ร่าง) พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ (ฉบับปรับปรุง 24 กันยายน 2545) ได้ยกย่องคำว่า “สุขภาพ” ไว้ว่า
 “สุขภาพ” หมายความว่า สุขภาวะที่สมบูรณ์และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม อย่างสมดุล ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ *
 * ทั้งนี้ในมิติทางจิตวิญญาณนั้นกำลังจัดกระบวนการเพื่อหาข้อสรุปร่วมกันว่าควรใช้คำใดที่สามารถสื่อความเข้าใจได้ตรงกันมากที่สุด เช่น ทางปัญญา ทางการเข้าถึงศาสนธรรม หรืออื่นๆ
- ในเรื่องความหมายของสุขภาพ “มิติทางจิตวิญญาณ” นั้น มูลนิธิพุทธธรรมและภาควิชา 25 องค์การ รวมทั้งสภาองค์กรพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย มีความเห็นว่า ไม่ควรใช้คำว่า “จิตวิญญาณ” เพราะในทางพุทธศาสนาไม่มีการบัญญัติคำนี้ไว้
- การประชุมเพื่อหาข้อยุติต่อ “ร่าง พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ” ระหว่างคณะอนุกรรมการยกย่อง พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติและสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ ร่วมกับส่วนราชการต่างๆ

หน่วยงาน เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2546 เห็นพ้องต้องการว่า ควรหาคำอื่นใช้แทนคำว่า "ทางจิตวิญญาณ"

- เนื่องจากกระบวนการปฏิรูประบบสุขภาพเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมไทย จึงควรถือโอกาสนี้ร่วมกันพัฒนางานวิชาการเพื่อยกระดับองค์ความรู้และปัญญาของคนไทยให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการประชุมหารือ

เพื่อประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับทำให้ขอบเขตความหมายของสุขภาพในมิติที่ 4 มีความชัดเจนและเข้าใจตรงกันมากยิ่งขึ้น (โดยมิได้มุ่งหาคำตอบว่า ควรใช้คำใดแทนคำว่า "จิตวิญญาณ")

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ spiritual health

คำว่า Spiritual เป็นคำที่มีพื้นเดิมมาจากภาษาลาติน คือ *spiritualis* หมายถึง การหายใจ (breath) ลม (wind) หรือ อากาศธาตุ (air) คำนี้เกี่ยวข้องกับคำลาตินอีกสองคำ คือ spirit หมายถึง วิญญาณ / ผี / ขวัญ (soul) ความกล้าหาญ (courage) ลมหายใจ (breath) และสิ่งสำคัญหลักของชีวิต (vital principal) และอีกคำหนึ่งคือ spirare หมายถึง หายใจ (to breathe) คำนี้ในความหมายดั้งเดิม (Medieval latin) นั้น หมายถึงต้นกำเนิดแห่งชีวิตและพลังแห่งชีวิตที่ทุกชีวิตต้องมี (spirit every being)

คำว่า spirituality ในความหมายดั้งเดิมจึงเป็นคำที่หมายถึง การตระหนักรู้แบบที่ไม่จำเป็นต้องขึ้นต่อศาสนาใด ศาสนาหนึ่ง (non-sectarian recognition) ถึงพลังแห่งชีวิตหรือพลังของพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (divinity) ที่มีอยู่ในแก่นของชีวิตทุกรูปทุกนาม ในขณะที่ศาสนา (religion) เป็นเรื่องเกี่ยวกับประเพณีเฉพาะที่ประกอบด้วยชุดของกฎหรือแบบแผนการปฏิบัติและคำสอน (doctrine and dogma) ซึ่งรวมถึงการมีพิธีกรรม การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพกราบไหว้ เป็นสถาบันทางสังคมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง (human centered social institutions) รูปแบบศาสนาแบบดั้งเดิมของคนก่อนอารยธรรมไม่ได้แยกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (sacred) จากสิ่งอื่นๆ เนื่องจากลักษณะของความเชื่อดั้งเดิม ความศักดิ์สิทธิ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งของ วัตถุธาตุ หรือพื้นที่หรือภาวะของจิต ที่สามารถแยกออกจากสิ่งต่างๆ ได้ ดังนั้น ทุกอย่างจึงเป็นวัฏจักรร่วมกันไม่

* ดัดตอนมาจากบทต่างๆ ของโครงการทำหนังสือเรื่องจิตวิญญาณกับสุขภาพ โดย ผศ.ดร.สุวจิต จันทรถนอม-ภูติ นักวิชาการอิสระ, อาจารย์พิเศษวิทยาลัยการสาธารณสุข และหลักสูตรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, อาจารย์พิเศษ คณะสาธารณสุขศาสตร์ และหลักสูตรสิทธิมนุษยชนศึกษาเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล, และอาจารย์พิเศษ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และหลักสูตรตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, อาจารย์พิเศษในต่างประเทศ มหาวิทยาลัยฟิลาดีเฟีย สหรัฐอเมริกา และมหาวิทยาลัยเวียนนา ประเทศออสเตรีย

* งานเขียนนี้เป็นเพียงร่าง ยังไม่สามารถใช้อ้างอิงได้ (Draft Only Not For Quotation)

อาจแยกออกได้ เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของสรรพสิ่ง ดังนั้น "จิตวิญญาณ" หรือ spirituality จึงเป็นเรื่องที่ทุกชีวิตมีอยู่ และเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตทุกชีวิต โดยไม่มีกำหนดของการเวลา (เปรียบเสมือน อะกาลิก) หรือไม่เฉพาะเจาะจงว่า จะต้องเป็นชุดของการกระทำหรือคำพูด

ความหมายที่คำ spirituality มักถูกใช้ในปัจจุบัน เป็นการหมายถึงชุดของความเชื่อ (set of beliefs) การสอนและปฏิบัติ (doctrine and dogma) ซึ่งผิดจากแต่เดิมที่หมายถึง สภาวะที่ดำรงอยู่ (state of being) หรือ สภาวะของการมีชีวิต (state of living) ซึ่งไม่เกี่ยวกับพระเจ้า (deity) ไม่เกี่ยวกับพิธีกรรม (แต่เป็นเรื่องของพลังจากการหายใจ - breathing) แต่สามารถปฏิบัติได้โดยผ่านวิถีของศาสนาใดก็ได้ที่ทำให้เราเข้าถึงแก่นแท้ของชีวิต ธรรมชาติที่แท้ของวิญญาณของบุคคล แต่ไม่จำเป็นที่ทุกคนจะต้องมีศาสนาถึงจะสร้าง spirituality ได้ เนื่องจากสิ่งนี้เป็นสิ่งที่มาแต่กำเนิด เป็น birthright หากมนุษย์เข้าถึงแก่นแท้ของชีวิตได้ ก็จะทำให้เราตระหนักถึงความเชื่อมโยงของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ทั้งปวง โดยไม่เลือกรูปหรือนาม ทำให้เราตระหนักถึงความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างอากาศ น้ำ ภูเขา มดแดงไฟ นกเหยี่ยว หนอน และพืชพันธุ์ธัญญาหาร ซึ่งในท้ายสุดก็จะทำให้เราเข้าถึง "ความเข้าใจในมนุษย์ผู้อื่นร่วมกัน หวังดี" อยากเห็นเขาสบายเป็นขั้นต่อไป

มีนักวิชาการต่างประเทศอีกหลายคนที่ยพยายามศึกษา เรื่อง spirituality ที่ไม่ผูกติดกับคุณลักษณะหรือความเป็นศาสนา บางงานจะพูดในลักษณะของมนุษยนิยม สังคมนิยม และในเชิงจิตวิทยา ซึ่งส่วนใหญ่จะจำกัดการตีความหมายของ spirituality อยู่ใน 3 บริบทใหญ่ๆ

ก) เรื่องของการค้นหาความจริงอันสูงสุด ทั้งในรูปของอภิปรัชญา (Metaphysic) ในรูปของการอนุมานและการเข้าใจเชิงประจักษ์ (empirical) หรือเป็นเพียงความจริงที่นำไปใช้ได้ (pragmatic)

ข) เป็นการค้นหาพระเจ้า

ค) เป็นการค้นหาความจริงเกี่ยวกับตัวตน

งานชิ้นหนึ่งที่น่าสนใจในการศึกษาสภาวะ spirituality ของเด็กของ David Hay and Rebecca Nye (1998) ซึ่งนักวิชาการสองท่านได้พบว่า ธรรมชาติของสภาวะทาง spirituality ของเด็กๆ สามารถทราบได้ (recognized) จากคุณสมบัติของกิจกรรมทางจิตใจที่บ่งบอกถึงสำนึก (consciousness) ที่มีลักษณะสัมพันธ์ (relational consciousness) ทั้งภายในและระหว่างบุคคล ซึ่งเด็กแสดงออกมาในประสบการณ์ทางด้านสุนทรีย์ภาพที่มีความหมายต่อเขา ประสบการณ์ทางศาสนา การสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวและจริยธรรมภายในตัวตน นักวิชาการสองท่านนี้พบว่าเด็กมีความสามารถที่จะตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขากับคนอื่น ๆ รอบข้างที่ใกล้ชิดและห่างออกไป ความสัมพันธ์กับธรรมชาติและกับพระเจ้า ซึ่งในความหมายของ spiritual ในที่นี้จำกัดอยู่ที่ความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ กับพระเจ้าและมีความรับผิดชอบ

ชอบต่อสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในขณะที่ John Fisher (1999 : 31) กล่าวว่า สำนักเชิงสัมพัทธ์ (relation consciousness) สามารถแสดงให้เห็นได้ใน 4 ลักษณะใหญ่ คือ

- ในระดับบุคคล ที่แสดงออกมาในเรื่องของการตระหนักรู้ เห็นถึงคุณค่า ความมีตัวตนของตนเอง มีเป้าหมายในชีวิต (human spirit creates self awareness, relating to self-esteem and identity)
- ในระดับกลุ่ม/ชุมชน แสดงออกมาในรูปของความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งและมีคุณภาพระหว่างตัวบุคคลและคนอื่นๆ ที่เป็นเรื่องของจริยธรรม คุณธรรม วัฒนธรรม และศาสนา นั้นหมายรวมถึงการมีความรัก ความยุติธรรม ศรัทธาและความหวังต่อมนุษยชาติ
- ในระดับของสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องของการดูแลและถนอมธรรมชาติทั้งทางกายภาพและชีวภาพ และตระหนักรู้ในความมหัศจรรย์ของสรรพสิ่ง ซึ่งบางคนอาจคำนึงไปถึงการมีเอกภาพกับธรรมชาติแวดล้อม
- ในระดับที่เป็นสากล นั่นคือความสัมพันธ์ของบุคคลกับบางสิ่งหรือบางคนที่เหนือไปกว่าความสัมพันธ์กันในระดับมนุษย์ นั่นคือความสัมพันธ์ที่สูงส่งกว่าอย่างอื่น เป็น ultimate concern, transcendent reality, cosmic force หรือไปถึงขั้นความสัมพันธ์กับพระเจ้า

1.5 จิตวิญญาณกับสุขภาพกาย และสุขภาพจิต

มีงานศึกษาอยู่หลายชิ้นที่บอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างการที่คนมีที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ทางศาสนา ศรัทธา หรือ ทาง spirituality อื่นๆ กับการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพผู้ที่ป่วย ทำให้นักวิทยาศาสตร์ตะวันตกเริ่มหันกลับมาให้ความสำคัญ โดยเฉพาะกับ การพยาบาลและการดูแลผู้ป่วย โดยเฉพาะ ในการสร้างเครือข่ายผู้ป่วยเป็น support group และองค์กรศาสนายังมีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้ป่วยให้มีพลังศรัทธาในการหายจากการเจ็บป่วย ทำให้คนไข้มีทักษะในการเผชิญกับความเจ็บป่วย (coping skill) มีการศึกษาภาวะการซึมเศร้าในผู้สูงอายุเป็นระยะเวลา นานถึง 7 ปี พบว่า การมีส่วนร่วมทางศาสนาและการปฏิบัติธรรมทำให้ผู้สูงอายุลดอาการซึมเศร้า และความอ่อนแอทางร่างกายได้ดีกว่าคนที่ไม่ได้ร่วม นอกจากนั้นการศึกษาของกลุ่มอื่นๆ พบว่า การที่ผู้สูงอายุมีการฝึกทาง spiritual และปฏิบัติศาสนกิจ ระบบภูมิคุ้มกันของเขาจะมีความแข็งแรงมากขึ้น และลดความดันได้มากกว่าคนที่ไม่เคยปฏิบัติ

นอกจากนั้นทางด้านจิตใจเอง spirituality มีความสำคัญต่อผู้คนในการการมี self-esteem มีศรัทธาในการดำรงชีพ และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นๆ นอกจากนั้นยังช่วยเยียวยา

ในยามที่มีความทุกข์ทรมานใจ ให้เกิดพลังใจที่จะต่อสู้กับชีวิตและพร้อมที่จะสร้างสรรค์คุณภาพใหม่ให้กับชีวิต ในงานทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ ก็พบว่าผู้ป่วยที่ป่วยเป็นโรคจิตมีอาการดีขึ้นและถึงขั้นหายจากการเจ็บป่วยได้เมื่อมีการฝึกปฏิบัติทางศาสนธรรมควบคู่ไปกับการรักษาทางการแพทย์

ศาสนาอิสลามจะเป็นศาสนาเดียวที่เชื่อมโยงจิตวิญญาณ (spirituality) ไว้กับการดูแลสุขภาพทั้งกายและใจ ให้อย่างละเอียดถี่ถ้วน อยู่ในวิถีปฏิบัติ เป็น moral code of conduct และมีจริยธรรมทางการแพทย์ (biomedical ethics) ที่เป็นลักษณะเฉพาะ ในการปฏิบัติต่อร่างกายผู้ป่วย และการปฏิบัติต่อบุคคล ตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่แรกเกิดศาสนาอิสลามได้กำหนดพฤติกรรมในการดูแลเด็กที่คลอดใหม่โดยมีการสวดมนต์ให้พร การให้ทานแก่ผู้อื่น การขลิบอวัยวะเพศเพื่อรักษาความสะอาด การกำหนดให้แม่ให้นมบุตร การอบรมสั่งสอนเมื่อเด็กโตขึ้นโดยเฉพาะการสอนทางศาสนา นอกจากนี้ในศาสนาอิสลามยังมีข้อกำหนดในเรื่องการรักษาสุขภาพลักษณะ ตั้งแต่การทำละหมาด การบริโภคและการเตรียมอาหารที่ต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทั้งหญิงและชาย การทำคลอดให้ผู้หญิงก็สมควรให้เป็นผู้ที่ยอมรับได้ในทางศาสนา

การเข้าสู่กระบวนการรักษาพยาบาลในทางศาสนาอิสลามนั้น ต้องมีการปรึกษากับผู้นำทางศาสนา หรือ spiritual counselor ด้วย การบอกข่าวร้ายแก่ผู้ป่วยก็ไม่สมควรกระทำในแบบที่จะทำให้ผู้ป่วยเกิดความรู้สึกท้อแท้ แพทย์จะต้องให้ข้อมูลในเชิงบวกต่อจิตใจอย่างจริงใจไม่โกหก กระบวนการตาย (dying process) เป็นกระบวนการที่ละเอียดอ่อน โดยประเพณีแล้วแค่การลดลงของการหายใจและการเต้นของหัวใจในขั้นสุดท้ายถือว่าการเตรียมที่จะไปก่อนไม่รับรู้อะไร โดยครอบครัวและผู้นำทางศาสนา (spiritual counselor) จะเป็นผู้ช่วยในการตัดสินใจว่า ผู้ป่วยสมควรที่จะทนทุกข์ทรมานจากการรักษาต่อไปหรือไม่

2. ข้อห่วงใยจากสมัชชาสุขภาพเกี่ยวกับจิตวิญญาณ และผลกระทบจากการขาดมิติที่ดี

ตามบทสนทนา
ตามหัวข้อ
ตามหัวข้อ
ตามหัวข้อ
ตามหัวข้อ
ตามหัวข้อ

1. ประเด็นเรื่องสุขภาพจะขาดมิติทางศาสนาและวัฒนธรรม ระบบคุณค่า
2. การเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเห็นคุณค่าของผู้อื่นเท่าๆ กัน
3. ประเด็นปัญหาในวิถีการดูแลรักษาพยาบาลผู้ที่อยู่ในระบบความเชื่อ ศรัทธาในศาสนาที่ต่างๆ กัน โดยเฉพาะกับสุขภาพผู้หญิง
4. การ recognize สุขภาพมิติที่ดี ทำให้เกิดตระหนักถึง ความเท่าเทียมกันในการปฏิบัติต่อคนที่มีความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมต่างจากคนส่วนใหญ่ของสังคม
5. สุขภาพมิติที่ดี มีความเชื่อมโยงกับ representation ในกลไกของระบบสุขภาพ ที่จำเป็นต้องมีผู้แทนหรือผู้ทรงคุณวุฒิจากฝ่ายการศาสนา
6. มีผลเชื่อมโยงต่อการส่งเสริมสุขภาพ ที่จะเอื้อให้มีการเชื่อมโยง

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ
National Health System Reform Office

ที่ สวรส.สปร.ว 044 /2546

[13]

7 กุมภาพันธ์ 2546

เรื่อง ขอเรียนเชิญประชุม

เรียน คุณปิติพร จันทรัต ญ อยุทยา

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
1. ใบตอบรับการประชุม
 2. รายชื่อผู้ที่เชิญเข้าร่วมประชุม
 3. แผนที่สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

ตามที่ คปรส. ได้จัดกระบวนการต่างๆ ในช่วงเวลา 2 ปีที่ผ่านมาเพื่อดำเนินการยกร่าง พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ... เรียบร้อยแล้ว และผ่านความเห็นชอบในหลักการของ คปรส. แล้วเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2545 ขณะนี้อยู่ระหว่างเตรียมการเสนอคณะรัฐมนตรี คาดหมายว่าจะเข้าสู่กระบวนการนิติบัญญัติในสมัยแรกของปี 2546 โดยมีมุ่งหวังให้ พ.ร.บ.ฉบับนี้ทำหน้าที่เป็นธรรมนูญสุขภาพของคนไทย เพื่อกำหนดกรอบทิศทาง หลักการ กติกา กลไก มาตรการ และแนวทางสำคัญต่างๆ ของระบบสุขภาพแห่งชาติ เพื่อให้เป็นเครื่องมือสำหรับสร้างสุขภาพของทุกฝ่ายในสังคม นั้น

เนื่องจากมีบางประเด็นที่ยังมีความเห็นต่าง ดังนั้นเพื่อให้มีองค์ความรู้และความเห็นประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา โดยเฉพาะในประเด็น "สุขภาพมิติที่ 4 หรือสุขภาพทางจิตวิญญาณ" ดังนั้น สปรส.จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านในฐานะที่เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ และประสบการณ์ในประเด็นดังกล่าวร่วมประชุม ในวันพฤหัสบดีที่ 6 มีนาคม 2545 เวลา 09.00 - 14.00 น. ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ เพื่อระดมสมองในการพัฒนา "คำ" ที่เหมาะสม การทำความเข้าใจในประเด็นและแนวคิดกับสุขภาพในมิตินี้ รวมทั้งการยกตัวอย่างและการนำไปใช้จริงในสังคม โดยมี ศ.นพ.เกษม วัฒนชัย องคมนตรี เป็นประธานการประชุม ซึ่งในการระดมสมองครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัด "สมัชชาสุขภาพ ในประเด็นสุขภาพมิติที่ 4" ในโอกาสต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและโปรดเข้าร่วมประชุมตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว จักเป็นพระคุณ

ขอแสดงความนับถือ

อิทธิพล จินดาวัฒนะ

(นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ)

ผู้อำนวยการสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

ผู้ประสานงาน : พลินี เจริญสินสรี โทร. 02-5902483 หรือ 02-5902307 โทรสาร 02-5902311

ใบตอบรับเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ
การประชุมระดมสมอง ประเด็น “สุขภาพมิติที่ 4”
วันพฤหัสบดี ที่ 6 มีนาคม 2546 09.00 - 14.00 น.
ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

.....

1. ข้อมูลผู้เข้าร่วมประชุม

นาย/นาง/นางสาว/.....

ตำแหน่ง.....

หน่วยงาน/ที่อยู่.....

.....

โทรศัพท์.....

โทรสาร.....

E - mail.....

2. การเข้าร่วมประชุม

- ยินดีเข้าร่วมประชุมฯ
- ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมฯ

3. สำหรับท่านที่ต้องการให้จัดเตรียมอาหารเฉพาะ

- รับประทานอาหารมังสวิวัติ
- อาหารมุสลิม

4. การเดินทาง และที่พัก

ในกรณีที่ต้องพักค้างคืน ผู้เข้าร่วมประชุมโปรดจัดหาที่พักด้วยตนเอง (สปรส. ยินดีรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และค่าที่พักสำหรับท่านที่เดินทางมาจากต่างจังหวัดทุกท่าน โดยสำรองจ่ายและนำใบเสร็จมาเบิกได้)

1. กรุณาส่งใบตอบรับกลับภายในวันที่ 3 มีนาคม 2546 ทางไปรษณีย์ หรือทางโทรสาร (02) 590-2311

2. หากต้องการทราบรายละเอียดเพิ่มเติมกรุณาติดต่อสอบถาม
 พลินี เสริมสินศิริ (09) 775-9281, (02) 590-2483 , (02) 590-2307

รายชื่อผู้ที่เชิญเข้าประชุม

1. ศ.นพ.เกษม วัฒนชัย
2. นายแพทย์ไพโรจน์ นิงสานนท์
3. แมซซันสนีย์ เสถียรสุด
4. อาจารย์ศรีสว่าง พ่วงศ์แพทย์
5. นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ
6. อาจารย์ชาญเชาว์ ไชยานุกิจ
7. นายแพทย์โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์
8. อาจารย์เดชรัต สุขกำเนิด
9. นพ.บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล
10. ดร.สุวิจิ กู๊ด
11. ศ. นพ. อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม
12. ศ.สุมน อมรวิวัฒน์
13. ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน
14. แพทย์หญิงจันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ
15. อ.ทัศนีย์ ทองประทีป
16. คุณนงลักษณ์ ตรงศีลสัตย์
17. พญ.พรรณพิมล หล่อตระกูล
18. ภิกษุณีธรรมนันโท
19. บาทหลวงวิชัย โภคทวี ✓
20. พระเดชฐิติ หรือพระมหาเจิม หรือ พระไพศาล วิสาโล
21. ได้ะอิม่ามาจากเวทีสมัชชาสงขลา
22. คุณยงยุทธ ธนะปุระ
23. อาจารย์พิชัย ศรีไธ
24. นายแพทย์แวนมาฮาดี แวดาโอ๊ะ
25. อาจารย์สมพันธ์ เตชะอธิก
26. คุณรสนา ไตสีตระกูล
27. คุณนิพนธ์ แจ่มดวง
28. ดร.วณี ปิ่นประทีป
29. คุณปิติพร จันทร์ทัด ณ อยุทยา
30. นางพลินี เสริมสินศิริ

→ ตีความของครูสอน

Spirituality and Health

จิต - ใจ

วิญญาณ - จิต

สุขภาพทางจิตวิญญาณ (Spiritual Health)

↓
is determinant of health.

ผ.ศ. ดร. สุวจิ กู๊ด

บทนำ

1. เมื่อสุขภาพเป็นเรื่องของ กาย (body) จิต (mind) และ จิตวิญญาณ (spirituality)

- การมองสุขภาพแบบองค์รวม
- Soul, spirit, spirituality,
- วิถีชีวิต วัฒนธรรม กับการดูแลทางจิตวิญญาณ

2. จิตวิญญาณ กับศาสนา "เรื่องของพระ? เรื่องของใคร?"

- ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณในศาสนาฮินดู และพราหมณ์ *god*
- ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณในศาสนาฮิว
- ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณในคริสต์ศาสนา *God*
- ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณในศาสนาอิสลาม
- ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณในพุทธศาสนา
- พื้นที่ทางจิตวิญญาณ (spiritual space) กับ คนที่ไม่ยึดติดในศาสนาใดศาสนาหนึ่ง - *Spiritual leader*

3. สุขภาพทางจิตวิญญาณ แนวคิดทางโลก แนวคิดทาง(วัฒนธรรม)

- ความปิติสุข และ เวทนา ที่ทำให้รู้ตื่น เบิกบาน
- ความดีงามที่เกิดจากการกระทำ
- ศิลปะ กับ การสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณ

* 4. การป่วยทางจิตวิญญาณ ใครเป็นผู้รักษา

- ผู้รักษาสุขภาพทางจิตวิญญาณในประเพณีนิยม (Traditional healers)
- ผู้เชี่ยวชาญสุขภาพทางจิตวิญญาณในสมัยนิยม (Spiritual Healers)
- บัจเจกบุคคล (self- realization and self-healing)

5. แนวทางการดูแล สุขภาพทางจิตวิญญาณ

- การดูแลสุขภาพทางจิตวิญญาณโดยทั่วไป
- การดูแลสุขภาพทางจิตวิญญาณกับเด็กเล็ก และ วัยรุ่น

is determinant of health

- การดูแลสุขภาพทางจิตวิญญาณกับวัยทำงาน
- การดูแลสุขภาพทางจิตวิญญาณกับผู้หญิง
- การดูแลสุขภาพทางจิตวิญญาณกับคนมีครอบครัว
- การดูแลสุขภาพทางจิตวิญญาณกับผู้สูงอายุ

6. การแปร สุขภาพทางจิตวิญญาณสู่การปฏิรูปการดูแลสุขภาพ

- สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างเสริม บำรุง และ รักษาสุขภาวะ ของจิตวิญญาณ
- การสร้างเสริมกิจกรรมที่ทำให้เกิดสุขภาวะของจิตวิญญาณ
- องค์กรที่เกี่ยวข้อง

7. แนวคิดฉบับทฤษฎี ทฤษฎีจิตวิญญาณ

กรอบการทำงานรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ
ประกอบกระบวนการจัดทำ พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ

ความเป็นมา

การยกร่างพ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวของสังคม เชื่อมโยงเข้ากับวิชาการและการเมือง เพื่อการปฏิรูปความคิดเกี่ยวกับสุขภาพและปฏิรูประบบที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสุขภาพอย่างเป็นพลวัต โดยเน้นการส่งเสริมหน้าและเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน

ร่างพ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติผ่านการจัดทำมาเป็นระยะเวลา 2 ปี ขณะนี้กำลังรอนำเสนอต่อค.ร.ม.เพื่อผลักดันไปสู่ขั้นตอนนิติบัญญัติ

ในร่างพ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติมีบางประเด็นที่ยังมีความเห็นไม่ลงรอยกัน ได้แก่

- 1). ความหมายของคำว่าสุขภาพ ครอบคลุมกว้างรวม 4 มิติ คือ กาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ ความเห็นค่อนข้างลงรอยกัน แต่มีบางกลุ่มเสนอว่าไม่ควรใช้คำว่า จิตวิญญาณ (ม.3)
- 2). ทิศทางของระบบบริการสาธารณสุข ต้องไม่เป็นไปเพื่อการค้ากำไรเชิงธุรกิจ มีบางฝ่ายไม่เห็นด้วย (ม.63)
- 3). สิทธิการตายอย่างมีศักดิ์ศรี เฉพาะกรณี passive euthanasia (การไม่ถูกยึดการตาย) (ม.24)

จึงควรหากลไกดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้าน เป็นปัจจัยประกอบการตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดทำ พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ

วัตถุประสงค์

หาข้อมูลอย่างรอบด้านของประเด็นทั้ง 3 ข้างต้น ทั้งด้านวิชาการ ในประเทศและต่างประเทศ ด้านความเห็นของฝ่ายเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย สรุปเสนอแนะโดยไม่ตัดสินใจเสียเอง

วิธีการ

จัดกระบวนการสังเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการประชาพิจารณ์ รับฟังความคิดเห็นอย่างมีคุณภาพ

ระยะเวลาดำเนินการ

ธันวาคม 2545- กุมภาพันธ์ 2546

ผู้ทำงาน

- มีหัวหน้าทีมที่เป็นผู้มีบารมี เป็นที่ยอมรับของสังคม
- มีทีมวิชาการ 1-3 คน เป็นแกนทำงาน

Potential leadership

1. ศ.นพ.เกษม วัฒนชัย
2. คุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม
3. ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง
4. อ.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
5. ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช
6. คุณหญิงปรีญา เกษมสันต์ ณ อยุธยา
7. อ.อมรา พงศาพิชญ์
8. นพ.บรรลุ ศิริพานิช

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ
National Health System Reform Office

[21]

ที่ สวรส. สปรส. / 2545

มีนาคม 2545

To (ต่อ) กรมการแพทย์ 1100
ห้อง 1100 ชั้น 3
ม.ป.ท.
ช่วยอ.กฤษ. พ.ช. อ.อ.อ.

(ส.ร.บ. 1100/1100 ชั้น 3)
(อ.จ.ม. 1100 ชั้น 3) (อ.อ.อ.)

เรื่อง ขอให้แก้ไขคำจำกัดความของสุขภาพ

เรียน ประธานสภาองค์กรพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

อ้างถึง 1. หนังสือสภาองค์กรพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ลงวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2545

2. หนังสือ "ยารับสรรพโรค" คำบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ สำนักพิมพ์สุขภาพใจ

3. แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ในช่วงแผน ๙ พ.ศ. 2545 - 2549

4. หนังสือคำและความหมายในงานนโยบายและแผนสาธารณสุข

5. หนังสือ "สู่การปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2543

2. หนังสือ สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์

3. หนังสือ สุขภาพทางสังคมและจิตวิญญาณ

4. หนังสือ สุขภาพ อุดมการณ์และยุทธศาสตร์ทางสังคม

ตามหนังสือที่อ้างถึง สภาองค์กรพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ได้กรุณาให้คำแนะนำและเสนอแนะให้ตัดคำว่า "จิตวิญญาณ" ออกจากคำจำกัดความของสุขภาพ โดยระบุว่า "ถ้า สปรส. ปลดปล่อยให้การใช้คำจำกัดความที่มีความหมายของศาสนาอื่นแล้ว จะถือว่าเป็นเจตนาร้ายต่อพระพุทธศาสนาที่บรรพบุรุษของไทยได้รักษามานับพันปี ..." ความโดยละเอียดแจ้งแล้วนั้น

สปรส. ในฐานะองค์กรเลขานุการของคณะกรรมการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (คปรส.) ไคร่ขอขอบคุณในคำแนะนำดังกล่าว ซึ่งจะได้นำเสนอต่อผู้เกี่ยวข้องพิจารณาต่อไป และมีความยินดีที่องค์กรภาคส่วนต่าง ๆ ให้ความสนใจเข้าร่วมคิด ร่วมเสนอแนะและร่วมผลักดันการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งเป็นภารกิจร่วมกันของคนไทยทั้งสังคม แต่สำหรับข้อกล่าวหาว่าการดำเนินงานดังกล่าวมีเจตนาร้ายต่อพระพุทธศาสนา นั้น ดูว่าจะเป็นการกล่าวหาที่รุนแรงและเกินเลยความเป็นจริงไปอย่างมาก ดังนั้น สปรส. จึงไคร่ขอเรียนข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาเพิ่มเติมดังนี้

1. การปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ เป็นความพยายามร่วมกันของคนไทยทั้งภาคการเมือง / ราชการ ภาควิชาชีพ / วิชาการ และภาคประชาชน เพื่อปฏิรูปความคิด ปฏิรูประบบและโครงสร้าง รวมไปถึงปฏิรูปพฤติกรรม การกระทำและวิถีชีวิตที่สร้างสุขภาพ โดยมีการจัดทำ พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นธรรมนูญด้านสุขภาพของสังคมไทย และใช้กระบวนการจัดทำ พ.ร.บ.ดังกล่าวเป็นเครื่องมือให้ประชาชนทุกภาคส่วนเข้าร่วมคิด ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน การดำเนินงานนี้มีคณะกรรมการระดับชาติรับผิดชอบ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2543 มีระยะเวลาดำเนินงานไม่เกิน 3 ปี (นับจากวันที่ 9 สิงหาคม 2543)

2. จากการตรวจสอบเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เผยแพร่จาก คปรส. และ สปรส. ในห้วงเวลาที่ผ่าน มาทั้งหมด ไม่พบข้อความดังที่ระบุในหนังสือที่อ้างถึงข้อ 2 ที่ว่า ในคำอธิบายโดยอ้างอิงองค์การอนามัยโลกว่า “สุขภาวะทางจิตวิญญาณอยู่เหนือสุขภาวะทางจิตแห่งโลกีย์วิสัย คือต้องไม่เห็นแก่ตัว ไม่ยึดถือตัวตน ไม่ยึดถือลัทธิวัตถุนิยม แสวงแก่นแท้ของชีวิต และที่สำคัญคือ เชื่อในพลังอำนาจที่เหนือกว่าตนในพระผู้เป็นเจ้าและในความรักเพื่อนมนุษย์” โดยในหนังสือดังกล่าว ระบุว่า ข้อความนี้ ไม่สามารถยอมรับได้ เพราะเป็นการนำหลักการของเทวนิยมในพระผู้เป็นเจ้าของศาสนาอื่นมาใช้กับ ประชากรไทยที่เกือบทั้งหมดเป็นชาวพุทธที่มีได้ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า

สปรส. สันนิษฐานว่า ข้อความในเครื่องหมายคำพูดที่ปรากฏในหนังสือที่อ้างถึง น่าจะเป็นข้อความที่เกิดจากการปรุงแต่งขึ้น มิใช่ข้อความที่เผยแพร่โดย คปรส. และ สปรส.

3. จากการตรวจสอบเอกสารทางราชการ เอกสารวิชาการ และเอกสารเผยแพร่อื่น ๆ ในเบื้องต้น พบว่ามีเอกสารที่เผยแพร่ความหมายของเรื่องสุขภาพครอบคลุมมิติเรื่องจิตวิญญาณ เช่น

3.1 คำบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ เรื่อง “ยาระงับสรรพโรค” (วันที่ 20 ก.พ. 2531 พิมพ์เผยแพร่โดยสำนักพิมพ์สุขภาพใจ) ท่านพูดถึงว่าพระพุทธเจ้าตรัสว่ามีโรค 2 ชนิด คือ กายิกโรค และเจตสิกโรค แต่ท่านนำมาแยกให้เห็นชัดเป็น 3 โรค โดยแยกเจตสิกโรค เป็นโรคทางจิต (โรคจิตโรคประสาท) กับโรคทางวิญญาณ ซึ่งท่านใช้คำว่าโรคทางจิตทางวิญญาณบ้าง โรคทางวิญญาณบ้าง

3.2 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2543 ระบุว่า “การปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ หมายถึง กระบวนการใด ๆ อันนำไปสู่การปรับเปลี่ยนการจัดการระบบสุขภาพแห่งชาติให้เป็นระบบที่มุ่งให้ประชาชนทั้งมวลสามารถมีสุขภาพที่ดีทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ ตลอดจนมุ่งให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพตามความจำเป็นอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และคุณภาพได้มาตรฐาน” (เอกสารราชการ)

3.3 แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549 ระบุในแนวคิดหลักของการพัฒนาสุขภาพว่า “สุขภาพ คือ สุขภาวะ ซึ่งหมายถึง สุขภาพ คือ สุขภาวะที่สมบูรณ์และมีดุลยภาพทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ สุขภาพจึงแยกไม่ได้จากวิถีชีวิตที่จะต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของความถูกต้องพอดี โดยดำรงอยู่ในครอบครัว ชุมชนและสังคมที่พัฒนาอย่างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม” (เอกสารราชการ)

3.4 หนังสือคำและความหมายในวางนโยบายและแผนสาธารณสุข ของกระทรวงสาธารณสุข ระบุความหมายของคำว่าสุขภาพว่า “หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ สุขภาพจึงแยกไม่ได้จากวิถีชีวิตที่จะต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของความถูกต้องพอดี โดยดำรงอยู่ในครอบครัว ชุมชน และสังคมที่พัฒนาอย่าง “ดุลยภาพ” ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม” (เอกสารราชการ)

3.5 หนังสือวิชาการชุด “สุขภาพคนไทย” ปี พ.ศ. 2543 จัดพิมพ์โดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ชื่อ “สู่การปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ” บทที่ 2 ญาณทัสณะของสังคมไทยต่อระบบ

สุขภาพ หัวข้อ แนวโน้มของระบบสุขภาพข้อที่ 1 ระบุว่า "สุขภาพ (Health) มีบริบทที่กว้างขวางขึ้น สุขภาพดีจึงมิได้หมายถึงเพียงแค่การปราศจากโรคและการรักษาโรคเท่านั้น แต่วิวัฒนาการของความรู้เกี่ยวกับสุขภาพปัจจุบันนี้ ได้เปลี่ยนความเชื่อของมนุษย์ไปสู่แนวคิดที่ว่า โรคเกือบทุกโรคสามารถป้องกันได้ สุขภาพมีความเกี่ยวพันกับทุกสิ่งทุกอย่างทั้งทางกายภาพ จิตใจ จิตวิญญาณ พฤติกรรม วิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม" (เอกสารทางวิชาการ)

3.6 หนังสือ "สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์" เขียนโดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี และหนังสือ "สู่สุขภาพทางสังคมและจิตวิญญาณ" ให้คำอธิบายความหมายของสุขภาพ 4 มิติ โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี กล่าวว่า "จิตวิญญาณในที่นี้ หมายถึง จิตชั้นสูง คือ จิตที่ลดความเห็นแก่ตัว จิตที่เห็นแก่ผู้อื่น จิตที่เข้าถึงสิ่งสูงสุดคือ นิพพานหรือพระผู้เป็นเจ้า" เป็นการให้ความหมายของจิตวิญญาณเป็นสากล ที่เชื่อมโยงได้กับทุกศาสนา มิได้แบ่งแยกความหมายติดอยู่กับศาสนาใดศาสนาหนึ่งเท่านั้น

3.7 หนังสือ "สุขภาพ อุดมการณ์และยุทธศาสตร์ทางสังคม" เขียนโดย นพ.วิพุธ พูลเจริญ เขียนถึงสุขภาพ 4 มิติ โดยได้ขยายความเรื่องสุขภาพทางจิตวิญญาณไว้ในหลายประเด็น (เอกสารทางวิชาการ)

4. เรื่อง "สุขภาพ" เป็นเรื่อง^{กว้าง}ที่เกี่ยวข้อเชื่อมโยงอยู่กับวิถีชีวิตของมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมทั้งโลก เป็นเรื่อง^{กว้าง}ที่กว้างไกลกว่าพรมแดนทางศาสนา ลัทธิและความเชื่อใด ๆ การคิดถึงเรื่องสุขภาพ จึงเป็นความพยายามให้พ้นความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องทำลายหรือบั่นทอนสุขภาพให้เกิดขึ้นทุกขภาวะ เจตนา^{จริง}รณมณของการปฏิรูประบบสุขภาพจึงมิใช่การทำร้าย หรือทำลายใด ๆ ทั้งสิ้น

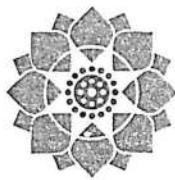
จึงเรียนมาเพื่อทราบ ด้วยความขอบพระคุณ

ขอแสดงความนับถือ

(นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ)

ผู้อำนวยการสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

สธ. 1177

ห้อง ร.ม.ท.
รับ 899 11.
วันที่ 13 ก.ค. 45
เวลา.....

สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี
กระทรวงสาธารณสุข
เลขรับ 6597/2382
วันที่ 2 ต.ค. 2545
เวลา 10.40 น.

มูลนิธิพุทธธรรม
BUDDHADHAMMA FOUNDATION

ห้อง ร.ม.ท.
เลขรับ 596
วันที่ 21 ต.ค. 2545
เวลา 9.40 น.

ห้องเลขานุการ ร.ม.ท.
เลขที่.....
วันที่ - 5 ต.ค. 2545
เวลา.....

มูลนิธิพุทธธรรม องค์กรชาวพุทธ และผู้เข้าร่วมสัมมนา
ในหัวข้อ "การส่งเสริมการบริหารจิตเพื่อสุขภาพ"
เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๕ ณ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข
๒ สิงหาคม ๒๕๔๕

16.00 น.

เรื่อง เสนอมติให้ตัดคำว่า "จิตวิญญาณ" ออกจากคำจำกัดความของสุขภาพ ในร่างพรบ.สุขภาพแห่งชาติ
เรียน ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

ตามที่มูลนิธิพุทธธรรมได้จัดสัมมนาเรื่อง "การส่งเสริมการบริหารจิตเพื่อสุขภาพ" ในวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๕ โดยมีวัตถุประสงค์ที่ ฯพณฯรมต.สุตารัตน์ เกยุราพันธุ์ ประธานเปิดงาน ได้กำหนดไว้ว่า "เป็นครั้งแรกที่เปิดโอกาสให้ผู้แทนองค์กรพระพุทธศาสนาได้มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นต่อร่างพรบ.สุขภาพแห่งชาติ นับเป็นนิมิตหมายที่ดีที่จะได้นำความคิดเห็นจากที่สัมมนานี้ไปปรับปรุงแก้ไขร่างพรบ.ดังกล่าว ให้เป็นธรรมนูญสุขภาพของคนไทยอย่างแท้จริง"

เกี่ยวกับคำจำกัดความของสุขภาพที่ระบุไว้ว่า "หมายถึงสุขภาพะทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ" โดยให้ความหมายว่า "ทางจิต-มีความสุข เบิกบาน มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา ใจสบาย ไม่เครียด ไม่บีบคั้น ทางจิตวิญญาณ-ได้ทำความดี และจิตใจสัมผัสกับความบริสุทธิ์ มีศาสนาหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความเอื้อเฟื้อ ลดความเห็นแก่ตัว" นั้น ผู้ร่วมสัมมนาซึ่งประกอบด้วย พระเถรานุเถระในพระพุทธศาสนา ผู้รู้ทางปริยัติธรรม อาจารย์แพทย์ แพทย์ผู้แทนองค์กรพระพุทธศาสนา และองค์กรสุขภาพต่างๆกว่า ๖๐ ท่าน ได้ให้ข้อคิดเห็นร่วมกันดังนี้คือ

๑. เห็นด้วยที่มีการขยายความหมายของจิต ให้กว้างไกลไปกว่าความหมายของจิตแพทย์ เป็นคำจำกัดความที่กินความหมายถึงการมีสติ สมาธิ ปัญญา ซึ่งก็สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาด้วย
๒. ไม่เห็นด้วยกับคำว่า "จิตวิญญาณ" ซึ่งถูกนำมากำหนดเป็นอีกมิติหนึ่ง ด้วยเหตุผลดังนี้:
 - ๒.๑ คำว่า "จิต" และ "วิญญาณ" เป็นคำในพระพุทธศาสนาเป็นไวยากรณ์กัน เมื่อนำคำทั้งสองมาเรียงกันเป็น "จิตวิญญาณ" คำเดียว โดยกำหนดให้มีความหมายใหม่ ที่แตกต่างไปจากความหมายเดิม ซึ่งให้ความหมายที่ กายกาย ภายนอกกัน จนไม่อาจทำความเข้าใจได้ เช่น ถ้าถือตามหลักของสปรส. เมื่อจิตมีสติ มีสมาธิ ก็ให้ถือเป็นสุขภาพะทางจิต แต่เมื่อใดจิตมีบริสุทธิ์ ก็กลายเป็นสุขภาพะทางจิตวิญญาณ ครั้นเมื่อเกิดปัญญาขึ้น ก็กลายเป็น จิต อีก แท้ที่จริงจิตที่เป็นกุศลย่อมพัฒนาตั้งแต่ ศีล สมาธิ ปัญญา จนกระทั่งเข้าถึงโลกุตระธรรม การนำไปตัดแปลงกระทั่งให้คำจำกัดความที่ขัดแย้งในตัวเอง ย่อมลดความน่าเชื่อถือในสิ่งที่จะระบุไว้ในพรบ.สุขภาพแห่งชาติ ตลอดจนเป็นเหตุทำให้ ภาษาทางพระพุทธศาสนาวิบัติ
 - ๒.๒ คำว่า "จิตวิญญาณ" ไม่มีในหลักฐานทางพระพุทธศาสนา ทั้งยังไม่เป็นที่รับรองของราชบัณฑิตยสถาน ไม่ใช่ภาษาที่เป็นทางการ ในปัจจุบันมีความนิยมใช้คำว่า "จิตวิญญาณ" กันอย่างแพร่หลายในความหมายที่แตกต่างกันออกไป ตามแต่ผู้ใช้จะกำหนด หากความหมายที่แน่นอนไม่ได้ ที่ผ่านมาในวงราชการไม่เคยมีการใช้ คำ ภาษาชาวบ้าน ไปตราเป็นภาษาราชการหรือคำระดับชาติ
 - ๒.๓ มีความพยายามขยายความคำว่า "จิตวิญญาณ" ไว้เป็นส่วนหนึ่งของหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งจะยิ่งสร้างความเข้าใจผิด เช่นหนังสือพิมพ์ลงข่าวว่า สวรส."สุขภาพ" ให้สังคมสนใจแนวคิด

มูลนิธิพุทธธรรม BUDDHADHAMMA FOUNDATION

ตามหลักพุทธศาสนา โดยศึกษาว่าด้วยชีวิต ความตายและจิตวิญญาณ แม้จะเป็นความปรารถนาดีที่จะให้คนไทยใช้พระพุทธศาสนามาดำเนินชีวิตและดูแลสุขภาพ แต่ทั้งคำว่า จิตวิญญาณ และคำว่า พุทธสุขภาพ ล้วนเป็นคำแต่งขึ้นเอง อันที่จริงทั้งคำศัพท์และความหมายตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท กำหนดไว้อย่างแน่นอนแล้วในพระไตรปิฎก มิใช่ใครจะตัดเติมเสริมแต่งตามใจได้

๒.๔ เอกสารของสปรส.และองค์กรที่เกี่ยวข้องหลายแห่ง แม้จะพยายามเขียนให้เป็นกลางๆ เพื่อผู้นับถือศาสนาต่างๆกัน แต่ด้วยเจตนาหรือไม่ก็ตาม การพยายามตราและอธิบายคำว่า "จิตวิญญาณ" ลงในพรบ.สุขภาพแห่งชาติ มักทำให้เกิดข้อความบางคำที่มีผลกระทบต่อหลักการของพระพุทธศาสนา อยู่เนืองๆ ในต่างกรรมต่างวาระกัน เช่น ว่า "พุทธิปัญญา ไม่ช่วยให้คนพ้นทุกข์" หรือ "คำตบสุดท้ายของสุขภาพกลับจะต้องเป็น "จิตวิญญาณ" ที่สอนให้เชื่อในพลังอำนาจเหนือตน ในพระผู้เป็นเจ้า" อันเป็นการนำเอาความเชื่อในศาสนาอื่น มาครอบงำอยู่เหนือปัญญาแห่งพระพุทธศาสนา และการเสนอว่า "จิตวิญญาณ คือจิตสูงสุด คือนิพพานหรือพระผู้เป็นเจ้า" เท่ากับเป็นการเสนอความเชื่อทางเทวนิยม เป็นอัตตา มาเทียบเคียงกับนิพพาน ซึ่งเป็นอนัตตา อันเป็นอเทวนิยม ทำให้คนไทยเข้าใจความหมายไขว้เขว เพราะนิพพานไม่ใช่จิตวิญญาณ และนิพพานไม่ใช่พระผู้เป็นเจ้า

ผู้ร่วมสัมมนาฯเคารพเสรีภาพในการนับถือศาสนาของคนไทยทุกคน และมีได้คาดหวังที่จะให้พรบ.สุขภาพแห่งชาติระบุคำหนึ่งคำใดที่เน้นเฉพาะความสำคัญของพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ต้องทำให้พรบ.ดังกล่าว ปรากฏคำหนึ่งคำใดที่ขัดแย้งกับหลักพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นที่ยึดถือของคนไทยมากกว่าร้อยละ ๘๐ ของประเทศ

ด้วยเหตุผลทั้งหมดดังกล่าว มูลนิธิพุทธธรรม องค์กรชาวพุทธ และผู้ร่วมสัมมนาฯ จึงมีมติร่วมกันขอให้ตัดคำว่า "จิตวิญญาณ" ออกจากคำจำกัดความของร่างพรบ.สุขภาพแห่งชาติ โดยให้เหลือแต่ความว่า "สุขภาพที่ดีหมายถึง สุขภาวะทางกาย ทางจิต และทางสังคม" การใช้คำว่า สุขภาวะทางจิตนั้น เป็นคำกลางๆที่ยอมรับได้ทุกศาสนา และสามารถครอบคลุมความหมายทุกประการของจิตที่ต่างกันได้ อันจะนำไปสู่ความสุขของบุคคลและสังคมแวดล้อมอยู่แล้ว และไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับความเชื่อหรือศรัทธาของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือผู้นับถือศาสนาใดๆ ด้วยวิธีนี้จะนำมาซึ่งความสงบสันติ และเจริญก้าวหน้าแก่สังคมไทยอันเป็นส่วนรวม

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ได้โปรดให้ความกรุณารับฟังข้อคิดเห็นดังกล่าวข้างต้น รวมทั้งพิจารณาตัดคำว่า "จิตวิญญาณ" ออกจากพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ เพื่อประโยชน์สุข

① ของสังคมและประเทศชาติสืบไป

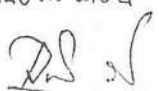
② เขียน รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ

วิชัย กาน รมค.สธ.
ชาน รมค. สธ. เบื้องหลัง
กาน วิชัย ๑๑:๑๕:๕๐ ความเห็น

ขอแสดงความนับถือ เพื่อโปรดให้ตกลงแก้ไข

(นายยงยุทธ์ ชนะประเสริฐ)

(นายอุดมเดช รัตนเสถียร)

๑. ประธานมูลนิธิพุทธธรรม

เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขและสมาคมสงเคราะห์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

(นายภูมิินทร์ ลีธีระประเสริฐ)

๑๕๐๕๕

โทร: 589-9012, 580-2719 โทรสาร: 580-5127

ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

87/126 TESABHL SONGKROH RD., LAD YAO CHATUCHAK, BANGKOK 10900 TEL 589-9012, 580-2719 FAX 580-5127

๑๕ ส.ค. ๕๕

3

เรียน รัฐมนตรีว่าการฯ

ข้าพเจ้านี้ขอขมาปวงท่านที่พอ
ความใจได้ ได้ในทางที่สมควรที่สมควร
ด้วยวิธีที่สมควรอยู่ในใจที่ทุกชั้น เพื่อ
ทางที่สมควรด้วยดีอย่างที่ดีตามวิธี กอ
ได้มาซึ่งการที่สมควร ขออวยพร

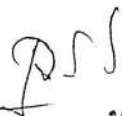
(นายสุรพงษ์ สืบวงศ์ลี)

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๑๐ ต.ค. ๕๕

4

เรียน ขุฑนุช รนง.สธ.

เพื่อโปรดพิจารณา

(นายอุดมเดช รัตนเสถียร)

เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๓๑ ส.ค. ๕๕

ในพบบทพรม.เลข๑๐ ๕

ดิฉันขอขมาปวง

(นางสุดารัตน์ เกษราพันธ์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๒๕ ต.ค. ๕๕

เรียน อ.กิมรณ.

(นายเกียรติชัย ไชยศิริวัฒนกุล)
หัวหน้าสำนักงานคณะกรรมการรัฐมนตรี

5) ทราบ, วันที่ ๓๑ ต.ค. ๕๕

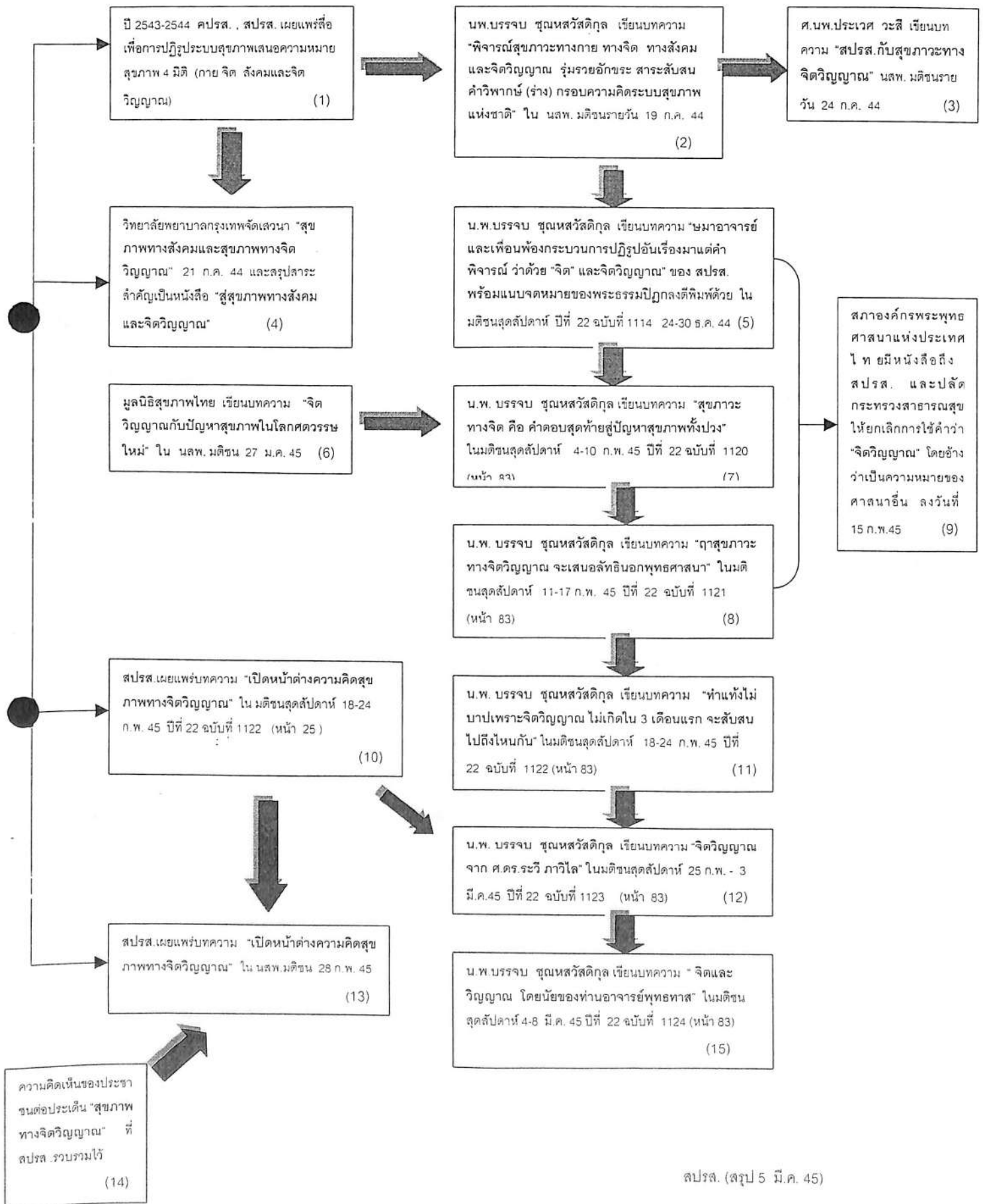
7-8 ต.ค. ๕๕ ที่บ้านเลข ๔ (11๑)

อ.กิมรณ

31 ต.ค. ๕๕

ลำดับเหตุการณ์ประเด็น "สุขภาพทางจิตวิญญาณ"

ข่าวจากหนังสือพิมพ์ มติชนรายวัน วันพฤหัสบดีที่ 19 กรกฎาคม 2544

พิจารณา 'สุขภาพทางกาย ทางจิต ทางสังคม และจิตวิญญาณ'
รู้รวมอภัยระ สาระลับสน
คำวิพากษ์ "(ร่าง) กรอบความคิดระบบสุขภาพแห่งชาติ"

ไ ระยะเวลาครึ่งปีที่ผ่านมา ผู้รักสุขภาพทั้งหลายได้ยินประโยคใหม่ๆ ว่าด้วยความหมายของ "สุขภาพ" ซึ่งเริ่มมีการแตกประเด็นออกไปจากเดิมที่ว่า สุขภาพดีหมายถึงการไม่เจ็บไม่ป่วย แต่ความหมายใหม่ที่ได้รับการระดมยิงอย่างถี่ถ้วนเพิ่มขึ้นทุกอณูของวงการสัมมนาและวงการข้อมูลข่าวสารทางสุขภาพก็คือความหมายใหม่ที่ว่า "สุขภาพดี หมายถึง สุขภาวะทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ(มโนธรรม)"

ผู้ที่อยู่เบื้องหลังของประโยคใหม่นี้ คือ สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ(สปรส.) นั่นเอง องค์การนี้เป็นเจ้าภาพในการจัด "(ร่าง)กรอบความคิดระบบสุขภาพแห่งชาติ" นับเป็นท่วงท่าใหม่ขององค์กรภาครัฐที่หันมาฟังเสียงประชาชนกันอย่างจริงจัง

ก่อนอื่นใครก็ตามเมื่อได้อินประโยคนี้ คงต้องสงสัยว่านิยามของสุขภาพจะ ทำไม่ต้องมีถึง 4 ประมวลด้วยกัน และ 2 ใน 4 ประมวลเหล่านี้ มีคำที่ซ้ำกันอย่างยากที่จะเข้าใจได้ คือ คำว่า "ทางจิต" และคำว่า "ทางจิตวิญญาณ" 2 ประมวลเหล่านี้แตกต่างกันอย่างไร

น่าเสียดายที่ "(ร่าง)กรอบความคิดฯ" ที่ สปรส.ซึ่งเป็นผู้ตั้งโจทย์ขึ้นมาเอง ไม่ได้นิยามศัพท์ไว้ แต่เพื่อไขว่คว้าหาข้อไปก็เจอไปสเตอร์แผ่นหนึ่งของ สปรส.จำแนกสุขภาพไว้ว่า

ทางกาย-ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ไม่เจ็บป่วย ไม่พิการ มีปัจจัยในการดำรงชีวิตที่พอเพียง

ทางจิต-มีความสุขเบิกบาน มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา ใจสบาย ไม่เครียด ไม่บั่นถัน

ทางสังคม-อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี ครอบครัวยุบอุ่น ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง มีความเสมอภาค และสมานฉันท์

ทางจิตวิญญาณ-ได้ทำความดี และจิตใจสัมพันธ์กับความปิติสุข มีศาสนาหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมีความเอื้อเฟื้อลดความเห็นแก่ตัว

เห็นดังนั้นแล้วให้เกิดความรู้สึกเป็น 2 ด้าน

ด้านหนึ่งชื่นชม ชื่นชมในหลักคิดที่องค์กรนำหน้าทางการแพทย์หันมาให้ความสำคัญไม่เฉพาะความสุขสบายทางกายเนื้อของผู้คน แต่ให้ความสำคัญทางใจแก่ความสุขทางจิตใจด้วย แดมความหมายทางจิตของ สปรส.ไม่ได้หมายถึงเพียงความหมายทาง "จิตเวช" ตามตำราฝรั่งแบบเก่า แต่เป็นจิตในความหมายที่ลึกซึ้งแห่งพุทธศาสนาด้วย เพราะได้ระบุไว้ถึงความมีสติ สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นหลักเบื้องต้นของพุทธศาสนาเอาไว้(ศาสนาอื่นมีเพียงเรื่องของศีล และสมาธิเท่านั้น ดังคำปาฐกถาธรรมของสัจจา นารยัน โกเอ็นก้า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 28 มี.ย.2544) สปรส.ยังให้น้ำหนักในมิติทางสังคมด้วย ทำให้เห็นว่าบุคคลจะสุขได้ มิใช่ด้วยตนเองอย่างเดียว

โคด แต่มีปฏิสัมพันธ์อย่างแยกกันไม่ได้กับสังคมและสิ่งแวดล้อม

①

ด้านสองสับสน ประโยคนี้ของ สปรส.ออกจะรุ่มรวยอักษร แต่สับสนทางสาระอยู่ไม่น้อย เพราะได้ใช้คำว่าจิต และคำว่าจิตวิญญาณออกมาเป็น 2 อย่าง ท่านพูดอย่างนี้แสดงว่าท่านเห็นว่าจิตนั้นเป็นคนละอย่างกับวิญญาณ ความจริงทั้งสองคำนี้เป็นคำในภาษาบาลีที่เรานำมาใช้ในภาษาไทย เมื่อเป็นคำในภาษาบาลีก็ย่อมเป็นคำที่ปรากฏอยู่ในคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นธรรมดา และ สปรส.ก็ได้ชี้ความหมายของ "จิต" ด้วยคุณสมบัติที่มีศีล สมาธิและปัญญา อันเป็นหลักของพุทธศาสนาอยู่แล้ว จำเป็นอยู่ที่จะต้องตีความคำ 2 คำที่เป็นปัญหานี้ ด้วยความหมายทางพุทธศาสนาต่อไป

ในเรื่องนี้ อ.ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์ ผู้รู้ทางอภิธรรมท่านหนึ่งให้ทรรศนะไว้ว่า "ถ้าจะถือความหมายในทางพระพุทธศาสนาแล้วก็น่าจะใช้คำว่า "จิต" หรือ "วิญญาณ" คำใดคำหนึ่งเพียงคำเดียว ไม่น่าจะต้องมีคำว่า "จิตวิญญาณ" อีก ท่านบอกว่าคำว่า "จิต" และคำว่า "วิญญาณ" นี้เป็นคำพูดถึงธรรมชาติอันเดียวกัน เพราะมีข้อความปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก(กัมภีร์ธรรมสังคณี) ความว่า "ถามว่าชื่อว่า จิต ย่อมมีในสมัยนั้นเป็นไหน? ตอบว่า "จิต มโน มานสะ หทัย ปันชาระ มโน มนายนตะ มนินทริย วิญญาณ วิญญาณขันธ มโนวิญญาณธาตุอันเกิดจากธรรมที่มีผัสสะเป็นต้นนั้นใด มีชื่อว่าจิตย่อมมีในสมัยนั้น" ดังนี้

ใน วิสุทธิมรรค(ชั้นธนเทศ) ท่านก็กล่าวไว้อย่างนี้ว่า "วิญญาณ จิตต มโนใด อุดโต เอก" แปลว่า "คำว่า วิญญาณ จิต มโน ว่าโดยสภาวะก็เป็นอันเดียวกัน" ดังนี้

จากหลักฐานตำราทางพระพุทธศาสนาที่ยกมาแสดงนี้ บอกให้ทราบชัดเจนว่า จิตและวิญญาณ เป็นอย่างเดียวกัน เพียงแต่ใช้ในคำวาระกันเท่านั้น

ในเมื่อ สปรส.อ้างถึงจิต เหมือนจะอิงองค์ความรู้ทางพุทธศาสนา แต่กลับจำแนกอีกชนิดหนึ่งเป็นจิต วิญญาณว่าเป็นคนละอย่างกัน ย่อมเป็นความเข้าใจไม่ตรงกับหลักฐานทางตำราพุทธศาสนา อย่างนี้แล้ว ก็สุดวิสัยที่จะให้คนอื่นเข้าใจได้ว่า "ภาวะที่เป็นสุขทางจิต, ภาวะที่เป็นสุขทางจิตวิญญาณ" ที่พูดถึงนั้นเป็นอย่างไร ย่อมมีผลกระทบไปถึงความเชื่อถือในสิ่งที่รัฐจัดดำเนินการอยู่เป็นธรรมดา

ยิ่งไปกว่านั้นถ้าพิเคราะห์ลึกเข้าไปในความหมายของ "สุขภาวะทางจิต" และ "สุขภาวะทางจิตวิญญาณ" ที่ สปรส.เสนอไว้ในไปสเตอร์ก็ยิ่งจะเห็นความสับสนทางสาระมากเข้าไปอีก เช่นเสนอว่า "ทางจิตคือมีความสุข เบิกบาน..." และเสนอว่า "ทางจิตวิญญาณ คือ...จิตใจสัมพันธ์ความปิติสุข..." เช่นนี้แล้วทางสองอย่างย่อมมิใช่ความหมายเดียวกันละหรือ? ทำไม่จะต้องแยกออกเป็น 2 ประมวลเลยเล่า?

๕) สปร.เสนออีกว่า "ทางจิต คือ...มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา..." ซึ่งแท้ที่จริงบุคคลจะมีได้ก็เพราะการมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว แล้วก็ยังเสนอซ้ำซ้อนเข้าไปอีกว่า "ทางจิตวิญญาณ คือ... มีศาสนาหรือเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ..." เช่นนี้แล้วขอมเห็นได้ว่า อันจิตและจิตวิญญาณนั้นแท้ที่จริงก็คือสิ่งเดียวกัน ด้วยเหตุใดๆที่ สปร.จะต้องแยกออกมาเป็น 2 ประมวลเพื่อให้รุ่งเรืองยาวความต่อไปด้วยแล้ว

อนึ่ง พึงรู้ว่า ในทางพุทธศาสนาไม่เคยมีที่ใดที่จะใช้คำว่า "จิตวิญญาณ" เป็นสองคำคู่กันเช่นนี้ แท้ที่จริงคำนี้ น่าจะเป็นคำใหม่ ดังที่ ส.น.พ.ประเทศ วัชสี ให้สัมภาษณ์ไว้ในมติชนรายวัน เมื่อวันที่ 10 ก.ค.2544 ว่า "คำนี้เป็นคำใหม่ แปลว่า มาจากภาษาอังกฤษว่า Spiritual Health แท้ที่จริงคำนี้คือความสุขที่เกิดจากความดีและลดความเห็นแก่ตัวลง ทำให้เกิดปัญญา" ตรงนี้ต้องขอประทานโทษ อ.ประเทศที่เคารพอีกด้วยว่า ยิ่งท่านอธิบายเท่าไรก็ยิ่งทำให้สับสนต่อไปอีกมากเท่านั้น

เพราะคำว่า "...ลดความเห็นแก่ตัวลง" ได้ถูก สปร.กำหนดไว้เป็นความหมายของ "จิตวิญญาณ" ส่วนคำว่า "...เกิดปัญญา" ก็ถูก สปร.กำหนดไว้เป็นความหมายของ "จิต" เห็นไหมครับว่า เรากำลังทำเรื่องง่ายให้เป็นเรื่องยาก ทำสิ่งที่เรียกว่า "จิต" หรือ "วิญญาณ" ซึ่งก็คือสิ่งเดียวกันในพุทธศาสนา มาแบ่งให้เป็นสอง เพียงเพราะแปลมาจากฝรั่งเท่านั้นเอง

เคยมีแพทย์จากกรมสุขภาพจิตท่านหนึ่งอธิบายกับผมถึงสาเหตุที่ทำให้ไม่ดีขึ้น องค์กรแพทยภาครัฐจึงมักเอ่ยถึงคำว่า "กาย จิต และจิตวิญญาณ" ว่า สาเหตุสืบเนื่องมาจากมติของ WHO คือในอดีตที่ผ่านมา องค์การอนามัยโลกยอมรับเพียงสุขภาพทางกายและจิต(Body & Mind) เท่านั้น โดยจิตก็มักจะตีความในแบบ "จิตเวช" ตามตำราฝรั่งเล่มเดิม ต่อมาด้วยการดิ้นรนของประเทศทางตะวันออก จึงได้มีการเติมคำว่า "Spirit" เข้าไปเป็นคำที่สาม และเป็นเหตุให้เกิดการแปลเป็นไทยได้คำว่า "จิตวิญญาณ" ออกมา เนื่องเพราะฝรั่งถือว่า Mind เป็นเพียงเรื่องของความรู้สึกนึกคิด แต่ Spirit เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สูงส่งไปกว่านั้น

ตรงนี้ต่างกับปัญหาทางพุทธศาสนาโดยสิ้นเชิง ที่ถือว่าตัวตนของเราประกอบด้วยกายกับจิต พิเคราะห์เจาะลึกโดยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาแล้ว ด้วยศีล สมาธิ จนเกิดปัญญาเห็นแจ้งและสอนสั่งมาเป็นเวลากว่า 2500 ปี ด้วยเหตุฉะนั้นข้อคิดจึงมีอยู่ว่า ขณะนี้ในเมื่อเรากำลังจะยกร่าง "พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ" สำหรับคนไทย ประเทศไทย เหตุใดจนใจเล่า เมื่อเราเริ่มต้นด้วยความหมายของ "จิต" ตามหลักพุทธธรรมแล้วไซ้ กลับจะต้องชูคำว่า "จิตวิญญาณ" อันเป็นความหมายของฝรั่งมาสร้างความสับสนให้กับคนไทยอีกเล่า

๖) พึงหมายเหตุไว้ตรงนี้ด้วยว่า คำ "จิตวิญญาณ" เป็นคำใหม่ที่เกิดขึ้นตามความนิยม ยังไม่เป็นที่รับรองของราชบัณฑิตยสถานผู้มีหน้าที่บัญญัติศัพท์ ซึ่งพึงคิดทบทวนอย่างรอบคอบที่จะนำคำใหม่ที่มีความหมายคลุมเครือ จารจารึกไว้ใน พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ

โดยสรุปแล้ว คำพิจารณาจากกลุ่มศึกษาธรรม ที่ศูนย์ธรรมชาติบำบัดบลิวิจึงมีความเห็นว่า

1. เห็นด้วยกับการขยายปริมาณของคำว่า สุขภาพดี ครอบคลุมทางกาย ทางจิต และทางสังคม นั้นแสดงถึงการยอมรับว่า การสร้างสุขภาพที่ดีสำหรับประชาชนไทยนั้น มิใช่เพียงการนั่งซ่อมสร้างที่ตัวบุคคลเท่านั้น แต่ต้องมีการพยายามในปริมาณทางสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย คนที่มีกายกับจิตดีจะช่วยกันสร้างสังคมที่ดี มีมโนธรรม ขณะเดียวกันสังคมที่ดี มีความสมานฉันท์ ไม่เห็นแก่ตัวก็จะส่งผลให้เกิดผู้คนที่ดี ทั้งสุขภาพกายและจิตอีกด้วย

2. เห็นด้วยว่าการซ่อมสร้างที่ตัวบุคคลนั้นมีได้เพียงกายเนื้อ แต่หมายไปถึงจิตของบุคคลนั้น และเป็นจิตที่มีความหมายกว้างไกลกว่าขอบเขตเดิมในวิชา "จิตเวช" ตามตำราฝรั่ง แต่เป็น "จิต" อันเป็นธรรมะที่รับรู้อารมณ์" ตามหลักเบื้องต้นแห่งพุทธปัญญา

3. ไม่เห็นด้วยกับการที่สุขภาพจะถูกแบ่งออกเป็น 4 ปริมาณ เพราะสุขภาพทางจิต และทางจิตวิญญาณ แท้ที่จริงก็คือสิ่งเดียวกัน "การทำความคิด" และจิตใจสัมพันธ์กับความปิติ สุข มีศาสนาหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความเอื้อเฟื้อลดความเห็นแก่ตัว" ที่ สปร.ถือเป็นความหมายของจิตวิญญาณ ล้วนสร้างขึ้นได้ด้วยการส่งเสริมสุขภาพทางจิตอยู่แล้ว การจำแนกเป็นจิต และจิตวิญญาณ จารจารึกเข้าไปใน พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ เท่ากับเรากำลังละทิ้งปัญหาแห่งพุทธศาสนา ทั้งๆ ที่ผู้ร่างกรอบความคิด ก็ใช้พุทธศาสนาเป็นจุดตั้งต้นของคำว่า "สุขภาพทางจิต" การมีทั้งสองคำนี้ไว้ด้วยกันจะทำให้ พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติกลายเป็นหัวมังกุท้ายมังกร เป็นน้ำพริกผสมนมเนย ไม่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง

สุขภาพดี จึงหมายถึง สุขภาวะทางกาย ทางจิต และทางสังคม ซึ่งครอบคลุมได้ทั้งสุขภาพของปัจเจกบุคคล และสุขภาพของสังคมอันเป็นสาธารณะ ที่รวมความหมายของการอยู่ร่วมกันทั้งทางกายภาพและทางมโนธรรมพร้อมกันไปอยู่ในตัว

อนึ่ง อาจมีผู้โต้แย้งว่า พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติเป็นของกลางๆ ไม่ควรอิงศาสนาไหน จึงไม่ควรเอาหลักการทางศาสนาพุทธมาท้วงติง อาจทำให้ศาสนาอื่นรับไม่ได้ เพราะศาสนาอื่นก็มีเรื่องของจิต เรื่องของวิญญาณ นี่ไม่น่าจะเป็นคำโต้แย้งที่มีน้ำหนัก เพราะถ้าจะแก้ไขให้สุขภาพดี คือสุขภาพทางกาย ทางจิต ทางสังคม เพียง 3 คำนี้ก็จำเป็นจะเป็นความหมายกลางๆ ที่ครอบคลุมหลักการเรื่องจิตเรื่องวิญญาณของทุกศาสนาอยู่แล้ว

แต่ถ้าเติมคำที่ 4 คือ "จิตวิญญาณ" เข้าไป แล้วทำให้เกิดความขัดแย้งกับหลักศาสนาพุทธโดยตรง เราจะทำอย่างนั้นกัน ไปทำไม?

น.พ.บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล
 กลุ่มศึกษาธรรม ศูนย์ธรรมชาติบำบัดบลิวิ

สปรส. กับ “สุขภาวะทางจิตวิญญาณ”

ศ.นพ.ประเวศ วะสี

สปรส. คือ สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ ได้จัดทำร่างกรอบความคิดเรื่องระบบสุขภาพส่งออกไปเพื่อให้สังคมร่วมพิจารณา โดยถือเป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความสร้างสรรค์

ในหนังสือพิมพ์มติชนฉบับวันจันทร์ที่ 19 กรกฎาคม 2544 นพ.บรรจบ ชุณหสวัตติกุล ได้เขียนบทความวิพากษ์ร่างกรอบความคิดนั้น โดยเจาะจงที่คำว่า “สุขภาวะทางจิตวิญญาณ” ว่าไม่จำเป็น ใช้คำนิยามว่าสุขภาวะทางกาย ทางจิต ทางสังคม 3 คำก็พอ นั่นคือ สาระ ของคำวิจารณ์ ซึ่งก็น่าจะดีที่มีการวิจารณ์โดยสาระ แต่ผู้วิจารณ์มีของแถมที่นอกสาระตามสไตลหรือภูมิหลังที่ยังตัดไม่ขาดมาด้วยอีก 3 ประการคือ

1. ใช้ชื่อบทความ “รุ่มรวยอักษร สาระสับสน” คำว่าสาระสับสนเป็นคำกล่าวหาที่รุนแรง การออกความเห็นเราควรแสดงเหตุผล แต่ไม่จำเป็นต้องไปกล่าวหาเขาอย่างรุนแรง และบางครั้งก็ไปสรรหาคำมาติดฉลาก (label) เรื่องนั้น ๆ ในทางเสียหายเพื่อให้คนจำได้ติดปาก อันเป็นการสร้างอารมณ์มากกว่าสร้างปัญญา ว่าเหตุผลในเรื่องนี้เป็นอย่างไร ๆ

2. ผู้วิจารณ์มีข้อความว่า “ต้องขอประทานโทษ อ.ประเวศ ที่เคารพครับว่า ยิ่งท่านอธิบายเท่าไรก็ยิ่งทำให้สับสนต่อไปอีกมากเท่านั้น” ที่เกี่ยวกับตัวผม ผมไม่ว่าอะไร ผมถือหลักพรหมชาลสูตร และพยายามดูตัวเองอยู่ และอยากให้คนอื่นเตือน ว่าถ้าสิ่งที่พูดที่เขียนมีโทษมากกว่าประโยชน์จะได้หยุดซึ่งก็จะเป็นการดี เพราะขณะนี้มีการหลบการใช้แรงงานเด็กมาใช้แรงงานคนแก่มากเกินไป

3. ผู้วิจารณ์กล่าวว่าเมื่อเติมคำว่า “จิตวิญญาณ” เข้าไปแล้วทำให้เกิดความขัดแย้งกับหลักพุทธศาสนาโดยตรง เรื่องนี้ผู้วิจารณ์เข้าใจหลักพุทธศาสนาในทางแคบ เมื่อแคบ อะไร ๆ ก็ดูอยู่ “นอก” ไปได้ง่าย ๆ กล่าวหาคนอื่นได้ง่าย ๆ ความจริงหลักธรรมทางพุทธศาสนากว้างใหญ่ไพศาล เมื่อกว้างใหญ่ไพศาลอะไร ๆ ก็อยู่ “ใน” ได้ทั้งนั้น สุดแต่จะคิดเชิงโอ้อุ้ม หรือตัดรอน ธรรมของพระศาสนาต่าง ๆ จะกว้างใหญ่ไพศาล แต่มนุษย์ไปตีความให้แคบตามจิตของตัวเอง แล้วนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรง

ต่อไปนี้เป็นคำวิชันต่อข้อวิจารณ์

1. ที่ผู้วิจารณ์กล่าวว่า จิต วิญญาณ มโน หทัย เป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน ไม่น่าเอาคำสองคำ คือ จิตและวิญญาณ มาใช้ทั้งคู่คือ “จิตวิญญาณ” ก็เห็นชัดว่ายังศึกษามาน้อยไป เพราะคำว่า มโนวิญญาณ มีที่ใช้เต็มไปหมดในพระไตรปิฎก ไม่ควรไปถึงอาจารย์ไชยวัฒน์ ภิปถากัญจน์ ผู้รู้ทางอักษรมาอ้างเฉพาะส่วน เพื่อสนองเจตนาของตน เพราะจะทำให้คนเข้าใจท่านผิดไป เนื่องจากผู้เริ่มต้นศึกษาเรื่องจิตทางพระพุทธศาสนา ก็จะพบคำว่า “มโนวิญญาณ” แล้ว คำหลายคำมีความหมายเหมือนกันในบางด้าน แต่อาจมีแง่มุมที่ต่างกัน และมีความหมายต่างกัน ใน “บริบท” ที่ต่างกัน มโน

และวิญญาน ในด้านหนึ่งหมายถึงจิตเหมือนกัน แต่คำว่า มโนวิญญาน มีความหมายจำเพาะว่า การรู้ทางใจ ในชุดวิญญานที่ร่วมกับอายตนะทั้ง 6 เริ่มจากจักขุวิญญานที่รับรู้ทางตา

มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาเอาคำเก่ามาใช้ร่วมกันในความหมายใหม่เป็นธรรมดา ผู้วิจารณ์ก็รู้ภาษาจีน ซึ่งมีการเอาคำเก่ามารวมกันมีความหมายใหม่เต็มไปหมด ทำให้มีคำใช้มากขึ้นเพื่อให้การคิดคมชัดแตกกิ่งก้านสาขาออกไป เราจะไปเตือนร้อนทำไมกับธรรมชาติที่เป็นธรรมดาและเป็นความงาม

คำว่า “จิตวิญญาน” เป็นการเอาคำเก่ามาใช้คู่เพื่อให้มีความหมายเพิ่มขึ้น หมายถึงมิติทางสูงของจิต

สัตว์มี กาย จิต สังคม แต่ไม่มีมิติทางจิตวิญญาน

มนุษย์มี กาย จิต สังคม จิตวิญญาน

จิต และวิญญานเป็นคำกลาง ๆ สัตว์ก็มีจิตหรือวิญญาน แต่ไม่มีมิติด้านสูงของจิต ทางพุทธใช้คำว่าปัญญา ข้อนี้จะเกี่ยวข้องกับการวิชันหาความเห็นของผู้วิจารณ์ในข้อถัดไป

2. ที่ผู้วิจารณ์กล่าวว่าใช้ 3 ก็ครอบคลุมหมดแล้ว คือ สุขภาวะทางกาย ทางจิต และทางสังคม ผมก็ไม่ว่าอะไร แต่อยากจะชี้ว่าผู้วิจารณ์ยังศึกษาไม่ครบ ในทางพุทธจะพูดถึง 4 ตามที่พระธรรมปิฎกได้นำมากล่าวไว้เสมอ ๆ ว่าทางพุทธจะพูดถึงการพัฒนา 4 ด้าน คือ

- (1) พัฒนาทางกาย
- (2) พัฒนาทางจิต
- (3) พัฒนาทางสังคม
- (4) พัฒนาทางปัญญา

ถ้าสังเกตหลักทางพุทธสัณนิทก็จะเห็นว่าจะพูดเรื่อง จิต กับ ปัญญา แยกออกเป็น 2 ข้อ เช่น จิตศึกษา กับปัญญาศึกษา หรือในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา จิตอยู่ในข้อสมาธิ แต่ถ้าผู้วิจารณ์ต้องการเอาปัญญาไปรวมไว้ในจิตโดยยุบเหลือ 3 คือ กาย จิต สังคม ผมก็ไม่ว่าอะไร เพราะไม่มีใครผูกขาดการตีความ เพียงแต่ต้องการบอกว่าทางพุทธนิยมพูดเป็น 4

4. เดิมองค์การอนามัยโลก นิยามคำว่าสุขภาวะ คือ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย ทางจิต ทางสังคม ผมก็รู้สึกมันขาดไป เพราะถ้าอธิบายแบบพุทธว่าความสุขคือ การหลุดพ้นจากความบีบคั้น 4 ประการ คือ บีบคั้นทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา (หลุดพ้นจากความบีบคั้นของความไม่รู้) จะมีความสมบูรณ์กว่า ต่อมาเมื่อองค์การอนามัยโลกมีมติให้เติมคำว่า spiritual well-being หรือสุขภาวะทางจิตวิญญานเข้าไปด้วย ผมก็ดีใจว่าคราวนี้ครบสมบูรณ์ทั้งตามพุทธและตามศาสนาอื่น ๆ เพราะ spiritual จิตวิญญาน หรือจิตสูงนั้นหมายถึง ความดี การลดความเห็นแก่ตัว การเข้าถึงสิ่งสูงสุด สิ่งสูงสุดทางพุทธคือ พระนิพพาน หรือปัญญาหรือวิชา ศาสนาอื่นหมายถึงพระเจ้าเป็นเจ้า

ผมจึงอธิบายสภาวะทางจิตวิญญาณว่าเป็นสภาวะที่เกิดจากความดี การลดความเห็นแก่ตัว การมีปัญญา ตรงนี้แหละครับ ที่ตรงผู้วิจารณ์ว่าผมสับสน ผมจะไม่ไปว่าผู้วิจารณ์เองนั้นแหละสับสนแบบปากตลาดหรือขาดความเมตตา แต่ผมอยากเสนอว่าให้ช่วยกันศึกษาให้ละเอียด เพราะเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและต้องปฏิบัติจนเกิดผล (ปฏิเวธ) ด้วย จึงจะเข้าใจ

ศาสนานั้นเน้นที่การเรียนรู้ การปฏิบัติและการได้รับผลดีจากการปฏิบัติ (ปฏิเวธ) ไม่เหมือนทางโลก ที่เน้นความรู้นอกตัวแล้วก็เอาไปไว้รอดกัน บลัฟกัน โดยไม่เกิดการพัฒนาอย่างประณีตในจิตใจของตนเอง

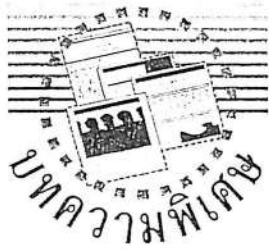
ข้อ 4 นี้จะพูดว่าสภาวะทางปัญญา ก็ได้ แต่คำว่าปัญญาในทางพระพุทธศาสนามีความหมายจำเพาะ ต่างจากปัญญาที่ใช้กันทั่ว ๆ ไปอย่างคาดคิดและมีความลึกที่ต่างจากคำว่า intellect ในภาษาอังกฤษ คำว่าสภาวะจิตวิญญาณมีความแปลกใหม่ กระตุ้นให้คิด ตีความหมายได้ทั้งในทางพุทธ ทางสากล และทางศาสนาอื่น

ผมไม่ติดใจหรือมีความเป็นเจ้าของอะไร กระบวนการปฏิรูประบบสุขภาพเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติจึงไม่อยู่หนึ่งตายตัว แต่ขยับเขยื้อนงอกงามออกไปตามธรรมชาติ วิถีทางพุทธไม่ได้อยู่ที่คำใดคำหนึ่งแต่อยู่ที่ท่าที วิชิต วิจิ และกรรม ที่ประกอบด้วยความเมตตา เรียนรู้ แต่งเติม เสริมต่อ เสมือนต้นไม้ที่แตกกิ่งก้านสาขาผลิดอกออกใบ ไม่ใช่การจืดรอนถอนโคน

คุณหมอบรรจบ ชุณหสวัตติกุล ผู้วิจารณ์ก็เปรียบเหมือนลูกศิษย์ที่ผมมีความเมตตา เช่นเดียวกับศิษย์อื่น ๆ ขอท่านทั้งหลายจงมีเมตตาต่อเธอ ขอให้เจริญในธรรม ศึกษาและปฏิบัติให้รู้ยังปรับท่าที วิชิต และวิจิในแนวพุทธ เพื่อสร้างสรรค์โลกให้งดงาม

การปฏิรูประบบสุขภาพเป็นกระบวนการทางศีลธรรมที่เปิดกว้าง จากการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ เพื่อประโยชน์สุขของเพื่อนมนุษย์ทั้งหมดเป็นนิรันดร์

ของจะมีเมตตาต่อกันและกัน

• น.พ.พรบรจ ชุณหสวัณติกุล •

ขมาอาจารย์ และเพื่อนพ้องกระบวนกรปฏิรูป

อันเนื่องมาแต่คำพิจารณา

ว่าด้วย 'จิต' และ 'จิตวิญญาณ' ของ สปรส.

ในระยะอันใกล้ ผมได้รับความเมตตาจากอาจารย์ 2 ท่านหนึ่งคือท่านอาจารย์ประเวศ วะสี ผู้เปรียบเสมือนครูทางอุดมการณ์ให้กับแพทย์และนักปฏิรูปรุ่นใหม่ อีกหนึ่งคือ ท่านเจ้าคุณธรรมปิฎก ผู้กรุณาให้ข้อวิชันว่าด้วย "สุขภาพอันดีของ กาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ" ซึ่งอยู่ในร่างกรอบความคิดสุขภาพแห่งชาติของ สปรส.

อาจารย์ประเวศท่านกรุณาให้เกียรติรับผมเป็นศิษย์คนหนึ่ง ยิ่งทำให้ผมต้องละอายแก่ใจ ถ้าได้กระทำสิ่งใดที่ทำให้ท่านชุ่นเคืองใจ ผมระลึกในเมตตาของท่าน ซึ่งได้ปฏิบัติต่อศิษย์เหมือนหนึ่งโบราณพ่อนแม่ย่อมให้แก่ลูกด้วยสละน้ำ ลุกยอ และกอนไม้ ในจังหวะอันสมควรแก่กรณี ที่ผ่านมาอาจารย์ประเวศเคยให้ทั้ง "สละน้ำ" คือการให้กำลังใจ "ลุกยอ" คือการยกย่องชมเชยในกรงานที่ผมเคยกระทำบ้างเป็นบางครั้งคราว ตั้งแต่เมื่อสมัยผมจบมาใหม่ๆ เป็นแพทย์ชนบท

กระทั่งเมื่อเร็วๆ นี้ มากครั้งนี้ อาจารย์ประเวศให้ "กอนไม้" แก่ผมบ้าง เพื่อสั่งสอนประหนึ่งครูสอนศิษย์ ไม่เพียงใช้ข้อความรุนแรงในการวิจารณ์ ซึ่งผมขอน้อมรับในคำสั่งสอนจากท่าน

ผมคงไม่มีโอกาสได้พบท่านอาจารย์ประเวศในระยะนี้ก็ได้แต่อาศัยข้อเขียนชิ้นนี้เป็นประหนึ่งดอกไม้และเทียนแพเพื่อขมาลาโทษ ทั้งท่านอาจารย์ ตลอดจนไปจนถึงเพื่อนพ้องน้องพี่ในกระบวนกรปฏิรูปสุขภาพแห่งชาติอันมี สปรส. เป็นแกนกลาง ถ้าผมได้ทำให้เสียซึ่งบรรยากาศของการระดมความคิดในเชิงสร้างสรรค์ ของกระบวนกรปฏิรูป ผมก็ขออภัยจากน้ำใจใจจริง

ขณะเดียวกัน ผมก็ขอแจ้งความเป็นมาของคำพิจารณาดังกล่าว เพื่อให้รู้ต้นสายปลายเหตุ เรื่องมีอยู่ว่า สปรส. ซึ่งเป็นองค์กรอันมีใจกว้าง สู่สุดสำหรั้ง "กรอบความคิดระบบสุขภาพแห่งชาติ" แล้วแจกจ่ายไปวัดตามองค์กรต่างๆ โดยประกาศไว้ว่า "เอกสารฉบับนี้จัดทำขึ้นสำหรับใช้เป็นสื่อตั้งต้น ให้ภาคีต่างๆ และผู้สนใจ ได้ชวยกันพิจารณา แสดงความคิดเห็น วิจารณ์วิจารณ์ ตัด เสริม เติม แต่ง ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ได้กรอบความคิดระบบสุขภาพที่พึงประสงค์ของสังคมไทย สำหรับนำไปเป็นกรอบกรรการ พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ ในขั้นต่อไป เอกสารฉบับนี้จึงมิใช่เอกสารที่สมบูรณ์โดยตัว" ผมเป็นคนหนึ่งที่ได้รับกรรการทบทวนจาก สปรส. ให้ชวยระดมความคิดจากกลุ่มผู้รักสุขภาพในส่วนที่ผมเกี่ยวข้อง

เนื่องจากผู้รักสุขภาพปัจจุบันมีบางกลุ่มที่ศึกษาธรรมอยู่ด้วย เมื่อได้อ่าน ("ร่าง) กรอบความคิดฯ" ดังกล่าว ก็เกิดมีข้อไม่เข้าใจหลายประการ โดยเฉพาะในคำจำกัดความว่าด้วย "สุขภาพดี หมายถึง สุขภาวะทางกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ (มิใช่ธรรม)" กลุ่มศึกษาธรรมที่ผมร่วมอยู่ด้วยจึงได้มีจดหมายเป็นทางการไปยัง สปรส. เพื่อขอให้ส่ง "ผู้รู้" มาร่วมการพิจารณา

น่าเสียดายที่ว่า ทางเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องของ สปรส. ได้แต่ตอบเราว่า "ทาง สปรส. ไม่มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ถ้าหากภารกิจกรุณา ขอความกรุณาให้ข้อเสนอแนะด้วย"

เมื่ออุปการณเป็นเช่นนั้น ทางกลุ่มศึกษาธรรมจึงได้แต่ศึกษากันตามลำพังและรวบรวมเป็นข้อคิดเห็นบางประการขึ้นมาเพื่อการเสนอข้อคิด

เห็นแก่ สปรส.

แต่ในส่วนตัวผมเองนั้น เนื่องจากผมได้เคยเข้าสัมมนาที่บองการภาคีหลายกลุ่ม ที่ได้ชวยกันจัดเตรียมระดมความคิดเสนอแก่ สปรส. ผมมีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า ความไม่เข้าใจในศัพท์แสของคำว่า "จิต" และ "จิตวิญญาณ" นั้นมีอยู่ในกลุ่มเหล่านี้ บางกลุ่มไปชวนเสียงหมอบ้านมาจากชนบทบางท้องถิ่นที่ปรยออกมาว่า "เฮ้ย เดี่ยวนี้กระพรวงเขาจะมีเรื่องฝูๆ สองๆ เข้ามาด้วยแล้วหรือ" บางกลุ่มก็มีการเปรยว่า "คำสองคำนี้มันจะความกันอย่างไรอีก" คำพูดเหล่านี้น่าจะสะท้อนถึงความสับสนในใจของหลายฝ่าย

อาจารย์ประเวศเคยสอนศิษย์อนุศิษย์เสมอไว้ใช้กาลละจุดตรในการพิจารณาสรพหลัง "อย่าปลงใจเชื่อโดยการฟังตามทีเมฆ โดยการถือสิบลูกกันมา โดยการเล้าลือ โดยการอ้างตำรา โดยศรระช โดยการอนุมาณ โดยการคิดตรองตามเหตุและผล อย่าปลงใจเชื่อเพราะเจ้ากันได้ดีกับพฤษฏีของตน ฯลฯ"

ผมมีความเห็นว่าในเมื่อยังอยู่ในกระบวนกรพิจารณา ก็เชื่อว่ากระบวนกรนี้อยู่เปิดโอกาสให้มีความคิดเห็นที่แตกต่างไป ในขณะนั้นผมไม่รู้อีกว่า ("ร่าง) กรอบความคิดฯ" ดังกล่าว สปรส. ได้เคยปรึกษาหารือกับอาจารย์ท่านใดมาแล้วบ้าง ยังไม่ต้องคิดถึงว่าอาจารย์ประเวศจะได้ร่วมสรพความคิดในคำจำกัดความดังกล่าว ผมจึงได้แต่ติดต่อกับ สปรส. ว่า น่าที่จะขอความรู้จากครูบาอาจารย์หลายๆ ท่าน มีทั้งท่านเจ้าคุณธรรมปิฎก เป็นอาทิ

ผมได้เห็นบทบาทเฝ้าของอาจารย์ประเวศในเมตตาท่อนหนึ่งนั้น 2 วัน ว่าด้วยเรื่องนี้ ผมก็เข้าใจว่า ที่ผ่านมามี สปรส. คงร่างคำจำกัดความ

กันไปเอง กระทั่งทำไปสเตอร์กันเอง แต่อธิบายได้ไม่กระจ่าง อาจารย์ประเวศคงจะเข้ามาชวย เพื่อชวยอธิบายให้ชัดยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ จึงได้เขียนและส่งคำพิจารณาเรื่องนี้ไปยังมตจน ผลก็คืออาจารย์ประเวศได้ชวยลง "ไม่เรียกว่า" กับผม พร้อมๆ กับชวยขยายความเรื่องนี้ให้แจ่มกระจ่างยิ่งขึ้น ข้อเขียนของท่านน่าจะชวยให้เกิดปัญญาแก่คนในกระบวนกรปฏิรูปสุขภาพ แทนที่ต่างมีความสงสัยแล้วปล่อยให้ผ่านเลยไป (แม้ว่าผมจะต้องเจ็บกันเพราะไม่เรียกว่าของอาจารย์ประเวศไปหลายวัน จนหนึ่งๆ บางคนหยอกว่า "พี่บรรจบคงไปนอนเลียแผลอยู่" ก็ตาม)

ครั้น เหล่านี้คือความเป็นมาบางประการ หรือความในใจของผู้กระทำ ก็เราอยู่ในบรรยากาศของการรวบรวมความคิดเห็นกันอยู่ ย่อมจะต้องมีความเห็นที่แตกต่างกันไปบ้าง

อนึ่ง ตั้งแต่ต้นที่ผมระลึกอยู่ว่าตนเองยังมีควมรู้น้อย ผมจึงได้ส่งไปกรรบานมีสกรรการท่านเจ้าคุณธรรมปิฎกให้ชวยวิชันนา ซึ่งท่านก็ได้กรุณาเป็นข้อเขียน ส่งถึงผมตั้งแต่ 24 กรกฎาคม 2544 จึงขอฝากข้อความของท่านมา ณ ที่นี้ แน่เนื่อว่าความเห็นของท่านย่อมจะมี ความแตกต่างออกไปอีก ของงเป็นหน้าที่ของ สปรส. ที่จะพิจารณาดำเนินการขั้นต่อไปแล้วละครับ

และต่อไปนี้คือคำวิชันของท่านเจ้าคุณธรรมปิฎก

• ไม่น่ามี ก. กุณทิ •

แนวร่วมจากชินเจียง

กลางวารี คีมสุรา ไว่กนรัก

ก) ก่อกองไฟแฉวนหม้อเนื้อสุนัขขุ่น*

ด้านฟ้าดินที่คืบเดือนพารุณ

ปลุกโลหิตให้กุกุ่นอบอุณกาย

เพราะไม่มีหลังคาและผ้าห่ม

หาเหลี่ยมมุมกำบังสยลมกริดไต้

จากที่นอนเม็ชขั้วอู่อันอุ่นโอ

แรมทางไปสมรภูมิจตุหนาว

* เนื้อสุนัข 250 กรัม ตัวดำ 50 กรัม ตุ่นกึในฤดูหนาว ชวยให้ร่างกายอบอุ่น เพิ่มกำลังวังชา กระตุ้ระบบไหลเวียนโลหิต บำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร แก้อักการปวดหัวเข่า เป็นยาไป๋ (สูตรของ อุดุศลย์ รัตนมนัณเกษม)

ฉบับบุคคลพิเศษ

วัดญาณเวศกวัน ตุงกนภะทีก
อ.สามพราน จ.นครปฐม 73210
18 กรกฎาคม 2544
เจริญพร คุณหมอ โดยสาธตเมธีธรรม
ตามที่คุณหมอได้ขอให้อาตมาพิจารณาและแสดง
ความคิดเห็นเกี่ยวกับ (ร่าง) กรอบความคิด
พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ นั้น

เริ่มแรกขออนุโมทนา สปรส. ใน 2 ประการ คือ
ในการที่ได้ขยายขอบเขตแนวความคิดความเข้าใจ
เกี่ยวกับสุขภาพให้กว้างออกไป และในการที่ให้
โอกาสแก่คนภายนอกที่จะช่วยพิจารณาให้ความคิด
เห็นกันหลายๆ ด้าน

ในส่วนที่อาตมาจะพูดหรือเขียนต่อไปนี้ ก็
เป็นการตอบคุณหมอตามโอกาสที่ สปรส. ให้ไว้
เป็นความรู้อย่างหนึ่ง ความเห็นบ้าง ในแง่ความรู้ ถ้าจะ
เป็นความเห็นบ้าง ก็ขออนุโมทนา แต่ในส่วนความ
เห็นของอาตมา กรุณาไม่ต้องถือเป็นสำคัญ

เรื่องกรอบความคิดเกี่ยวกับความหมายของคำว่า
"สุขภาพดี" มีข้อควรพิจารณาเป็นพิเศษสำหรับคำว่า
"จิตวิญญาณ"

(ถ้าต้องการรวบรัด อาจข้ามไปอ่าน "สรุปข้อ
สังเกต" หน้า 6-7)

เท่าที่อาตมาพอจะทราบหรือระลึกได้ คำว่า "จิต
วิญญาณ" นี้เป็นคำที่ ประช หรือ จิตสรร หรือ ประกอบ
ขึ้นใหม่ ไม่แน่ชัด ด้วยความ พยายาม ที่จะสื่อความ
หมายที่สื่อซึ่งอย่างหนึ่ง ซึ่ง รู้สึก กันว่าไม่มีคำใดที่เรา
ใช้กันอยู่ในภาษาไทยเวลานี้ที่จะสื่อได้ โดยเฉพาะ
เมื่อจะแปลคำฝรั่งว่า spiritual และ spirituality

คำว่า "จิตวิญญาณ" ที่ประกอบขึ้นนี้ โดยทั่วไป
น่าจะสื่อความหมายที่ต้องการได้ดีพอสมควรที่
เดียว อย่างน้อยก็ทำให้เกิดความรู้สึกว่าหนักแน่น
ลึกซึ้งมากขึ้น ในขณะที่เรา รู้สึก ว่ายังหาคำที่ตรง
แท้ไม่ได้

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่จะใช้อำนาจผู้คิดหรือเป็น
ทางกึ่งเป็นหลักการแล้วไป คำว่า "จิตวิญญาณ"
นี้ ย่อมมีข้อหรือข้อห่วงหวังที่ควรพิจารณาแก้ไข
ให้ลุล่วงหลายอย่าง โดยเฉพาะ

• "จิตวิญญาณ" เป็นคำที่ยังไม่ยุติเป็นหลัก หรือ
เป็นทางการ

• "จิตวิญญาณ" ที่เขียนไว้ (ร่าง) กรอบความ
คิดนี้ ซึ่งมีวงเล็บว่า (มโนธรรม) นั้น สองคำนี้ มี
ความหมายไม่เหมือนกัน มโนธรรม เป็นเรื่องของ
ความสำนึกในเรื่องดี-ชั่ว ถูก-ผิด ที่จะปฏิบัติออก
มาภายนอก แต่จิตวิญญาณเน้นด้านความรู้สึกที่เข้า
ถึงภาวะทางจิตที่สัมผัสซึ่งลงไปถึงภายใน

• อย่างที่กล่าวแล้วว่า "จิตวิญญาณ" เป็นคำที่
ประกอบขึ้นใหม่ ทั้งคำว่า "จิต" และ "วิญญาณ" นี้
นำมาประกอบเข้าด้วยกันนี้ เป็นคำศัพท์ที่เราต่าง
จากพระพุทธศาสนา ซึ่งแต่ละคำมีความหมาย
สมบูรณ์ในตัวของมันเอง มีแต่ใช้แยกต่างหากกัน
หรือใช้แทนกัน ไม่ใช้รวมแบบต่อกันอย่างนี้

ข้อสำคัญในการนี้ก็คือ การที่คำว่า "จิตวิญญาณ"
สื่อความหมายที่เราต้องการนั้น เป็นเรื่องของ ความ
รู้สึก และคำอื่นที่ว่าสื่อความหมายที่ต้องการก็เป็น
เรื่องของ ความรู้สึก (ของคนสมัยนี้) จึงอาจจะเป็น
ไปได้ว่า ในสมัยอื่น (เช่นสมัยโบราณ) คำอื่นอาจ
เคยสื่อความหมายลึกซึ้งที่เราต้องการ ดังนั้น อาจ
จะต้องค้นหาถ้อยคำที่จริงในภาษาไทย ที่ความ
หมายของตัวมันเองตรงกับความหมายที่เรา
ต้องการโดยไม่มีข้อ ความรู้สึก ของคนสมัยนี้ (=คำ

ที่มีความหมายตรงกับความต้องการของเรา แต่คน
สมัยนี้ไม่มีความรู้สึกว่ามีความหมายที่ต้องการ)

ที่จริงคำว่า "จิต" และคำว่า "วิญญาณ" แต่เดิม
ทั้งคู่ มีความหมายใกล้เคียงกันมาก ในภาษาบาลี
ถือว่าเป็นไปของกัน บางทีก็ใช้แทนกันได้ การนำ
พูดต่อกันเป็นจิตวิญญาณจึงเป็นการใช้คำซ้ำ คำซ้อน
หรือคำซ้ำซ้อน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในภาษาไทยมีการใช้
คำซ้อน หรือคำซ้ำซ้อน หรือคำคู่ หรือหาคำสร้อย
มาเติมกันไม่น้อย เพื่อให้ รู้สึก ว่ามีความหมายหนัก
แน่นลึกซึ้งยิ่งขึ้น เช่น รุ่งโรจน์ สว่างไสว เรืองรอง
พร้อมเพรียง ครบครัน แน่นหนา (หลายท่านอาจจะ
หาคำคู่ หรือคำซ้ำซ้อนที่ชัดเจนที่มีกว่านี้ได้) ลักษณะ
นี้อาจเป็นความนิยมในภาษาไทยเนื่องจากรวมการใช้
คำพยางค์เดียว ซึ่งในหลายกรณีรู้สึกว่าจะสั้นไป จึง
ชอบพูดซ้ำหรือซ้อนให้ได้ความรู้สึกหนักแน่นขึ้น

คำว่า "จิต" นั้น เป็นคำ (มาจาก) ภาษาบาลี ซึ่ง
เดิมเป็น "จิตต" มีสองพยางค์ เราเอามกรกฎเพื่อ
พยางค์เดียว เป็น "จิต" แต่มีบ่อยครั้ง เราอยากพูด
ให้หนักแน่น ก็เอาคำว่า "ใจ" ซ้อนเข้าไปเป็น "จิตใจ"
ทั้ง "จิต" และ "ใจ" ก็คือคำเดียวกัน (จิต มาจากบาลี
ใจ เป็นคำไทย) อาจเป็นได้ว่าเดิม "จิตใจ" ให้ความ
รู้สึกถึงซึ่งพอ แต่มองถึงปัจจุบันให้ความหมายที่คน
สมัยนี้ไม่รู้สึกคำใดซึ่งพอ เราหันไปเอาคำว่า "จิต" กับ
"วิญญาณ" ซึ่งมาจากบาลีที่ทั้งคู่ก็เหมือนกัน

อย่างไรก็ดี แม้ว่าคำ "จิตวิญญาณ" อาจให้
ความหมายที่คนสมัยนี้หลายท่านรู้สึกว่าจะลึกซึ้งตรง
กับความที่ต้องการจริง แต่อาจก่อปัญหาใหม่
เนื่องจากทั้งสองคำนี้เป็นคำมาจากภาษาบาลีด้วยกัน
ความซ้อนกันอาจกลายเป็นความสับสน เพราะไปตี
กันในภาษาเดิม ทำให้เกิดความยุ่งยากในเวลา
ศึกษาหาความรู้ทางวิชาการทางด้าน บางระดับ หรือ
กว้างออกไป จึงน่าจะไม่เหมาะที่จะนำมาใช้กัน
เสมือนเป็นคำที่ดังตัวเป็นหลักหรือเป็นทางการ
แต่ตรงข้ามน่าจะเตรียมป้องกันความสับสนไว้ก่อน
แต่ดี

อีกประการหนึ่ง เนื่องจาก "จิตวิญญาณ" เป็น
คำที่ประสมหรือประกอบขึ้นใหม่ ยังรู้สึกใจกันในวง

แคบหรือเฉพาะกลุ่ม และคำที่เอามาประกอบ ก็มี
ปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนอยู่แล้วเช่น
คนไทยจำนวนมากคิดว่า "วิญญาณ" หมายถึง ภูตผี
เป็นต้น พอเอามารวมกันอย่างนี้ คนทั่วไปอาจจะ
สับสน หรือเข้าใจผิดคลาดเคลื่อน อย่างน้อย
ก็หว่าๆ มีว่า จึงน่าจะไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ใน
เอกสารที่เป็นสาธารณะ

ส่วนการที่จะใช้คำนี้หรือคำไหน ไม่ใช่เป็น
ปัญหาว่าเป็นคำของศาสนาใด เพราะคำเหล่านี้เรา
นำมาใช้เป็นคำภาษาไทยไปแล้ว และคำไทยใน
ระดับวิชาการแต่เดิมก็เป็นคำมาจากพระพุทธ
ศาสนาเป็นธรรมดา ข้อสำคัญอยู่ที่ความถูกต้อง
เข้าใจชัดเจน และความแม่นยำทางปัญญา (คำใน
ภาษาอังกฤษไม่ห้อยมาจากหรือใช้กับในศาสนา
คริสต์บ้าง ศาสนาเชริค-โรมันโบราณบ้าง เป็นต้น ใช้
กันจนเป็นสามัญ ก็ไม่ได้วัดคิดเกี่ยวกับ และวงการ
ศาสนาอื่นที่มโนธรรมในภาษาไทย ก็มีกามาเลือกเอา
คำจากภาษาบาลีไปใช้) ถ้าต้องการปัญญา ก็ต้องเอา
ที่ความถูกต้อง และความถูกต้องทางปัญญาที่
ต้องการความแม่นยำรู้สึกลงไปถึงภูมิหลัง รากเหง้า
และต้นตอด้วย

คำไทย โดยเฉพาะในระดับวิชาการของเรา เป็น
คำจากภาษาบาลี ที่ใช้โดยไม่ทราบพระพุทธศาสนา ต่อ
มาเมื่อคนไทยเห็นห่างจากการศึกษาพระพุทธศาสนา
แต่เรายังใช้คำไทยเหล่านี้บ่อยๆ ความหมายของคำ
เหล่านั้นก็คลาดเคลื่อนหรือเพี้ยนออกไปไกลขึ้นๆ
จนเกิดความสับสนและกลายเป็นอุปสรรคต่อการ
พัฒนาปัญญาในสังคมไทย กลายเป็นปัญหาสำคัญ
อย่างหนึ่งในสังคมไทย รวมทั้งในวงวิชาการไทย

คำว่า "จิต" และคำที่เกี่ยวกับจิต เป็นตัวอย่าง
ของความพหุวิสัยสับสนไปปัจจุบัน โดยเฉพาะเมื่อ
ไปสัมพันธ์กับคำศัพท์ทางวิชาการของตะวันตก เลย
กลายเป็นความสับสนยิ่งขึ้น

ขอยกตัวอย่างง่ายๆ คำว่า "อารมณ์" ซึ่งมีคำ
จากบาลี หมายถึง สิ่งที่ถูกรับรู้ ไม่ว่าจะทางตา หู จมูก
ลิ้น กาย หรือใจ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส มีชื่อ
กาย และเรื่องรับรู้-เกิด-คิดในใจ ต่อมาในภาษาไทย

คนรู้เข้าใจความหมายแคบลง กลายเป็นความรู้สึก
หรือสภาพจิต จนไปคล้ายกับคำฝรั่งว่า emotion
ซึ่งเป็นเนื้อหาของหนึ่งของจิตใจ

ที่นี้ ในวงการการศึกษาสมัยใหม่ ที่เราเล่าเรียน
วิชาศึกษาศาสตร์แบบตะวันตก เมื่อพบกับ progressive
education ที่เขาพูดถึง development 4 ด้าน
คือ physical, mental, emotional, social คน
ไทยก็ได้แปลกันยาวๆ พัฒนาการ ทางกาย ทางจิตใจ
ทางอารมณ์ และทางสังคม

ถ้าวิเคราะห์ดู ก็จะเห็นว่ามีปัญหา 2 อย่าง คือ

- 1. เกิดความซ้ำซ้อน และทับซ้อนหรือไม่เพียงพอ
ในคำแปลภาษาไทย
- 2. คำแปลภาษาไทย ไม่ตรง และไม่ครบตามคำ
เดิมในภาษาอังกฤษ

ในข้อ 1. คำว่า "อารมณ์" ก็มี ความหมายแคบ
และคลาดเคลื่อนมาก่อนขั้นหนึ่งแล้ว คือคลาดจาก
sense-objects และ mind-object เพี้ยนมาเป็น
emotion และเมื่ออารมณ์กลายเป็น emotion
แล้วก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของจิต คือสภาพจิต เช่น รัก
โกรธ ฯลฯ จึงกลายเป็นว่า คำแปลว่า ทางจิตใจ กับ
ทางอารมณ์นั้น ซ้ำซ้อนกัน

ส่วนด้านภาษาอังกฤษ เมื่อ mental มาคู่กับ

emotional คำว่า mental หมายถึง intellectual
(ซึ่งพวกนัก progressive education ก็ใช้
intellectual เป็น alternative term สำหรับ mental)
เพราะฉะนั้น ถ้าจะให้ถูกต้อง พัฒนาการ 4 ด้าน
น่าจะแปลว่า (พัฒนาการ) ทางกาย ทางปัญญา ทาง
จิตใจ และทางสังคม นี่ก็คือคำแปลแบบไทยขาด
หายไปทางหนึ่ง ไม่ครบตามเดิมของฝรั่ง

ครั้นมาไม่นานนี้ นักวิชาการไทยบางท่าน
คงจะเห็นว่า พัฒนาการ 4 ด้านที่พูดกันมาว่า
ทางกาย ทางจิตใจ ทางอารมณ์ และทางสังคม
นั้นไม่เพียงพอ จึงเติมทางปัญญาเข้ามา ดัดที่
เคยได้ยินทางวิทย เป็น (พัฒนาการ) ทางกาย
ทางจิตใจ ทางสติปัญญา และทาง
สังคม กลายเป็นความซ้ำซ้อนในความสับสน

ที่ หมายความว่า "จิต" ตามความหมายเดิมของ
ตัวศัพท์ที่เป็นคำบาลี และเราเรียนมาจาก
พระพุทธศาสนา

พุทธศาสนेमองชีวิตเป็นที่ประชุมหรือประกอบ
ขึ้นด้วยรูปธรรม และเวทธรรม (พูดแบบไทยว่า
กายกับใจ) แต่ถือว่าเป็นองค์รวม ขององค์รวม 2
อย่าง ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียว จึงเรียกเป็นคำ
เอกพจน์คำเดียว (แต่มี 2 ศัพท์ประกอบกัน) ว่า "นาม
รูป" (บาลีเป็นเอกพจน์ว่า "นารูป")

จากองค์รวมหรือองค์ประกอบ 2 อย่างนี้ ก็แยก
ส่วนย่อยออกไปได้หลายระดับ แล้วแต่จะต้องการ
ความชัดเจนแก่ไหนแค่ไหนในกรณีนั้น เช่น อาจ
แยกเป็น ชั้นๆ 5 (กอง หรือหมวด หรือส่วนทั้ง 5)
คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

ในกรณีที่แยกแบบชั้นๆ 5 อย่างนี้ ด้านรูปธรรม
ยังพูดรวมๆ ไว้ ไม่แยกย่อย แยกย่อยเฉพาะด้าน
นามธรรม เป็น 4 อย่าง คือ เวทนา (ความรู้สึกสุข
ทุกข์-ไม่สุขไม่ทุกข์) สัญญา (การจำหมาย จำได้
หมายรู้ เรียกเก็บข้อมูล) สังขาร (การรวบรวมการคิด
ปรุงแต่ง) วิญญาณ (การรู้ต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่ปรากฏ)
ในการแยกแบบชั้นๆ 5 นี้ เมื่อพูดอย่างเคร่งครัด
วิญญาณ ตรงกับคำว่า "จิต" ส่วน เวทนา สัญญา
และสังขาร เป็นอาการและคุณสมบัติเป็นต้นของจิต

เรียกว่าเจตสิก (แปลว่า สิ่งที่เกิดร่วมกับจิต หรือ ส่วนประกอบของจิต) ถ้าพูดว่าตัวเจต หรือด้านเจตใจ ก็คือจิตรวมทั้ง 4 อย่างนี้ (เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ)

มีข้อสังเกตว่า ในการแยกส่วนอย่างนี้ ปัญญา รวมอยู่ในข้อสังขาร (กระบวนการคิดปรุงแต่ง) ซึ่งมีองค์ประกอบย่อยๆ มากมาย (อภิธรรมแยกเป็น 50 อย่าง) คืออยู่ในด้านเจตใจ ที่คู่กับด้านร่างกาย

ดังนั้นจึงพูดถึงชีวิตของมนุษย์สั้นๆ ว่า มีด้านกาย กับด้านเจต หรือด้านจิตใจ

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์หรือแยกส่วนแบบนี้ เป็นการมององค์ประกอบของชีวิตตามธรรมชาติ ขอมันว่า "ชีวิต" ประกอบด้วยอะไรบ้าง เหมือนดู ส่วนประกอบของรถที่จอดอยู่ คือดูตัวรถเอง

แต่ในกรณีที่เป็น "การดำเนินชีวิต" คือการบริหารและพัฒนามีชีวิต เพื่อให้เป็นอยู่และดำเนินไปด้วยดีในโลก หรือท่ามกลางสิ่งแวดล้อมซึ่งชีวิตจะอยู่ได้และอยู่ดีต้องมีกรเรียนรู้ (ศึกษา) รวมทั้งปรับตัว และปรับปรุงตัวตลอดเวลา พุทธศาสนา แยกส่วน "การดำเนินชีวิต" นี้ ออกไปเป็น 3 ด้าน คือ

1. การติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อื่นหรือตัวต่างๆ และกาย วาจา หรือทั้งฝึกหัด พัฒนาปรับตัวในด้านนี้ เรียกว่า ศีล
2. ความตั้งใจ แรงจูงใจ ความรู้สึก คุณสมบัตินี้ แยกออกความเป็นไปต่างๆ ภายใต้อารมณ์ที่อยู่ที่ เมื่อหลังการติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการแสดงออกเป็นพฤติกรรมต่างๆ ทั้งหมดนี้เป็นด้านจิตซึ่งก็ต้องมีการฝึกหัดพัฒนาปรับตัวให้ดีขึ้น เรียกสั้นๆ ว่า สมาธิ

ด้านจิตใจ หรือด้านที่ต้องใช้สมาธินี้ แยกย่อย โดยอนุโลมให้คนสมัยใหม่เข้าใจง่ายขึ้น เป็น 3 ด้านย่อย คือ

- a) คุณสมบัตินี้ หรือคุณภาพ ด้านความดี ความชั่ว กิเลส และคุณธรรมต่างๆ เช่น ความรัก ความโกรธ ความอยากได้ ความเห็นแก่ตัว ความมีเมตตา กรุณา ทิри โอตตปัสเบ ความริษยา มูทิตา ศรัทธา เป็นต้น
- ข) สมรรถภาพ และประสิทธิภาพของจิตใจ เช่น ความเข้มแข็ง ความหนักแน่นมั่นคง ความเพียรพยายาม ความขยัน ความอดทน ความยับยั้งชั่งใจ ปรับตัวกับบุคคลุมตนได้ ความแน่วแน่ สติ สมาธิ เป็นต้น
- ค) สภาพจิต หรืออาการของความทุกข์ ความทุกข์ เช่น ความขุ่นมัวเศร้าหมอง ความเครียด ความเวราร้อนใจ ความวุ่นวาย สดชื่น เบิกบาน มุ่งใส ความอึดใจ ความปลื้มใจ ความสุข เป็นต้น

3. ความรู้ ความเข้าใจ การหยั่งรู้ การรู้เข้าใจสิ่งนั้นๆ ตามที่มีมันเป็น การมองเห็นความจริงของสิ่งทั้งหลาย โดยอาการต่างๆ เช่นว่า คืออะไร เป็นอย่างไร ประกอบด้วยอะไร เกิดจากอะไร เป็นมาอย่างไร เพราะเหตุใด สัมพันธ์กับอย่างไร เป็นเหตุปัจจัยแก่กันอย่างไร มีประโยชน์หรือมีโทษอย่างไร จะเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์อย่างไร จะนำไปใช้จะแก้ไข ปรับปรุงอย่างไร จะทำอะไรอย่างไรต่อไป เป็นต้น เรียกสั้นๆ ว่า ปัญญา

ในการวิเคราะห์หรือแยกส่วนของ "ชีวิต" แบบแรก ถือว่าปัญญาเป็นคุณสมบัตินี้ที่ประกอบอยู่กับจิตใจ แต่ในการแยกหรือจำแนก "การดำเนินชีวิต"

ปัญญาถูกแยกออกมาเป็นด้านหรือแดนหนึ่งต่างหาก เพราะปัญญาเป็นตัวเชื่อมโยมมนุษย์ให้เข้าถึงสิ่งแวดล้อม หรือสิ่งทั้งหลายที่บัง หรือโลกทั้งหมด (เชื่อมต่อกับธรรมชาติทั้งหมด) รวมทั้งให้ปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นได้ถูกต้อง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการดำเนินชีวิตหรือการที่จะเป็นอยู่อย่างดี ซึ่งต้องมีการเรียนรู้ ปรับตัว ฝึกหัด พัฒนาคืออยู่ตลอดเวลา ในขณะที่คุณสมบัติอย่างอื่นของจิตใจเป็นเรื่องของชีวิตนั้นๆ เอง ซึ่งจะต้องพัฒนาให้เป็นฐานปฏิบัติ การที่ข้อปัญญา

การเป็นอยู่-ดำเนินชีวิต ทั้งหมด ทั้งด้านติดต่อสัมพันธ์กับโลกหรือสิ่งแวดล้อม เช่น พฤติกรรม การแสดงออกต่างๆ และด้านความเป็นไปของจิตใจ ต้องอาศัยปัญญาเข้ามา บอกช่องทางและเป็นไปได้ภายในขอบเขตของความรู้เข้าใจหรือปัญญานั้น ต้องอาศัยปัญญามาช่วยขยายขอบเขตให้เคลื่อนไหว แสดงออกมีพฤติกรรมพูดทำอะไร ได้ กว้างขวางลึกซึ้งซับซ้อนและได้ผลมากขึ้น ต้องอาศัยปัญญาเป็นตัวปรับแก้ (เช่น เห็นคนอื่นเห็นบ้าง ไม่รู้เข้าใจ ไม่ใช่ปัญญา ก็ไม่พอใจ โกรธเขา แต่พอรู้เข้าใจว่า เขามีทุกข์มีความกังวล ปัญญามา ก็เปลี่ยนจากโกรธเป็นสงสาร) และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยให้เป็นอิสระ (เช่น เจออะไร ไม่รู้ว่าคืออะไร จะปฏิบัติต่อมันอย่างไร ก็คืออึด จิตดี บินทัน เกิดปัญหาเป็นทุกข์ แต่พอรู้ก็ใจสงบ หนักทุกข์หนัก)

การเรียนรู้ มีภวนปรับตัวพัฒนาที่จะให้มีชีวิตอยู่อย่างดี คือศึกษา 3 ด้าน = ไตรสิกขา นี้ ดำเนินไปด้วยกัน เป็นปัจจัยแก่กัน ประสานกัน ให้ชีวิตมีคุณภาพดีขึ้น เป็นอยู่ได้ดียิ่งขึ้น รวมเป็นระบบอันหนึ่งอันเดียว ชีวิตทั้งชีวิต หรือมนุษย์ทั้งคนจึงพัฒนาไปเป็นองค์รวม

การพัฒนาคนนั้น ใช้ศัพท์เฉพาะว่า "ภาวนา" เมื่อจะวัดผลการศึกษาที่เรียกว่าไตรสิกขานั้น จะแยกวัดผลตามการพัฒนาที่เรียกว่า ภาวนา 4 ด้าน คือ

1. พัฒนาการติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้านวัตถุ เช่น ปัจจัย 4 สิ่งของเครื่องใช้ สิ่งเสพรูปโภค และสิ่งที่มีชีวิตด้วยอินทรีย์ต่างๆ เรียกว่า กายภาวนา เป็นการพัฒนาด้านกาย
2. พัฒนาการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น อยู่ร่วมกับด้วยดี เกื้อกูล ไม่เบียดเบียนกัน เรียกว่า สัทภาวนา เป็นการพัฒนาด้านพฤติกรรมกายวาจา
3. พัฒนาสภาพจิต แรงจูงใจ คุณธรรม คุณสมบัตินี้ต่างๆ สมรรถภาพ และความสงบ สดชื่น ว้าวุ่น เบิกบานของจิตใจ เรียกว่า จิตภาวนา เป็นการพัฒนาด้านจิต
4. พัฒนาความรู้ความคิดความเข้าใจ เริ่มแต่การรับรู้ รู้ ฟัง เป็นต้น ให้เกิดปัญญาเองเห็นตามเป็นจริง คือตามที่ตั้งหลายมันเป็นของมัน จนถึงขั้นมีความรู้เท่าทันต่อสภาวะของสิ่งทั้งหลาย ทำจิตใจให้เป็นอิสระหลุดพ้นจากกิเลสไรทุกข์ และมีชีวิตเป็นอยู่ด้วยปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาด้านปัญญา

ถ้าผู้ได้พัฒนาเต็มทั้ง 4 ด้านนี้แล้ว ก็เป็นการวิเศษดี เรียกว่า เป็นพระอรหันต์

มีจุดเน้นว่า การพัฒนาพฤติกรรมจะได้ผลดี ต้องมีการพัฒนาจิตใจเป็นฐานรองรับ จิตใจจะพัฒนาสมบูรณ์ จนมีความสุข หนักทุกข์หนัก ปัญหาได้จริง ต่อเมื่อพัฒนาปัญญาจนเกิดความเห็นแจ้งความจริงเพราะปัญญาเป็นตัว

ปรับแก้ และปลดปล่อยจิตใจให้เป็นอิสระ ทำให้จิตลงตัวมีดุลยภาพโดยสมบูรณ์ เป็นจิตใจไร้พรหมแดน (วิมวีกาภิกตจิต) ถ้าจะใช้คำของตะวันตก ก็เป็นสุดยอดของ emotional intelligence และ เป็น E.Q. ที่สมบูรณ์

ถ้านำหลักที่ได้อธิบายนี้ มาใช้พิจารณาความหมายที่เขียนไว้ใน (ร่าง) ครอบคลุมความคิดระบบสุขภาพแห่งชาติ ที่ว่า

"สุขภาพดี คือสุขภาพที่สมบูรณ์ และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ทั้งมิติทางจิตวิญญาณ (มโนธรรม) ทางสังคม ทางกาย และทางจิต..."

จะเห็นว่าที่เขียนไว้นี้ก็กว้างขวางได้กว้างทีเดียว แต่ขาดความชัดเจนในองค์ประกอบด้านปัญญา (ปัญญาถูกนำไปแทรกไว้ในด้านจิต) การใช้คำว่า "จิตวิญญาณ" คงมุ่งให้มีความหมายเชิงปัญญาด้วย แต่ปัญญาก็ไม่ออกมาชัดเจน และไปซ้ำซ้อนกับคำว่า "ทางจิต" ที่มีอยู่ท้ายสุดอีกด้วย

ปัญญานั้นขาดไม่ได้สำหรับการที่จะมีสุขภาพดี คนยิ่งด้วยปัญญา ก็ยังมีโอกาสสนองลงที่จะมีสุขภาพดี เพราะแก้ปัญหาไม่ได้ ถ้ามีปัญญาน้อย การมีสุขภาพดีจะเป็นแบบพึ่งพา ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกมาก ถ้ามีปัญญาแท้จริง ก็จะเป็นอิสระ และมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ (spirituality ก็คือมาก แต่ไม่เป็นหลักประกันให้มีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ บางทีกลับทำให้มีปัญหามากทางจิตสัก)

ถ้าเปลี่ยนคำว่า "ทางจิตวิญญาณ" เป็น "ทางปัญญา" หรือถ้าไม่ใช้คำตรงอย่างนั้น จะใช้คำอื่นที่หมายถึงปัญญาได้ ก็จะช่วยชัดเจนไปและครบถ้วนสมบูรณ์ (ส่วนคำว่า "มโนธรรม" คงไม่จำเป็น แต่ถ้าจะคงไว้ ก็อาจจะเขียนไว้เป็นคำอธิบายส่วนหนึ่งของ "ทางจิต")

ขอวิจารณ์เพิ่มเติมอีกนิดว่า คำว่า "ทางสังคม" น่าจะต้องให้ความหมายที่ครอบคลุมเรื่องศีลธรรมด้วย (จะเห็นว่าของพระ คำว่า "ทางสังคม" ท่านใช้ว่า "ด้านศีล" จึงเป็น 4 คือ ทางกาย ทางศีล ทางจิต ทางปัญญา)

เอาตามเขียนมาอีกตัวมากไปเสียแล้ว ควรจะพอเท่านี้ แต่ก่อนจะจบ ขอ..

สรุปข้อสังเกต บางประการ ดังนี้

1. เท่าที่ได้ยินได้ฟังและอ่านผ่านๆ เห็นว่า คำว่า "จิตวิญญาณ" ยังเป็นคำประบาทช่วยเสริมย้ำความรู้สึกให้หนักแน่น มากกว่าจะเป็นคำที่มีความหมายของตัวมันเอง
2. ความหมายของคำ "จิตวิญญาณ" ที่ใช้กันอยู่เห็นได้ว่ายังใช้ต่างๆ กันไม่ลงตัว ลองดูหนังสือพิมพ์เพียง 3-4 วัน ผู้เขียนบางคอลัมน์ใช้ในความหมายว่า จิตสำนึก หรือความรู้สึกตัว บางท่านใช้ในความหมายว่าแก่นแท้ สาระ (เช่นในคำว่า จิตวิญญาณของจังหวัดลพบุรี) คล้ายกับที่เคยใช้คำว่า ชีวิตจิตใจบ้าง วิญญาณใดตัว บ้าง บางท่านใช้ในความหมายว่าเป็นเรื่องทางด้านผีสารและฤทธิ์ปฏิบัติหรือบ้าง
3. ในขณะที่มีการใช้ในความหมายต่างๆ กัน อย่างนี้ คำว่า "จิตวิญญาณ" เองก็ไม่มีความหมายเดิมที่จะเป็นหลัก หรือเป็นฐานที่จะตัดสินหรือจำกัดให้ลงตัวได้ เพราะ "จิตวิญญาณ" เองก็เป็นคำที่ถูกใช้ในใช้ใหม่ด้วยเช่นกัน
4. ทางแก้ไขคือ ต้องมีสถาบันหรือองค์กรที่

ยอมรับเป็นทางการ เช่น ราชบัณฑิตยสถาน กำหนดความหมายให้ ซึ่งขณะนี้ ก็ยังไม่ได้มีการบัญญัติความหมายเป็นทางการอย่างที่ว่านั้น

5. ในการบัญญัติความหมายเช่นนั้น วิธีหนึ่งที่น่าจะทำได้คือ กำหนดให้ "จิตวิญญาณ" เป็นคำแปลภาษาไทยของคำภาษาอังกฤษว่า spiritual และ spirituality

เหมือนอย่างเมื่อ 30-40 ปีก่อน ได้มีการบัญญัติคำว่า "จริยธรรม" ขึ้นมาให้เป็นคำแปลของคำภาษาอังกฤษว่า "ethic" และยึดถือความหมายตามคำภาษาอังกฤษนั้นเป็นฐานหรือเป็นหลักตัดสิน

6. อย่างไรก็ดี ในกรณีนี้ คนไทยและภาษาไทย น่าจะมีถ้อยคำของตัวเอง พร้อมทั้งแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังถ้อยคำนั้น อยู่ในรากฐานทางวัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาของตนเอง เพียงไม่จำเป็นต้องไปเอาคำฝรั่งมาเป็นหลัก

7. อีกประการหนึ่ง คำว่า spiritual เอง ถ้ามองจากรากฐานทางความคิดของเรา ก็เห็นได้ว่า ยังเป็นคำที่เสียงหรือก้องกัง เช่น อาจเป็นการไปเอียงสุดตรงข้ามกับ material

อย่างพวกฤทธิไซริไฟร์ ไปอยู่ปากินเผือกกินมัน ตัดขาดจากสังคม เสน่สน่าที่พากัน ก็เป็นเรื่อง spiritual ซึ่งพระพุทธเจ้าไม่ทรงเห็นชอบด้วย

แม้แต่ฝรั่งเอง ที่ศาสนาของเขาหนักไปทาง faith หรือศรัทธา บางคราวก็จะตั้งคำถามทาง spiritual มาก และไปๆ มาๆ พวกลัทธิทาง spiritual แบบนี้ก็หาสงครามศาสนากัน เช่นเราถือตัวว่าเป็นปัญหาทางจิตอย่างหนึ่ง

พระพุทธศาสนาไม่เห็นด้วยกับด้าน spiritual ที่ตั้งคำถาม faith เกินไป จึงให้เอาปัญญามาเป็นตัวแก้ที่หนึ่งหนึ่ง ซึ่งถือว่าเรื่องจิตใจจะขาดปัญญาไม่ได้ (ถ้าใช้คำของคนสมัยนี้ ก็ว่า ต้องเอาปัญญามาปรับแก้อารมณ์เอ็กทิทหนึ่ง จึงจะปลดปล่อยและปลดพันใจจริง)

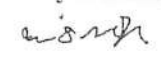
8. ถ้าว่ากันให้ถึงศัพท์จริงๆ เรื่อง spiritual ก็อยู่ในขอบเขตของจิตนั่นเอง เพียงแต่เรารู้สึกว่า คำว่า "จิต" และแม้แต่ "จิตใจ" เดียวนี้ให้ความรู้สึกไม่หนักแน่นพอ ก็เลยหาคำเช่น "จิตวิญญาณ" ให้นำมาพูดให้จับใจดีใจใจมากขึ้น

พอใช้เป็นทางการหรือเป็นเรื่องราววิชาการ ถ้ามองว่า คำว่า "จิต" กับ "จิตวิญญาณ" มาไว้ด้วยกัน ก็เลยไม่มีทางที่จะให้ความหมายแยกกันจริงๆ ได้ ก็ต้องถ่าย-เคย-คาบเกี่ยว-ซ้อนกันอยู่กันเอง ซึ่งก็จริง "จิตวิญญาณ" ก็มีคำความหมายที่รวมอยู่ในคำว่า "จิต" นั่นเอง

9. ตามความหมายที่ สปรส. เขียนไว้ใน (ร่าง) ก็เห็นได้ว่า ความหมายของ "จิตวิญญาณ" เอง ยังไม่ชัด ดังที่มีคำว่า มโนธรรม รวมอยู่ด้วย ซึ่งน่าจะเป็นคนละความหมาย และยังมีคำอธิบายที่ซ้ำซ้อนเกี่ยวกับความหมายของ "จิต" ที่นำมาเขียนไว้เป็นต่างข้อในชุดเดียวกัน

ข้อสังเกตนี้ ก็คงมาลงที่คำพูดข้างต้นว่า คำว่า "จิตวิญญาณ" เป็นคำประบาทเสริมย้ำความรู้สึกให้หนักแน่น ซึ่งในแง่นี้ก็เป็นการนอกรอบหนึ่งในทางภาษา ถ้าใช้ให้ขอบเขตที่เหมาะสม

อาจมาเขียนขอบข่ายที่ว่าอาจจะยึดความเป็นไปเสียแล้ว จึงขอโอกาสจบ และขออนุโมทนาคุณหมอไว้ ณ ที่นี้

ขอเจริญพรโดยสารถีธรรม

(พระธรรมปิฎก) ●

นี้ บัดนี้องค์การอนามัยโลก (WHO) ประกาศนิยามใหม่ให้แก่คำว่า "สุขภาพ" โดยเพิ่มมิติสุขภาพทางจิตวิญญาณ (Spiritual Well-being) เข้าไป ทำให้วงการแพทย์-สาธารณสุขทั่วโลกตื่นตัว มีความเคลื่อนไหวที่จะเชื่อมโยงมิติทางจิตวิญญาณที่มีอยู่ในแต่ละวัฒนธรรมเข้ามา เป็นเนื้อเดียวกับงานปฏิรูประบบสุขภาพยุคใหม่ ที่นับเป็นนิมิตหมายอันดียิ่ง

อันที่จริงในคำนิยามเดิมของ WHO ก็กล่าวถึง "สุขภาพทางจิต" (Well-being of mind) ไว้แล้ว คำถามมีอยู่ว่าเหตุใดสุขภาพทางจิต จึงไม่ได้รับการเป็นคำตอบสุดท้ายให้กับปัญหาสุขภาพทั้งปวงในโลกยุคปัจจุบันได้

ด้านหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า แม้จิตที่แจ่มใสเบิกบานมีความสุขจะช่วยแก้ปัญหาสุขภาพของบุคคลได้มากก็ตาม แต่ก็ต้องพิจารณาด้วยว่า ความสุขทางจิตนั้นๆ มีที่มาที่ไปอย่างไร อาจจะได้มาจากความเห็นแก่ตัว ได้รับการสนองตอบทางวัตถุหรือได้มาจากวิถีชีวิตที่เบียดเบียนผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งที่ทำนายอาจารย์พุทธทาสภิกขุ เคยบอกไว้ว่าเป็นความ

จิตวิญญาณกับปัญหาสุขภาพในโลกศตวรรษใหม่

สุขที่ได้จาก กิน กาม เกียรติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสุขทางจิตใจภายใต้การครอบงำของวิถีวัฒนธรรมบริโภคนิยมแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ไม่อาจสร้างวิถีสุขภาพอันยั่งยืนให้แก่บุคคลและสังคมได้เลย

ตรงนี้แหละที่มีมิติทางจิตวิญญาณซึ่งโลก (เกือบ) ลืม ได้กลายมาเป็นคำตอบสุดท้ายและสูงสุดในการสร้างระบบสุขภาพอันยั่งยืน ทั้งนี้เพราะสุขภาพทางจิตวิญญาณ ตามกรอบของ WHO นั้น อยู่เหนือระดับสุขภาพทางจิตแห่งโลกียวิสัย กล่าวคือ คุณสมบัตินี้ของสิ่งที่ยเรียกว่าจิตวิญญาณนั้น อย่างน้อยจะต้อง

มีถือคติไม่เห็นแก่ตัว (Altruism)

2. ไปพ้นจากการยึดถือตัวตน (Self-Transcendence)
 3. ไปพ้นจากลัทธินิยมวัตถุ (Idealism)
 4. แสวงหาแก่นแท้ของชีวิต (Self-Actualization)
 5. มีความเชื่อในพลังอำนาจที่เหนือโลกว่าตน ในพระผู้เป็นเจ้าและในความรักเพื่อนมนุษย์ ฯลฯ
- กรอบสุขภาพทางจิตวิญญาณ (Spiritual domain of health) ที่ WHO วางแนวไว้ข้างต้น ไม่ใช่ของแปลกใหม่แต่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ในคำสอนของศาสนาทุกศาสนา รวมทั้งภูมิปัญญาพื้นบ้านของหลายๆ วัฒนธรรมอันเก่าแก่ทั่วโลกด้วย
- ถ้าจะพูดอย่างติชมว่า ในเมื่อคนไทยทุกคนและชาวโลกส่วนใหญ่อีกจะเขียนถึงกิตติคุณากันทั้งนั้น การนำมิติทางจิตวิญญาณมาเชื่อมโยงกับการปฏิรูประบบสุขภาพ ไม่น่าจะไกลเกินเอื้อม แต่ในความเป็นจริงนั้น ทุกคนก็รู้ว่า ทำไม่ได้ง่ายนัก เพราะผู้คนในยุคโลกาภิ

วัตน์ รวมทั้งนักการศาสนาด้วย ส่วนใหญ่ก็ล้วนมีความเชื่อและวิถีชีวิตที่ตรงกันข้ามกับสื่อคลุมหลามหาที่ตนเองควมใสอยู่ เราถือลัทธิปลาใหญ่กินปลาเล็ก เราถือตนเองเป็นศูนย์กลางของจักรวาล เรานวมกลุ่มในกิน กาม เกียรติ เราหันไปพึ่งพลังอำนาจที่สูงกว่าตน เมื่อเราต้องการความมั่นคงทางวัตถุ ฯลฯ ดังนั้น การบรรลุมิติสุขภาพทางจิตวิญญาณในระดับสังคมจึงไม่ต่างอะไรกับการเข็นครกขึ้นภูเขา

แต่ถ้าทุกคนต้องการจะมีสุขภาพแบบยั่งยืน ก็ต้องให้คนอื่นมีสุขภาพที่ยั่งยืนด้วย จะก้าวแสวงหาสุขภาพทางจิตวิญญาณร่วมกัน ด้วยการเปลี่ยนวิถีคิด เปลี่ยนวิถีเศรษฐกิจ สังคม เปลี่ยนวิถีบริโภคที่เป็นอยู่เวลานี้ ซึ่งแน่นอนมิใช่ปรากฏการณ์ใหม่ที่จะพลิกได้เพียงชั่วข้ามวันข้ามคืน

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความอยู่รอดร่วมกัน มิใช่สิ่งที่ทำไม่ได้ สำหรับผู้ที่มีศรัทธา ก็คืออาศัยพลังศรัทธาและความเชื่อที่มีอยู่ในพระเจ้าของตน สำหรับชาวพุทธ การ

บรรลุถึงสุขภาพทางจิตวิญญาณก็ต้องใช้ทั้งแรงศรัทธาและแรงปัญญาควบคู่กัน โดยดำเนินตามแนวทาง "ภาวนา 4" หรือ "การพัฒนา 4 ประสาน" ได้แก่

1. ภาวนา พัฒนากายและความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพด้วยดี
2. ศีลภาวนา พัฒนาความประพฤติระเบียบ วินัยให้สามารถอยู่ร่วมกับเพื่อนร่วมสังคมอย่างเกื้อกูล
3. จิตภาวนา พัฒนาจิต ให้เข้มแข็ง มีแรงใจรุ่งเรืองงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย มีความเมตตา กรุณา อันดีธรรม สมาธิ และมีจิตแจ่มใส เบิกบาน
4. ปัญญาภาวนา พัฒนาปัญญา ให้เรียนรู้ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันโลกและชีวิตตามสภาวะ จนสามารถเป็นอิสระจากความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน เป็นอิสระจากการครอบงำของความโลภ ความโกรธ ความหลง เอชชนะทุกข์และแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนาทางปัญญานี้แหละ ที่บุคคลและสังคมจะสามารถเรียนรู้สุขภาพที่ดีบนหนทางอย่างยั่งยืนได้ในศตวรรษใหม่

สุขภาพทาง'จิต'คือคำตอบสุดท้ายสู่ปัญหาสุขภาพทั้งปวง

• น.พ.บรรจบ ชุณหสวัศิกุล •
balavi@samart.co.th
http://www.balavi.co.th

กุณศิริชัย อายุ 56 ปี เค็ดรื้อนเพราะภาวะปวดหัวไมเกรนอย่างหนัก เป็นมากกว่า 5 ปี เขาหมอมองว่าทวาริต ที่เก่งๆ ว่าด้วยโรคปวดศีรษะล้วนมาจากหมัดแล้ว เขาได้รับยารักษาทุกชนิดโดยไม่รู้จักจบสิ้น

ริมฝีปากของคุณศิริชัยมีลักษณะม่วงคล้ำ "คุณสูบบุหรี่ใช้ไหมเล่า" หมอถาม และเขาก็ยอมรับตรงๆ เขาสูบบุหรี่วันละ 1 ซองเต็มๆ สูบมาตลอดตั้งแต่หนุ่ม ยิ่งนับวันก็ยิ่งเพิ่ม

"ระยะนี้การงานของหมอเครียดมาก องค์กรของเรากำลังจะปรับเป็นบริษัทมหาชน คนจำนวนหนึ่งอาจต้องถูกออก และเราไม่รู้ว่าเป็นใคร ตำแหน่งไหน" คุณศิริชัยเล่า

"หมอเครียดจากการงาน ก็ยังปวดหัว ยิ่งปวดหมอก็ต้องลางาน ยิ่งลางานหมอก็ยิ่งท้อใจว่า จะเป็นหมหรือแปลานหน้าที่ต้องหลุดจากตำแหน่ง" เขาเล่าด้วยความจริงใจ "บางครั้งหมอก็เ็ดคิดจะโรกับภรรยาและคนในบ้าน"

"คุณเครียดก็ยิ่งสูบบุหรี่มากด้วยใช้ไหมเล่า" หมอถาม

"ทราบไหมว่า บุหรี่ทุกๆ มวนทำให้เส้นเลือดในร่างกายของคุณตีบตัว และถ้าเส้นเลือดที่ตีบตัวของคุณตีบตัว นั้นแหละจุดเริ่มต้นของการกระตุ้นให้เกิดปวดหัวไมเกรนละ...คุณจะไปลดจากโรคปวดหัวได้ ก่อนอื่นคุณต้องงดสูบบุหรี่ให้ได้ ไม่งั้นมันก็จะเป็นวงจรอุบาทว์เรื่อยไป"

กุณศิริชัยซึ่งหมอเล่าให้ฟังนี้ได้ ลบปิ่นเข็มออกาลับสมองกับท่านผู้อ่าน ลองพิจารณาเรื่องมิติทางสุขภาพเพื่อความร่วมมือกับ สปรส. ที่กำลังปฏิรูปสุขภาพอยู่ในขณะนี้ดูบ้าง ด้วยความมุ่งหมายสร้างเสริมปัญญาซึ่งกันและกันเป็นที่ตั้ง

สปรส. กำลังเสนอมิติใหม่ๆ ว่าด้วยสุขภาพที่ดีไม่ได้หมายถึงเพียงความไม่ป่วยเจ็บ แต่สุขภาพที่ดีหมายถึงสุขภาพอีกหลายมิติ ซึ่งผมประทับใจมากในคำจำกัดความ 3 มิติแรก กล่าวคือ สุขภาพทางกาย-ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ไม่เจ็บป่วย ไม่พิการ มีปัจจัยในการดำรงชีวิตที่พอเพียง สุขภาพทางจิต-มีความสุขเบิกบาน มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา ใจสบาย ไม่เครียด ไม่บีบคั้น สุขภาพทางสังคม-อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี ครอบคลุมอบอุ่น ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง มีความเสมอภาค และสมานฉันท์

ถ้าเอาหลักเกณฑ์นี้มาวิเคราะห์การเจ็บป่วยของคุณศิริชัยก็จะเห็นได้ชัด กล่าวคือ สุขภาพของเขาที่เกิดมาจาก 3 ทางใหญ่ๆ แต่มีปฏิสัมพันธ์ไปมาหลายมิติ

หนึ่ง สุขภาพทางกาย ปัจจัยภายนอกคือบุหร

ปัจจัยภายในคือความไวของเส้นเลือดของเขาที่จะตีบตัวง่ายเวลาถูกสารกระตุ้น เป็นผลให้เขาป่วยเจ็บ

สอง สุขภาพทางจิต คือความเครียดจากการงาน ความกังวลที่จะสูญเสียตำแหน่งงาน เป็นผลให้เขารู้สึกถูกบีบคั้น เครียด ไม่สบายใจ ไม่เบิกบาน ซดสติขาดสมาธิ และขาดปัญญา สุดท้ายส่งผลเป็นทุกสุขภาพทางกาย คืออาการปวดหัว

สาม สุขภาพทางสังคม ที่ทางของเขางค์กรขาดความเข้มแข็ง อาจประสบภาวะขาดทุน เป็นผลให้ขาดความสมานฉันท์ เพราะกำลังแข่งกันว่าพอปรับองค์กรแล้วใครจะอยู่ใครจะไป เขาคงอยู่ในความไม่เสมอภาค ผิดกะตากับผู้บริหารองค์กรซึ่งเขาว่าจะอยู่หรือไม่ สภาพแวดล้อมของเขาจึงไม่อบอุ่น ทำให้อยู่ร่วมกันในที่ทำงานไม่ได้ แฉมฉามปามไปถึงครอบครัว เมื่ออารมณ์เสียก็เ็ดคิดจะโรใส่ลูกเมีย ทำให้ครอบครัวเริ่มขาดความอบอุ่น

ถ้ามองในมุมกลับ สุขภาพทางกายของเขา คือปัจจัยจากบุหรี่ แท้ที่จริงก็เกิดมาจาก สุขภาพทางจิต จากผู้คนร่วมสังคม เช่น ความโลภของบริษัทยายบุหรี่ ส่วนทุกสุขภาพทางสังคมที่บีบคั้นให้เขาเครียดและปวดหัว ก็มีสาเหตุมาจากทุกสุขภาพทางจิต ของคนร่วมสังคม เช่น สังคมที่เป็นบริโภคนิยม การบั่นทอนการเก็งกำไร เศรษฐกิจฟองสบู่ ซึ่งทำให้องค์กรของเขาลงทุนเกินตัว สุดท้ายทำให้องค์กรไม่เข้มแข็ง นำมาซึ่งความทุกข์ใจของคนทั้งองค์กร

แต่ตัวอย่างกรณีนี้จะเห็นได้ว่า มิติทั้ง 3 นั้น มิติที่เป็นหลักคือมิติทางจิต ทั้งของตัวปัจเจกชนนั้นเอง และของผู้คนร่วมสังคม ที่นำไปจนเราดำเนินชีวิตอยู่ในห้วงทุกข์ เหตุฉะนั้นถ้าปรับมิติหลัก คือมิติทางจิตให้ทั้งตัวเองและคนทั้งสังคมดำเนินไปสู่มิติทางจิตที่ดีงาม คือ ความมีศีล มีสมาธิ มีปัญญา ก็จะทำให้ผู้คนจิตใจสบาย สัมผัสกับความปิติสุข ช่วยกันทำความดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ลดความเห็นแก่ตัว และจะทำอย่างนั้นได้ คนในสังคมนั้นก็ต้องมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว

สุขภาพะทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้เกิดขึ้นเป็นจริงได้ ขอเพียงแต่คนเราและผู้คนร่วมสังคม มี **ศรัทธา**ทาง "จิต" ที่ดี **สุขภาพะ**อื่นๆ ก็จะตามมา

อย่างไรก็ดี มีผู้คนร่วมความคิดกับ สปรส. จำนวนหนึ่งเกิดความคิดขึ้นมาว่า "สุขภาพทางจิต" ไม่สามารถเป็นคำตอบสุดท้ายให้กับปัญหาสุขภาพทั้งปวงได้

โดยอธิบายว่า "แม้จิตที่แจ่มใสเบิกบานมีความสุข จะช่วยแก้ปัญหาสุขภาพของคุณคนใดก็ตาม แต่ก็ต้องพิจารณาได้ด้วยว่า ความสุขทางจิตนั้นมีที่มาจากไปอย่างไร อาจจะได้มาจากความเห็นแก่ตัว ได้รับการสนองตอบทางวัตถุหรือได้มาจากวิถีชีวิตที่เบียดเบียนผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม...เป็นความสุขที่ได้มาจาก กิน กาม เกียรติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสุขทางจิตภายใต้การครอบงำของวิถีวัฒนธรรมบริโภคนิยมแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ไม่อาจสร้างวิถีสุขภาพอันยั่งยืนให้แก่บุคคลและสังคมได้เลย... ดังนั้นแหละที่มีมิติทางจิตวิญญาณได้กลายเป็นคำตอบสุดท้ายและสูงสุด ในการสร้างระบบสุขภาพอันยั่งยืน" เขาขยายความอีกว่า "ตามกรอบของ WTO สุขภาพทางจิตวิญญาณอยู่เหนือสุขภาพทางจิตแห่งโลกีย์วิสัย อย่างน้อยจะต้องมี 1. ไม่เห็นแก่ตัว 2. ไม่พ้นจากการยึดถือตัวตน 3. ไม่เห็น

จากลัทธิวัตถุนิยม 4.แสวงหาแก่นแท้ของชีวิต 5.เชื่อในพลังอำนาจที่เหนือกว่าตน ในพระผู้เป็นเจ้าของ และในความรักเพื่อนมนุษย์"

อำนาจถึงตรงนี้ เริ่มให้รู้สึกว่า บุคคลร่วมความคิดกับ สปรส. กำลังเสนอปรัชญาความคิดของ 2 ศาสนาเข้ามาผสมปนเปกัน กล่าวคือ ขึ้นต้นใช้คำจำกัดความของ "จิต" ไว้ด้วยความเป็นพุทธเต็มภาคภูมิเป็นคำจำกัดความของ "จิต" ด้วยพระสมณะที่ก้าวหน้า คือ จิตที่มีความหมายกว้างไกลกว่าวิชาจิตเวช แต่ได้หมายเอาความมีสติ มีสมาธิ มีปัญญาไว้พร้อมในความหมายที่ตรงเร็วไว้ นั่นหมายความว่า การจะมีถึงพร้อมซึ่งคุณสมบัติซึ่งแสงแห่งจิตเช่นนี้ได้ คนคนนั้นต้องมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว และเป็นศาสนาพุทธอย่างแน่นอน เพราะศาสนาพุทธจะเน้นจิตที่ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติในระดับขอปัญญา แต่ลงท้ายผู้เสนอความคิดนี้กลับมอง กลับไปประกาศคำจำกัดความของ "จิตวิญญาณ" ด้วยความคิดของศาสนาคริสต์ ให้เชื่อในพระเจ้าอย่างโจ่งแจ้ง

แท้ที่จริงทั้งรู้ก็ว่าสภาพของจิตที่ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติของสติและสมาธิ (ดังคำจำกัดความของ สปรส.) จะต้องเริ่มต้นด้วยการมีศีลเสียก่อน จากนั้นจะเกิดภาวะปิติสุขขึ้นตามมา แล้วถ้าจิตพัฒนาได้ซึ่งคุณสมบัติที่สามคือเกิดปัญญาแล้วซึ่งรีย้อมพันไปจากโลกีย์วิสัยคือ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ยึดถือตัวตนพ้นจากวัตถุนิยม แสวงหาและพบแล้วซึ่งแก่นแท้ของชีวิต (ก็คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน) มีคุณสมบัติประการเดียวเท่านั้นที่จิตซึ่งบรรลุแล้วจะไม่มี คือประการที่ 5 ความเชื่อในพระผู้เป็นเจ้าของ เพราะจิตที่ถึงพร้อมตามคำจำกัดความเรื่องจิตของ สปรส. เป็นจิตที่ปราศจากข้อสงสัยก็เลสแล้ว เป็นจิตแห่งพุทธะ

ก็ในเมื่อสุขภาพของจิตที่บรรลุถึงซึ่งระดับนั้น (ตามคำจำกัดความของ สปรส. ที่อยากจะให้เป็นอย่างนั้น) แล้วคิดหรือว่าจิตของคนคนนั้นจะเป็นความสุขทางจิตที่ได้มาจากความเห็นแก่ตัว รับการสนองตอบทางวัตถุหรือจากวิถีชีวิตที่เบียดเบียนผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม เป็นจิตที่เส้าแต่กิน กาม เกียรติ ดังที่ตนปรามาสไว้

เห็นหรือไม่ว่า สปรส. ผู้ร่างคำจำกัดความของมิติทางจิตมุ่งหมายในระดับจิตที่หลุดพ้น ตามความหมายแห่งศาสนาพุทธ แล้วก็ให้ผู้ร่วมความคิดที่ยืดความอีกว่า ถ้าพบสุขภาพทางจิต (แห่งความเป็นพุทธ) นั้นไม่อาจเป็นคำตอบสุดท้ายได้ แฉมฉ่าที่ไว้ตอนท้ายว่า "ตรงนี้แหละที่มีมิติทางจิตวิญญาณ กลายมาเป็นคำตอบสุดท้าย" ซึ่งคุณสมบัติสำคัญสุดก็คือ "เชื่อในพระผู้เป็นเจ้าของ"

ผมยังมองเพื่อนฯ ร่วมกระบวนกาปฏิรูปสุขภาพในแง่ดี ผมไม่อยากจะเชื่อว่ามีผู้หนึ่งผู้ใดกำลังใจที่จะเอาศาสนาอีกศาสนาหนึ่งเข้ามาข่มทับศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่เคารพนับถือ

แต่ผมก็อยากหวังถึงไว้ตรงนี้ว่า ถ้า สปรส. ยังคงดำเนินการขยายความหมายของ "จิตวิญญาณ" ให้ยิ่งใหญ่อไปเรื่อยๆ และลดทอนความหมายของ "จิต" ในพุทธศาสนาให้ลอยลงไปเรื่อยๆ แล้วไซ้ คนสุดท้ายที่จะดีใจ ไม่ใช่ชาวพุทธอย่างแน่นอน

ฤกษ์สุภาพทาง 'จิตวิญญาณ' จะเสนอ ลัทธินอกพุทธศาสนา

● น.พ.บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล ●
balavi@samart.co.th
http://www.balavi.co.th

พ ร่วมความคิดของ สปรส. เสนอไว้ชัด ในบทความ "จิตวิญญาณกับปัญหาสุขภาพทั้งปวงในโลกยุคปัจจุบัน" ทางมติชนรายวันเมื่อวันที่ 27 มกราคม และ 3 กุมภาพันธ์ 2545 สองสัปดาห์ที่ล่วงเลยมาแล้ว ความคิดที่ว่า มิติทาง "จิตวิญญาณ" ได้กลายมาเป็นคำตอบสุดท้ายและสูงสุดในการสร้างระบบสุขภาพอันยั่งยืน... เพราะสุขภาพทางจิตวิญญาณตามกรอบของ WHO นั้นอยู่เหนือระดับสุขภาพทางจิตแห่งโลกวิสัย กล่าวคือ มีคุณสมบัติ 1) ยึดถือคติไม่เห็นแก่ตัว 2) ไปพ้นจากการยึดถือตัวตน 3) ไปพ้นจากลัทธิวัตถุนิยม 4) แสวงหาแก่นแท้ของชีวิต 5) มีความเชื่อในพลังอำนาจที่เหนือกว่าตนในพระผู้เป็นเจ้า และในความรักเพื่อนมนุษย์

พวกเขาต่างคิดว่า ช่างเป็นเรื่องน่าตื่นตะลึงใจ ที่ฝรั่งได้ช่วยกันพบทางออกทางสุขภาพให้กับคนทั่วโลก และน่าตื่นตะลึงยิ่งที่ สปรส. จะต้องรับเอาความคิดดังกล่าวมาซึ่งนำสุขภาพของคนไทย พวกเขาจึงกำลังดำเนินการทุกวิถีทางที่จะจารจารึกมิติทาง "จิตวิญญาณ" เข้ามายู่ใน พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติให้จงได้

แต่ที่จริงแล้ว เรื่องราวความเชื่อว่าด้วยอำนาจเหนือตน ในพระผู้เป็นเจ้า มิใช่ของใหม่อันน่าตื่นตะลึงแต่ประการใด ไม่ว่าในยุคปัจจุบัน หรือในพุทธกาลยังไม่ต้องการให้ฝรั่งมาสอนมาสั่งแล้วรับเอาเข้ามา เพราะที่จริงคนไทยก็มีนิมิตในสิ่งที่มีอำนาจเหนือตนมานานแล้ว นับตั้งแต่ชาวบ้านที่เห็นจิ้งจกสองหางแล้วรับเอาซากไปปิดทองขอหวย บ้างก็ถือว่าอุบัติเหตุเกิดขึ้นกับใครก็เพราะคนคนนั้นกำลังดวงชาย ค้ำขายไม้ดีก็เพราะโชคไม่ช่วย นางกวักและตุ๊กตาแมวกวักจึงวางกันหีบหีบตั้งแต่ลึกลับกันแฉงชายลือตเตอร์เพื่อหวังความร่ำรวย แม้แต่บางคนก็ยังเชื่อในพระราหูเอาเสียด้วย

ในสมัยพุทธกาล ก่อนการประกาศพระพุทธศาสนา ผู้คนในสมัยนั้นก็เชื่อในพระผู้เป็นเจ้าคนเราต้องทำการทุกประการให้พระเจ้าทรงโปรดปรานเพื่อจะได้อยู่ดีมีสุข หลังพุทธกาล ศาสนาของฝรั่งยังสั่งสอนต่อมาให้มีความรักในพระเจ้า ในเพื่อนมนุษย์ สุดท้ายเมื่อตายไปก็จะได้ไปอยู่กับพระเจ้า มีสวรรค์เป็นรางวัล

แต่หลังพระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระองค์ได้ทรงตรัสสอนว่า มีลัทธินอกศาสนา 3 ซึ่งเป็นเม็จจกาทิฏฐิ หรือ ดิตถายตนะ เกี่ยวกับสุขทุกข์ทั้งปวงและความเป็นไปในชีวิตของมนุษย์อยู่ 3 ลัทธิ คือ

1. ปุพเพทเหตุวาท (ลัทธิกรรมเก่า) คือ พวกที่ถือว่าสุขทุกข์ทั้งปวงเป็นเพราะกรรมที่ได้ทำไว้ในปางก่อน
2. อีสสรนิมมณเหตุวาท (ลัทธิพระเป็นเจ้า) คือ พวกที่ถือว่าสุขทุกข์ทั้งปวงเป็นเพราะการบันดาลของเทพผู้ยิ่งใหญ่
3. อเหตุอุปปัจจัยวาท (ลัทธิไม่มีเหตุปัจจัย) คือ พวกที่ถือว่าสุขทุกข์ทั้งปวงล้วนหาเหตุปัจจัยมิได้ ถึงคราวก็เป็นไปเอง

ทั้งสามลัทธินี้ ไม่ชอบด้วยเหตุผล ถูกอันเข้า ย่อมอ้างการถือสิบล่า กันมาเป็นลัทธิประมาทอภิชา หากยึดมั่นถือตามเข้าแล้ว ย่อมให้เกิดโทษ คือไม่เกิดหันเหและความพยายามที่จะทำการที่ควรทำและเว้นการที่ไม่ควรทำ (พระราชาธรรม-ประยุทธ์ ปยุตโต, พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม หมวด 3 หน้า 117)

ท าวอย่างเช่น คุณดวงดาว เธอชอบไปดูหมอ ถูกหมอดูทำนายไว้ว่าเมื่ออายุย่างเข้า 40 จะมีเรื่องทุกข์ร้อนใหญ่โต หรือมีการป่วยเจ็บร้ายแรง

ครั้นพออายุ 40 เข้าก็เกิดป่วยเป็นโรคเบาหวานขึ้นมา ก็เชื่อว่านี่เพราะชะตากรรมได้กำหนดไว้แล้ว จักจะต้องทำใจยอมรับกรรมของตนเองไป

กระนั้นเองเธอนี้หรือคือสุขภาพทางจิตวิญญาณที่เราพึงปรารถนา และถ้าเปลี่ยนเป็นว่า คุณดวงดาวเธอเชื่อในพระผู้เป็นเจ้า แทนที่จะปรับปรุงอาหารการกินและวิถีชีวิตของตนเอง เธอเอาแต่สวดภาวนาถึงพระเจ้าให้ตนหายจากเบาหวาน หรือไม่ก็ให้พระเจ้าทรงโปรด เมื่อเสียชีวิตไปก็จะได้ไปอยู่กับพระเจ้า นั่นเป็นสุขภาพทางจิตวิญญาณที่เราปรารถนาหรือ

ในอีกกรณีหนึ่ง คุณดวงดาวทั้งไม่เชื่อหมอดู ทั้งไม่สวดมนต์ภาวนา แต่เธอก็อ้วกเบาหวานเหมือนกัน ถึงคราวจะเป็นก็เป็นไปเองก็ดี ชีวิตของตนก็แค่นี้ เร็วก็ตาย ช้าก็ตาย ไม่ต้องยึดถือในตัวตนก็แล้วกัน เธอมีสุขภาพทางจิตวิญญาณอีกเช่นกัน แต่เราปรารถนาให้เธอเป็นเช่นนั้นหรือ

จะเห็นได้ว่า ความคิดที่โทษเวรกรรมก็ดี เชื่อแต่อำนาจลบลบน้ำตาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพระเจ้าก็ดี เชื่อว่าถึงคราวจะเป็นก็เป็นไปเองก็ดี ล้วนเป็นเม็จจกาทิฏฐิ เป็นลัทธินอกพระพุทธศาสนาที่มีอยู่นานกาลแล้ว ก่อนพุทธกาล พระพุทธเจ้าไม่ทรงเห็นด้วย พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงประกาศหลักปฏิจจสมุปบาท สอนพุทธบริษัทว่า สรรพสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นด้วยมีเหตุปัจจัย มีกระบวนการที่ทำให้เกิดผลที่บุคคลจะเป็นสุขเป็นทุกข์หรือไม่สุขไม่ทุกข์ด้วย วิญญู 3 คือ กิเลส กรรม และวิบาก หลักปฏิจจสมุปบาทแสดงถึงกระบวนการทำการและการให้ผลของกรรมทั้งหมดตั้งแต่กิเลสเป็นเหตุให้ทำการจนถึงวิบากอันเป็นผลที่จะได้รับ

การที่คุณดวงดาวเป็นเบาหวาน นั้นเพราะการกินผิด กินตามใจปาก ชอบกินหวาน กินข้าวขาว ผัดผักมันๆ ทั้งวันวันอยู่ปฏิบัติงานโดยไม่ได้ออกกำลังกาย สุดท้ายเธอก็เป็นเบาหวาน

ถ้าพิเคราะห์การเกิดเบาหวานของคุณดวงดาว เธอมีสุขภาพทางกายที่นำมาจาก สุขภาวะทางสังคม และ สุขภาวะทางจิต ที่สลับซับซ้อน แต่ต่อเนื่องกัน เป็นเหตุเป็นผลกัน

เริ่มจากความอยากดำรงชีพ ประกอบกับความไม่รู้ว่าเป็นข้าวขาว กินหวานก่อให้เกิดโรค เธอจึงกินผิดๆ ทุกคำหวานที่ล่วงลิ้นทำให้เกิดสังขารการปรุงแต่ง แล้วเกิดวิญญูเกิดตัวรับอารมณ์ถึงความอร่อย เกิดนามรูปคือโลกเจตสิกที่เกิดร่วมกับจิตดวงนั้น รับรู้ในเวทนาคือความอร่อย จากรสหวานก่อให้เกิดตัณหาคือความอยากกินคำต่อๆ ไป กลายเป็นอุปาทาน แล้วเกิดภพชาติ เป็นกายเป็นจิต เป็นนามเป็นรูปต่อไป ที่สืบทอดผลกรรมจากกายเดิมและจิตเดิมดวงก่อน รับต่อกันเป็นลูกโซ่

ผลแห่งกรรมคือการกระทำด้วยการกินหวานย่อมเป็นเหตุสืบต่อไปให้วิบาก คือความอ้วน ตับอ่อน ย่อน้ำ หลังอินซูลินไม่พอ เกิดเป็นเบาหวานขึ้นมาในที่สุด

กรณีของคุณดวงดาว ขอเพียงได้สร้างสุขภาพทางจิต เริ่มจากความมีสติรู้ตัว รับรู้ตามความเป็นจริงในแง่ของความรู้สุขภาพที่ถูกต้อง สตินี้ใช้เป็นตัวกำกับให้เตือนตัวเองมิให้หลงไปกับอวิชชา ไม่ปล่อยให้เกิดสังขารวิญญูณ ผัสสะ เวทนา และก่อเกิดตัณหา อุปาทาน ที่เป็นปัจจัยแก่ภพชาติถัดไปของโลกจิตในการอยากกินหวานๆ เช่นนั้นอีก

นั่นคือการใช้ความมีโยนิโสมนเสถียร คิดหาเหตุผลอันแยบยลด้วยจิตอีกดวงหนึ่ง เป็นจิตที่ประกอบขึ้นด้วยโลกเจตสิก สกทันก็กิเลสที่จะย้ายเข้าให้หลงกินผิดๆ ต่อไปอีก ผลก็คือเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง ในระหว่างที่คุณดวงดาวใช้สติกำกับตนเอง เธอจะมีทั้งศีล มีทั้งสมาธิ และมีปัญญาเกิดขึ้นเป็นลำดับ สุดท้ายเธอก็รักษาโรคเบาหวานให้ดีขึ้น บรรลุซึ่งสุขภาพทางกายอีกครั้งหนึ่ง

การสร้างสุขภาพทางจิตใจในหนทางแห่งพระพุทธศาสนา จึงเป็นคำตอบสุดท้ายของสุขภาพที่ยั่งยืน หาใช่ สุขภาวะทาง "จิตวิญญาณ" ซึ่งนับวันถูกขยายความให้ออกนอกพุทธศาสนา ●

สภาองค์การพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย
THE ASSEMBLY OF BUDDHIST ORGANIZATIONS OF THAILAND

๗๑/๓ โรงพยาบาลวิชัยยุทธ อาคารเหนือ ถนนเศรษฐศิริ
เขตพญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐ โทร. ๐-๒๖๑๘-๖๒๐๐
71/3 VICHAIYUT HOSPITAL North Tower Setsiri Rd.,
Phayathai Bangkok 10400 THAILAND Tel. 0-2618-6200

ดำเนินการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ
วันที่ ๒๖/๕
วันที่ ๑๕ ก.พ. ๖๕
เวลา ๑๖-๓๐ น.

15 กุมภาพันธ์ 2545

เรื่อง ขอให้แก้ไขคำจำกัดความของสุขภาพ

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส)

ตามที่ สปรส ได้เสนอร่าง พรบ.สุขภาพแห่งชาติเพื่อรวบรวมความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง โดยได้ให้คำจำกัดความของสุขภาพที่ดีว่า "หมายถึงสุขภาพะของกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ (มโนธรรม)" ซึ่งคำจำกัดความนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิรูประบบสุขภาพของชาติ เนื่องจากคำจำกัดความนี้ได้ใช้คำทางพระพุทธศาสนาหลายคำ ได้แก่ คำว่ากาย จิต และยังมีคำว่าจิตวิญญาณ ซึ่งมีใช้คำทางพุทธศาสนา และได้มีผู้ไม่เห็นด้วยกับคำ "จิตวิญญาณ" ในคำจำกัดความนี้ ทั้งที่เป็นแพทย์, น.พ.บรรจบ ชุณหสวัสติกุล ผู้รู้ทางพระพุทธศาสนา เช่น ศ.รวิ ภาวิไล และพระสงฆ์ที่ถือกันว่าเป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาในยุคนี้คือ พระธรรมปิฎก

สภาองค์การพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย เป็นองค์กรอิสระที่เกิดจากการรวมตัวขององค์กรทางพระพุทธศาสนา 28 องค์กรด้วยกัน มีหน้าที่ในการปกป้องดูแลส่งเสริมพระพุทธศาสนา และได้มีองค์การสมาชิกนำเรื่องการใช้คำจำกัดความของสุขภาพที่ไม่เหมาะสมกับประเทศไทยที่มีพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาของประชาชนไทยประมาณร้อยละ 94 เข้ามาพิจารณา และที่ประชุมของสภาฯให้ความเห็นว่าไม่ควรใช้คำว่า "จิตวิญญาณ" ในจำกัดความดังกล่าวด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. คำว่า "จิตวิญญาณ" เป็นคำที่ยังไม่เป็นที่รับรองของราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งเป็นองค์กรที่มีหน้าที่บัญญัติศัพท์ จึงไม่ควรนำคำที่ยังไม่รับรองในความหมายมาใช้เป็นทางการ

2. ความหมายของคำว่า "จิตวิญญาณ" ที่ สปรส แปลไว้ ไม่ถูกต้องและคัดค้านกันเอง เพราะในวงเล็บของคำว่าจิตวิญญาณคือ "มโนธรรม" ซึ่งความหมายของ "มโนธรรม" เป็นคำที่ยอมรับได้ทางพุทธศาสนา มีความหมายและใช้กันมานานแล้ว เพราะมโน หมายถึงจิตหรือใจ ที่มีธรรมะ ตรงกับคำขยายความดังข้างต้นนี้ ทางพุทธศาสนามีคำว่ามโนวิญญาณ มีคำว่าจิต มีคำว่าวิญญาณ แต่ไม่มีคำว่าจิตวิญญาณ จึงไม่ควรนำมาใช้ ในคำอธิบายโดยอ้างอิงองค์การอนามัยโลกว่า "สุขภาพะทางจิตวิญญาณอยู่เหนือสุขภาพะทางจิตแห่งโลกียวิสัย คือต้องไม่เห็นแก่ตัว ไม่ยึดถือตัวตน ไม่ยึดถือลัทธิวัตถุนิยม แสวงแก่นแท้ของชีวิต และที่สำคัญคือเชื่อในพลังอำนาจที่เหนือกว่าตนในพระผู้เป็นเจ้าและในความรักเพื่อนมนุษย์" / ข้อความอันนี้ไม่สามารถ

ยอมรับได้ เพราะเป็นการนำหลักการของเทวนิยมในพระผู้เป็นเจ้าของศาสนาอื่นมาใช้กับประชากรไทยที่เกือบทั้งหมดเป็นชาวพุทธที่มีได้ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าของ นอกจากนี้จะเอาคำว่านิพพานไปปนกับคำนี้ได้เช่นกัน

3. เรามีความเข้าใจและเชื่อว่าคณะผู้ร่างคำจำกัดความของสุภาพ คงจะไม่ได้คิดเองและไม่ได้มีเจตนาจะนำคำในศาสนาอื่นมาใช้ แต่แปลมาจากคำจำกัดความขององค์การอนามัยโลกจากคำว่า spirit หรือ spiritual ซึ่งบังเอิญไม่มีคำที่ใช้ก่อนหรือเหมาะสมในภาษาไทยจึงนำคำว่า "จิตวิญญาณ" มาใช้ เราทราบดีว่านักวิชาการไทยมักจะแปลหรือเอาตำราต่างประเทศมาใช้โดยมิได้พิจารณาให้รอบคอบ ขอเรียนว่าไม่มี ความจำเป็นและไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะแปลคำจำกัดความขององค์การอนามัยโลกที่เขียนไว้สำหรับทุกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นประเทศที่ด้อยพัฒนา เพราะประเทศไทยมีความเจริญและมั่นคงทางด้านจิตใจ และวัฒนธรรมมากกว่ามาเป็นเวลานานนับพันปีแล้ว

สภาองค์กรพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ขอเรียนให้ทราบว่าได้มีหลักฐานถึงความพยายามต่างๆ ทั้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้นของบางศาสนาที่จะแทรกซึมเข้ามาในองค์กรของรัฐในรูปแบบต่างๆ ดังที่เห็นชัดเจนในการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งถ้ากระทรวงสาธารณสุขและ สปปรส ปล่อยให้มีการใช้คำจำกัดความที่มีความหมายของศาสนาอื่นแล้ว จะถือว่าเป็นเจตนาร้ายต่อพระพุทธศาสนาที่บรรพบุรุษของไทยได้รักษามานับพันปี สภาฯ จึงขอเรียนมาให้แก้ไขคำจำกัดความของสุภาพโดยตัดคำว่า "จิตวิญญาณ" ออกจากคำจำกัดความ และในสิ่งพิมพ์ทุกอย่างของ สปปรส ทุกฉบับ และถ้ายังหาคำที่เหมาะสมกว่ายังไม่ได้ อาจใช้คำ "มโนธรรม" ที่ทาง สปปรส ใสในวงเล็บไว้แทน เพราะเป็นคำที่ประชาชนชาวไทยทั่วไปเข้าใจ มีความหมายที่ถูกต้องตามคำอธิบายขององค์การอนามัยโลก และเป็นคำที่มีความหมายทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสูงส่งกว่า ความหมายของคำว่าจิตวิญญาณ หรือ spirit สภาฯ เชื่อว่าผู้บริหารในกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้มีการศึกษาสูง มีความใจกว้างยอมรับความคิดเห็นที่ถูกต้องของผู้อื่น และไม่ตื้อรันทำในสิ่งที่ไม่สมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ถือเป็นภัยภายนอกที่มีผลต่อพระพุทธศาสนา

ขอبارมีของพระรัตนตรัย จงได้คุ้มครองรักษาทุกท่านที่เป็นพุทธมามกะที่ดี ให้ปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง และประสบความสุขความเจริญตลอดไป

ขอแสดงความนับถือ

(พันโท นายแพทย์สมพันธ์ บุญยุคปต์)

ประธานสภาองค์กรพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

13 พ.ค.
ก๊อปปี้

27 ม.ค. 55

เปิดหน้าต่างความคิด "สุขภาพทางจิตวิญญาณ"

[42]
เอกสาร ธรรมม
10

"ยายล้ม" หญิงชราวัย 64 ปี ก้าวขึ้นรถเมล์อย่างทุลักทุเล มือซ้ายหิ้วตะกร้าใบใหญ่ ซึ่งมีน้ำหนักมากพอที่จะทำให้ยายล้มต้องเกร็งแขนงมองเห็นเส้นเอ็นที่หลังมือไปได้อย่างชัดเจน กระเป๋ากระดาษใบมอให้ผู้โดยสารเดินชิดเข้าไปข้างใน ในขณะที่โทรศัพท์เริ่มเหยียบคันเร่ง กระชากรถออกจากป้ายอย่างแรงจนยายล้มเซลงไม่ข้างหลัง พอดีหลักโดยยายล้มก็กวาดตามองหาที่นั่ง ยายโกล่ ๆ มีชายหนุ่มรูปร่างสูงใหญ่คนหนึ่งนั่งอยู่ ยายล้มแอบหวังในใจว่า เขาจะลุกขึ้นให้บ้าง จึงพยายามสบตาและยื่นมือให้ แต่ชายคนนั้นกลับมองเมือนอกหน้าต่าง หือบหูฟังมาส์กที่หูทั้งสองข้าง แล้วก็ก้มหน้าจ้องมือถืออยู่อย่าง

"ถ้าลูกให้ เราก็ต้องยื่นมืออีกตั้งหลายป้าย แล้วเราก็เหมือนมาแล้วทั้งวัน เคี้ยวลมมีคน ลูกให้ยายคนนี่เองแหละ" ชายหนุ่มคิดในใจ

เวลาผ่านไปร่วมชั่วโมง ก็ยังไม่มีท่าทีว่าจะมีคนลงจากรถ หรือลุกขึ้นให้ยายล้มได้นั่ง ชายคนเดิมตัดสินใจหันหลังกลับลงเสีย เพื่อที่จะได้ไม่ต้องมองเห็นยายล้มที่ยังคงยืนเข้าไปเรื่อยอยู่อย่างนั้น

นี่เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นทุกเมื่อเชื่อวันในกรุงเทพมหานครเมืองที่มีความเจริญทางวัตถุไม่น้อยหน้าเมืองไหนๆ แต่ท่ามกลางความเจริญนั้น กลับมีความเสื่อมถอยทาง "จิตวิญญาณ" ของผู้คนมากขึ้นทุกที การต่อสู้ไปมาของชายคนนั้นระหว่าง "ความเกลียดชัง" กับ "ความเห็นแก่ตัว" เป็นตัวอย่างหนึ่งของกรณีทางจิตวิญญาณ ซึ่งบริบทของสังคมทุกวันนี้เป็นเหตุและผลที่ทำให้การที่ "ความเห็นแก่ตัว" เป็นฝ่ายชนะนั้นกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา และยังมีสาระเสื่อมถอยในทิศทางเดียวกันนี้อยู่ในทุกส่วนของสังคมไทย

คำว่า "สุขภาพทางจิตวิญญาณ" ไม่ใช่คำใหม่ หากแต่มีมานานกว่า 2,500 ปี แล้ว เพียงแต่ตอนแรกเราไม่ได้เรียกว่าจิตวิญญาณ คำว่าจิตวิญญาณ เป็นคำที่เราพยายามแปลมาจากคำว่า spiritual แม้ในขณะนี้ก็ยังหาอยู่ไม่ได้ว่า เราควรแปล spiritual ว่า "จิตวิญญาณ" หรือไม่

ความหมายที่ใกล้เคียงของปรากฏการณ์ในสังคมไทย

มีปรากฏการณ์หลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่าจิตวิญญาณไว้อย่างใกล้เคียงกัน

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้ออกไว้ในหนังสือ "ยาระงับสรรพโรค" ว่า คนบางคนคิดว่าตัวเองไม่มีโรค ให้สังเกตพฤติกรรมกันเสียใหม่ คนเราไม่มีโรคไม่มีโรค และโรคทางจิตใจมีแหละที่สำคัญมาก เราแบ่งการเป็นโรคได้สามอย่าง โรคทางกาย โรคทางจิต และโรคทางวิญญาณ โรคทางกาย ต้องไปหาหมอเฉพาะทางของแต่ละด้าน แต่โรคทางจิตวิญญาณ โรคทางจิตวิญญาณนี้ เป็นกันทุกคน และเมื่อเป็นแล้ว ต้องไปโรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า คือธรรมะที่เดียวเท่านั้น ที่จะช่วยรักษาให้หาย

จิตวิญญาณพันธุ์ใหม่

พระพิศาลธรรมวาท (พระพยอม กัลยาโณ) ได้แสดงความเห็นว่า เวลาเมื่อเอ่ยถึงจิตวิญญาณของมนุษย์เป็น "จิตวิญญาณพันธุ์ใหม่" เมื่อก่อนเรามีวจจรูมาทรี ที่เรียกว่า "ใจ จม เจ็บ" แต่เดี๋ยวนี้กลายเป็น "ใจ + จม + เจ็บ" ใจก็คือ หงอย ไม่มีอาการอื่น ร่าเริง เบิกบาน วิตกกังวล ต้องไปจัดปาร์ตี้ยาอี ไม่ทำอะไรให้มันเร็งแค้นจ้อง พอดีเห็นใคร ๆ ก็คิด อันนี้ทำให้เจ็บหูช้ำร้อน อารมณ์สังคมอีกเสกกันต่อไปอีก

จิตวิญญาณของมนุษย์ถูกระเบิดระเบิดเข้าทำให้บ่พ่อง ทางแก้อีกคือ ต้องสร้างจิตวิญญาณมนุษย์ที่รู้สึกอ่อนโยน รู้ว่าอะไรควรเติม อะไรไม่ควรเติม

ในขณะที่ แม้มีต้นสนต้นเดียว เกลี้ยกล่อม ให้ที่คนเห็นว่า บัญชาทางจิตวิญญาณของสังคมที่เกิดขึ้นมาจากเอ็งนี่คือเราเองอารมณ์ เราสู้ว่าจิตที่มันที่จู่ๆ แต่มีเห็นอารมณ์ ทุกวันนี้เรารู้สึกไรมาหลายแต่กลับกลายเป็นว่า ความรู้ท่วมหัว แต่เอาตัวไม่รอด อากาเรเป็นกันทั้งสังคม

เราต้องช่วยกันป้องกันสังคมของเราอย่าให้ก้าวเข้าสู่ความไม่รู้เท่าทันปัจจุบันขณะ ต้องหัดมีความรู้ของเราให้อยู่เหนือความหลง คนที่ทันสมัย คือคนที่รู้เท่าทันปัจจุบันขณะ เมื่อเราสามารถมีจิตที่เจริญ รู้ตนและนิยามตนอยู่ในปัจจุบันขณะ เราจะแข็งแรง มีความกล้าหาญ หากว่าสังคมมีสุขภาพทางจิตวิญญาณ ที่ดีทั้งหมด ระบบกายก็จะดี ระบบจิตก็จะดี เพราะมันดีปัญญา

สุขภาพจิตที่เต็มอิ่ม

ศาสตราจารย์ น.พ. ประเวศ วะสี กล่าวว่า ลัทธิมายา จิต สังคม แต่ไม่มีมิติทางจิตวิญญาณมนุษย์มีกาย จิต สังคม จิตวิญญาณ เต็มองค์การอนามย์โลก นิยามคำว่าสุขภาพ คือ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย จิต สังคม ซึ่งยังขาดหายไป ถ้าอธิบายแบบพุทธว่า สุขภาวะคือการหลุดพ้นจากความบีบคั้น 4 ประการ คือ บีบคั้นทางกาย ทางจิต ทางสังคม ทางปัญญา (หลุดพ้นจากความบีบคั้นของความรู้) จะมีความสมบูรณ์กว่า ต่อมาเมื่อองค์การอนามัยโลกได้ใช้คำว่า spiritual well being หรือสุขภาพทางจิตวิญญาณเข้าไปด้วย ก็ทำให้ความนับสมบูรณ์ขึ้น

สุขภาพทางจิตวิญญาณ เป็นเรื่องของความรู้สึกในเนื้อในตัว เมื่อมีปัญญาเข้าถึงความดีสูงสุด แล้วจะเกิดความสุขทั้งเนื้อทั้งตัว ลางเอนโลทีนหลัง มีความสุขทุกองของร่างกาย จึงทำให้มีสุขภาพดี เพราะเมื่อจิตเป็นอิสระ ไม่เป็นทาส มีแต่คิดว่าทำอะไรใครได้บ้าง เมื่อเรื่องสังคมดี ก็ส่งผลไปถึงเรื่องกาย เมื่อจิตคิดเนื้อแผ่นแข็ง ก็ไปแก้ปัญหาร่างกาย เรื่องของกินไปหมดทุกเรื่อง เมื่อเราต้องการสร้าง "สุขภาพ" หรือสุขภาพ จึงต้องไปหัดเรื่องของจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นมิติที่คู่และเชื่อมโยงกับเรื่องอื่น ๆ ทั้งหมด จนอาจพูดได้ว่า ถ้าใครไม่เคยได้พบความสุขทางจิตวิญญาณ หรือ spiritual happiness ย่อมไม่เคยพบความสุขที่แท้จริง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเราทุกคนล้วนเคยประสบความสุขทางจิตวิญญาณกันมาแล้วทั้งสิ้น มากบ้างน้อยบ้าง นั่นก็คือเวลาที่เรารู้สึกไม่เห็นแก่ตัว มีเมตตาคุณต่อผู้อื่น ช่วยเหลือ แบ่งปันให้ผู้อื่นด้วยความเต็มใจนั่นเอง

จึง ๆ แล้วไม่ว่าคำว่าจิตวิญญาณจะแปลว่าอย่างไร ก็ไม่สำคัญเท่ากับจิตวิญญาณให้เอ่อกันแรกกับสังคมการมีสุขภาพทางจิตวิญญาณที่ดีจะช่วยตัวเราและสังคมได้อย่างไร หรือการที่มีสุขภาพทางจิตวิญญาณที่ไม่ดีจะทำลายตัวเราและสังคมได้อย่างไร

"จิตวิญญาณ" ต้นไม้ชีวิตความสุข

น.พ.ดร. โภกสาร จึงเสถียรทรัพย์ กล่าวว่าถ้าเราจะมาได้นั้นในเรื่องความหมายของคำว่า "จิตวิญญาณ" ว่าเราเปลี่ยนแบบ หรือ พยายามแปลความหมายมาจากคำว่า spiritual หรือไม่ และเป็นเรื่องเดียวกัน "จิต" หรือ "ใจ" ไม่ คงไม่เกิดประโยชน์สักเท่าไรนัก

ถ้าพูดถึงเรื่อง "จิต" ก็คือความสบายใจ ความสนุกสนาน ไม่เครียด ครั้นพอเสนอคำว่า "จิตวิญญาณ" จึงมีเป็นการเปิดพื้นที่ใหม่เข้าไปในทางความคิด ให้ความเข้ามาแสดงความคิดเห็น เพราะเมื่อเราพูดถึงเรื่องจิตในความหมายเดิม เราจะคุ้นและชิน ความหมายที่แคบลง คำว่าจิตวิญญาณทำให้คนนึกถึงมิติของชีวิตที่แคบลงเหลือไป นั่นคือมิติที่ว่าเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคืออะไร ซึ่งมิติคำว่า "จิต" ไปไม่ถึง

ความหมายของคำว่าจิตวิญญาณ อาจไม่หมายถึงแค่การมีปัญญาอย่างเดียว แต่เป็นส่วนผสมของคำหลายคำที่สลับซับซ้อน และมีความเป็นพลวัตมาก ต้องใช้คำหลายคำมาช่วยอธิบายและตอบใจหย คือคำว่า ปัญญา ศรัทธา กรณียกิจ ความดี ความงาม ความจริง คำศัพท์ปัญญาย่อยๆ ไม่ได้ช่วยให้คนพ้นทุกข์ได้ อาจทำให้จมจมอยู่ในทุกข์ด้วยซ้ำไป เพราะฉะนั้นเราทำความเข้าใจของคำว่า "จิตวิญญาณ" ให้กระจ่างพอที่จะทำงานต่อไปได้ก็น่าจะเพียงพอ ที่สังคมมีปัญญาอยู่ทุกวันนี้เป็นเรื่องของการพร้อมในมิติทางจิตวิญญาณทั้งสิ้น

ถ้าสังคมยังพัฒนาไปในทิศทางนี้ ระบบต่าง ๆ ยังคงเป็นเช่นเดิม คนไทยจะต้องเจ็บป่วยด้วยจิตใจ และจิตวิญญาณเพิ่มขึ้นอีกมาก สังคมจะต้องสูญเสียสุขภาพที่มากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ที่คนแบบไม่ได้ด้วยจิตหรือตัวเลขความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เราต้องช่วยกันไม่ให้เกิดการล่มสลายของความรักในสังคม

ความพยายามขยายความหมายเรื่องสุขภาพให้มีขอบเขตที่กว้างออกไปจนถึงมิติทางจิตวิญญาณ ถือเป็นความก้าวหน้าของสังคมไทย และมีเสียงขานรับไปในทางบวกอย่างชัดเจน ประเด็นเรื่องจิตวิญญาณจากปรากฏการณ์หลาย ๆ ท่านที่ความค่อนข้างตรงกันว่าหมายถึง "ปัญญา" ที่จะนำไปสู่การมีสุขภาพที่มั่นคง ถ้าขาดปัญญา คือขาดปัญญา พร่องปัญญา คือมีอวิชชา มาก จะเข้าถึงสุขภาพได้ยาก คนที่มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ดี มีเงินทองมากมาย ไม่เป็นโรคจิตโรคประสาท แต่เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว จ้องกอบโกย เอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่น ก็เรียกว่าเป็นไม่มีสุขภาพดี หรือเข้าถึงสุขภาพไม่ได้ ณ ตอนนั้นท่านยังคิดว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณยังเป็นเรื่องที่ห่างไกล ไม่เกี่ยวกับตัวเราอยู่หรือหรือไม่ ?

ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าการสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณ จะนำไปสู่สุขภาพที่ยั่งยืน สังเกตเห็นของท่านมาที่สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ อาคารด้านทิศเหนือสวนสุขภาพ.กระทรวงสาธารณสุข.เมือง จ. นนทบุรี 11000 โทร. 02-5902304 โทรสาร 02-5902311 E-mail address : hsrso@hsro.or.th ทุกท่านจะได้รับหนังสือ "สุขภาพทางสังคมและจิตวิญญาณ"

น.พ.บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล
balavi@samart.co.th
http://www.balavi.co.th

ทำแท้งไม่บาป

เอกสารพจนมิตฯ 11

เพราะ'จิตวิญญาณ'ไม่เกิดใน 3 เดือนแรก

จะสืบสนไปถึงไหนกัน

“ต... สิ่งสุจริตบาปพหุณิธย์ ทำพิธีตัดกรรมจาก การทำแท้ง อ่างช่วยได้บาปได้ ด้วยกรรมฐาน พร้อมจ่ายเงินค่าสังฆพระประธาน 9,000-10,000 บาท” มติชนรายวันหาดหัวเมื่อ 12 ก.พ. 2545 พร้อมกับเนื้อข่าวมีผู้ให้ทรรศนะในทางต่างๆ ดังนี้

ในทางพุทธศาสนา คุรภท 3 เดือนแรกยังไม่เกิด จิตวิญญาณ สามารถทำแท้งได้ สมควรให้ทำแท้ง” นั่นเป็นทรรศนะจากพระภิกษุชื่อดังรูปหนึ่ง วัดราชโอรสารามวรวิหาร แถบกล่อวอีกว่า “ควรแก้ไข กฎหมายเพิ่มโทษการทำแท้งผู้มีครรภ์มากกว่า 3 เดือนขึ้นไป”

แล้วก็ตามมาด้วยอีกทรรศนะหนึ่ง จากผู้ทำงาน องค์การทางประชากร เธอกล่าวไว้ “เมื่อก่อนคนไทย ไม่ถือว่าการทำแท้งหรือวิธลูกเป็นบาป โดยจะนับ ตามอายุครรภ์ ถ้า 3 เดือนแรกถือว่าเป็นก่อนเลือด ยังไม่มีชีวิต สามารถรูดเลือดออกได้ แนวคิดเรื่อง แท้งนี้เริ่มแนวคิดตะวันตก”

สมัยนี้ใครๆ ก็อ้างคำพูดในนามของพุทธศาสนา อ้างคำพูดในนามความรู้ภูมิปัญญาไทยได้ ตกกลาง พุทธศาสนาและพระพุทธรูปธรรมไทยก็เป็นอัน สนับสนุนการทำแท้งด้วยประการฉะนี้ จากคำพูด 2-3 ประโยคของบุคคลทั้งสองในข้างๆ ทำให้เห็นว่า คน ไทยเวลานี้กำลังสับสนขนาดหนัก เริ่มจากสับสนใน องค์ความรู้ทางพุทธศาสนา ซึ่งควบคู่อยู่กับประเพณี ไทยมาช้านาน นำไปสู่ความเลื่อมใสศรัทธา

ก่อนอื่นคนไทยไม่ถือว่าการทำแท้งหรือวิธลูก เป็นบาปประการหนึ่งหรือ โดยคำของมันซึ่งแสดงการใช้ แรงกระทำต่อสิ่งที่เป็นสิ่งมีชีวิตตัวน้อยที่เป็นผลผลิต ของตนเอง ก็เป็นบาปอยู่แล้ว

ส่วนความเชื่อที่ว่าก่อน 3 เดือนยังไม่มีชีวิตหรือ เปล่า การรูดเลือดไปถือเป็นการทำลายชีวิตหรือ จึง อยู่่าสามัญปรกติย่อมไม่มีนัยยะมาตรวจว่าตนเอง Pregnancy test เป็น Positive หรือยัง แต่ หมอไทยบางคนเองก็ใช้ชีวิตด้วยอีกหลากหลาย ซึ่ง บอกได้ว่าชัดเจนๆ ได้มีสิ่งมีชีวิตตัวน้อยอุบัติขึ้นใน ครรภ์ของหญิงนั้นแล้ว มีไข่จะต้องรอให้ผ่าน 3 เดือน จึงจะวินิจฉัยได้ ไม่ดูถูกภูมิปัญญาแพทย์ไทยไป หน่อยหรือ ดังนั้น หญิงครรภ์ก่อนแล้วตัวเองหรือ หมอวินิจฉัยได้ว่าตั้งครรภ์ การพยายามจะกินยาขับ หรือกลวิธีอื่น ล้วนคือการทำไปอย่างปิดลับต่อสังคม นั่นก็เพราะความรู้สึกผิดบาปที่มีอยู่ในใจ

ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยยังไม่ได้เอาอธิบายไว้ ละเอียดมาก ยิ่งตามความรู้ในพุทธศาสนาและปง บกการเริ่มต้นของชีวิตใช้ชัดเจนว่า

การเกิดชีวิตใหม่จะเกิดขึ้นได้ต้องมีพ่อแม่ที่มี สักกะละของหญิงชายครบถ้วน ที่ให้เซลล์สืบพันธุ์ ชายและหญิงมาพบกัน เท่านั้นยังไม่พอ จะต้องมีการ ปังจับหนึ่งคือปฏิสนธิ์ปฏิญาณมาประจวบด้วยจึงจะ ก่อให้เกิดชีวิตคือชั้น 5 อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

มารดา มีขนาดเล็กมาก ขนาดเท่ากับหยดน้ำมนต์ที่ติด ปลายอนจนาเรี หลังจากถูกสะบัดถึง 7 ครั้ง และด้วย อิทธิพลของธาตุไฟก่อน จึงเกิดธาตุอื่นตามมาจนครบ ธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ (การแพทย์แผนไทย การ แพทย์แบบองค์รวม สถาบันการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข)

ทันทีที่ปฏิสนธิ์ปฏิญาณหรือปฏิสนธิ์จิต ซึ่งก็คือ นาม มาประจวบเข้ากับรูป คือเซลล์สืบพันธุ์พ่อแม่ที่พบกัน ณ จุดนั้นคือจุดเริ่มต้น ชีวิตก็มีขึ้นแล้ว เซลล์เล็กๆ เซลล์นั้น ซึ่งมีทั้งกายทั้งจิตอยู่ด้วยแม้จะเล็กจิ๋วแต่เรียกว่า “กล ุปะ” แต่ก็มีความเกิดขึ้นในเซลล์ที่มีชีวิตนั้นทันที เป็น ต้นเหตุความอยากที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป มีอึดใจ มีความ รักตัวกลัวตายเกิดขึ้น และเพื่อจะให้ได้พ้นจากความเลื่อม สลวย ที่จะทำให้เกิดสิ่งกีดขวาง ขัดขวางสารเสย และ แแบ่งเซลล์สืบเนื้อต่อๆ ไปเรื่อยๆ

ด้วยเหตุฉะนี้ ที่ถูกต้องแล้วชีวิตจึงมีขึ้นเห็นทีนับตั้ง แต่เซลล์สืบพันธุ์พ่อแม่พบกัน และชีวิตนั้นก็ประกอบ ด้วยกายและจิตนับจากบัดนั้นเป็นต้นไป ใครที่ทำตัวเป็น พระแล้วอธิบายว่า “ทำแท้งได้ก่อนครรภ์ 3 เดือน” จึง เป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง เป็นมัจฉาทิฎฐิ

ยังไม่ต้องพูดถึงว่าการใช้ศัพท์แสงคำว่า “จิตวิญญาณ” ไปปนเปื้อนกับคำว่า “จิต” ในพุทธศาสนา เพราะคำว่า “จิต วิญญาณ” ในพุทธศาสนาไม่ได้บัญญัติไว้ แต่ใช้กันไป เองให้ประจบประหมัด อย่างคำพูดของพระภุณเฑาะ คำว่า “จิต วิญญาณ” ถูกนำมาใช้สืบสนปนเปื้อนกับคำว่า “จิต” เหมือน เป็นคำแทนของกันและกันแล้วจู่ๆ คำว่า “จิตวิญญาณ” ก็ถูก สปรส. เอาไปแยกให้เป็นอีกมิติต่างหาก แฉมเห็ด ไว้ในฐานอันสูงใหญ่ให้จิตทิพย์เขาไปพระเจ้า (ซึ่งไม่ใช่คำ สอนของพุทธศาสนา) อีกด้วย

เหล่านี้แหละคือความสับสนที่ช่วยกันทำให้เกิด เมื่อเป็นเช่นนี้จะเกิดอะไรขึ้น ก็คือ คำศัพท์ทาง พุทธศาสนาก็เลอะเลือน คำสอนทางพุทธศาสนา ก็เลอะเลือน ความสับสนก็จะยิ่งมีขึ้นเป็นทวี

❗ ล้ำที่นี้เรื่องการทำปฏิญัตติกรรมฐานเพื่อตัดกรรมละ ๐ ก่อนอื่นต้องเข้าใจว่า กรรมหมายถึงการกระทำ แบ่งโดยทวารได้เป็น 3 อย่างคือ มโนกรรม วชิกรรม และกายกรรม กรรมแบ่งตามชาติได้เป็น 2 แบบคือ กรรมดี กรรมชั่ว เมื่อใดที่กรรมได้เกิดขึ้น ก็จะมีวิบาก หรือผลของกรรมนั้นติดตามมา เจ้าสิ่งที่มีผู้บงการทำแท้งหา กันดลบันดาล แต่ที่จริงไม่ได้เกิดกรรม แต่กลัวผลของ กรรมคือวิบากนั่นเอง ความกลัวนั้นได้ฝังลึกอยู่ใน จิตใต้สำนึก และก่อนการจิตสำนึกความรู้สึกรู้สัจจะของตน อยู่ทุกขณะจิตที่ผุดผิงการรำลึกในห้วงของตมขึ้นมา

การรับผลแห่งกรรมนั้น แต่ที่จริงไม่ต้องรอให้ถึงชาติ นี้เป็นจริง เป็นจริงเช่นนั้นเป็นจริงเช่นนั้น เป็นจริง

จิตของเราคิด มีกุศลเจตสิกเข้าประกอบ จิตของเรา เป็นกุศลก็ทำให้คนเรามีใจเบิกบาน ร่างกายกระปรี้กระ เป่า ทั้งกายและจิตของตนเองก็รับผลของกรรมจาก จิตดวงที่แล้วที่คิดดีคิดชอบนั้น เรียกว่าได้บุญ อันเป็น วิบากของกุศลกรรม แต่ทันทีที่จิตคิดไม่ดี มีอกุศล เจตสิกเข้าประกอบ จิตของเราก็เป็นอกุศล ทำให้เรา หม่นหมอง ว้าวุ่น วิตกกังวล หัวใจเต้นแรง ความดัน สูง นอนไม่หลับ กินข้าวไม่ลง อ่อนล้าไม่มีแรง ทั้งกาย และจิตก็รับผลกรรมจากจิตดวงก่อนที่คิดไม่ดี เกิด เป็นบาป อันเป็นวิบากของอกุศลกรรมที่กระทำไปทั้ง ด้วยกาย วาจา ใจ ของตนนั่นเอง

เหตุฉะนี้ เราเรียกกันว่า สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ใน ใจ คนเราสายผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วในขณะที่ จิตที่เราคิดดีหรือคิดช้านั่นเอง ก็เหมือนเป็นริตลูกทั้ง หลายมีความรู้สึกผิดบาปขึ้นในใจ ขณะนั้นเองแหละที่ จิตของเขาคิดนรกในใจของตนเอง ส่วนผลแห่งกรรม นั้นยังจะมียาวนานหรือสั้นตามทันในชาตินี้หรือชาติหน้า ก็ ขึ้นอยู่กับชนิดของกรรมนั้น ว่าส่งผลรุนแรงหรือไม่

พิธีตัดกรรม จึงทำกันอยู่ตามภาคหัวชาวแต่ที่จริง ก็คือ การสะกดจิตหมู่ โดยอาศัยพิธีกรรมที่ทำให้เกิด ความขลัง ประกอบกับการทำอะไรซ้ำๆ เช่น เปลี่ยนคำวา นะ นะ นะ...นานเข้าจิตสำนึกของตัวเองก็ถูกสะกดให้ หลุดจากการควบคุม เปรียบเหมือนกับเราหนีรถทางไกล เสียสิ่งๆ ซ้ำๆ ของรถยนต์ทำให้เราง่วงหลับ

เมื่อจิตสำนึกถูกสะกดลง จิตใต้สำนึกซึ่งคิดผิด บาปต่างๆ ก็สำแดงตัวตนออกมา ผลที่เกิดขึ้นอาจมี บ้างในทางกายคือได้ระเหิดเอาความเครียดออกไป แต่ ด้วยสนนราคาก็แพงเหลือเกิน แต่ผลแห่งกรรมจะถูก ตัดรอนลงไปได้หรือไม่ คิดว่าน่าจะไม่ได้ เพราะกรรม ที่เป็นหลักหรือ ชนกรรม ในกรณีนี้คือ ปาณาติบาตที่ เป็นอกุศลกรรมอย่างแรง จะตัดรอนได้ก็ด้วย อุ ปมาตกรรม ซึ่งต้องเป็นกรรมดีที่มีกำลังแรงพอๆ กัน จึงสามารถตัดกรรมดังกล่าวไปได้ ก็กรไปเสียเงินและ เปล่งวาจาว่า นะ นะ นะ...ไม่เห็นว่าจะจะเป็นกุศล กรรมที่มีกำลังแรงที่ตรงไหน เหตุฉะนี้ จะไปตัดผล แห่งอกุศลที่ตนทำไว้ได้อย่างไร ละ ท้ายก็เป็นภาระเสีย เงินเปล่า ถูกสะกดจิตหมู่ไปเท่านั้นเอง

นางสารคนไทยในเมืองพุทธ แต่ปัญญาแห่งพุทธ ศาสนาได้ถูกปิดเป็นอันไปทุกขณะ สุดท้ายก็มีความ ยอกำว่า “ไปนับถือพระผู้เป็นเจ้าเถอะ เป็นสุภภาวะทาง ‘จิตวิญญาณ’ ที่เป็นคำตอบสุดท้ายของคนไทย” คุณ จะตามแพะไปไหมเล่า ?

ชมรมอยู่ร้อยปี-ชีวิตเป็นสุข จัดบรรยาย ตรี ! เรื่อง “กินอยู่อย่างไร ไม่เป็นมะเร็ง” วันอาทิตย์ที่ 24 กุมภาพันธ์ 2545 ณ บ้าน บัววัดสิงห์ อ.เมืองปทุมธานี

'จิตวิญญาณ' จาก ศ.ดร.ระวี ภาวิไล

• น.พ.บรรจบ ขุนหวัดภักดิ์ •

balavi@samart.co.th

http://www.balavi.co.th

ปรูม เป็นชายหนุ่มรูปร่างสูงใหญ่ นิ่งอยู่ในรตมร์คันทันแน่มแนสสาห์ส เขาเห็นยายลัม หมิงอายุ 64 ปี ที่ขึ้นรถเมล์มาด้วยตะกร้าใบใหญ่ และเข้าไปเขมกับตามจังหวัดการกระชากของรถเมล์ เขาคิดไปมาว่าจะลุกขึ้นให้ยายลัมนั่งจะดีไหม ชั่วจิตใจเขาลุกขึ้นตึงมือให้ยายลัมนั่งลงแทนที่เขา

มีอะไรเกิดขึ้นในตัวของคุณลุงตัวอึดใจนั้น ? แท้ที่จริงตัวของคุณลุงประกอบด้วยรูปและนาม ซึ่งแบ่งเป็นหมวดหมู่ได้ 5 หมวด หรือชั้น 5

หมวดแรกคือ รูป ซึ่งเป็นส่วนของกาย รูปนี้ที่แท้จริงเป็นของสมมติ มันเกิดจากการประชุมกันของมหาธาตุรูป คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งเป็นปรมาณู ปรมาณูเหล่านี้มีลักษณะ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ไหล และเกาะกุม มันรวมตัวด้วยสัดส่วนที่เหมาะสมเป็นรูปหรือกายของปรูม และเนื่องจากปรมาณูก็มีสภาพที่แท้คือเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป กายของปรูมโดยความเป็นจริงก็เกิดขึ้นดับไปอยู่ตลอดเวลา ด้วยความเร็วมาก เป็นแสนโกฏิกครั้งต่อวินาที

ถ้าเป็นวิทยาศาสตร์ควอนตัมก็อธิบายว่าปรูมประกอบด้วยเซลล์ เซลล์ประกอบด้วย โปรตีน ไบรน คาร์โบไฮเดรต เล็กกลงไปสารเหล่านี้ประกอบขึ้นด้วยอะตอม มีโปรตอน นิวตรอน อิเล็กตรอน

เล็กลงไปอีกชั้นหนึ่งอนุภาคเหล่านี้ประกอบขึ้นจากสารก่อนอนุภาค เรียกว่าควาร์ก ซึ่งตัวควาร์กเองก็ปรากฏตนแล้วสลายไป กลับไปกลับมาระหว่างความเป็นอนุภาคกับคลื่นสั้นสะเทือน ตรวจวัดได้ความเร็วที่ 10 ครั้งวินาที

นี่คือความเป็นจริงในชั้นอนุภาคแรกของตัวปรูม

หมวดที่ 2-5 ของปรูมคือ เวทนา สัญญา สังขาร และจิตวิญญาณ เป็นหมวดของจิต หรือ นาม ภาพชวนชวนของยลัมหลังเป็นรูปปรูมที่กระทบจักขุประสาทของปรูมเป็นภาพที่ไม่แน่นอนดีหรือทุกขเวทนา มันกระตุกความจำได้หมายรู้ของเขาที่เคยเห็นคนแก่ทลัมเพราะการกระชากของรถเมล์ เขาคิดปรูมตั้งต่อไปว่ายายลัมอาจต้องทลัม ปรูมจึงเกิดความคิดกฤตญาณยลัม จึงลุกให้เธอนั่ง

ความคิดกฤตญาณในจิตของปรูม เกิดขึ้นด้วยการผสมกันของปรมาณู 2 อย่างหนึ่งคือ จิต สองคือ เจตสิก จิตคือตัวรับรู้อารมณ์ เจตสิกคือสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกันกับจิต เจตสิกมี 3 ประเภท กุศล อกุศล และที่เป็นกลางๆ มีผู้เปรียบจิตเสมือนน้ำ เจตสิกเสมือนสี ถ้าสีแดงใสในน้ำก็เป็นน้ำแดง สีเขียวใสในน้ำก็เป็นน้ำเขียว เจตสิกที่เกิดขึ้นพร้อมกับจิตของปรูมในจังหวะนั้น คือเจตสิกที่ชื่อว่ากรุณา หรือความต้องการให้อ่อนน้อมพันทุกซ์ ปรูมจึงเกิดความคิดกฤตญาณในจังหวะนั้นแล้วสละที่นั่งให้ยายลัม

แต่อย่าคิดว่าในชั่วอึดใจก่อนลุกนั้นปรูมจะมีแต่กุศลจิตทั้งหมด แน่นอปรูมเหมือนมาจากที่ทำงานกายหรือกล้มเนื้อที่อ่อนล้าของปรูมสร้างทุกขเวทนาแก่ตัวเขา เขาจำได้ว่าจากจุดนี้เขาจึงต้องทรนกลืนไปอีกครั้งชั่วโม่ง ซึ่งเขาปรูมตั้งต่อไปว่าตนต้องเมื่อยสุดสุด ทำให้เกิดอกุศลเจตสิกตัวหนึ่งเข้าไปผสมในจิตดวงที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ชื่อว่า อหิริกะ หรือ ไม่ละอาย เป็นผลให้จิตของเขาเป็นอกุศล คิดอยู่ว่าจะทำแกล้มมองไม่ให้ยายลัม และนั่งสบายของตนเองต่อไป

ต้องรู้อย่างหนึ่งว่า จิตมีอายุสั้นมาก คืออายุแค่ หนึ่งขณะ ซึ่งประกอบด้วย 3 อนุขณะ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป จิตเกิดดับต่อกันเป็นลูกโซ่ ต่อทอดกันไป ด้วยกฎแห่งกรรม กรรมของจิตหนึ่งเป็นผลให้เกิดวิบาก เกิดจิตดวงที่สองต่อทอดไป จิตของปรูมก่อนสละที่นั่งอาจเกิดดับ ทั้งที่เป็นกุศลจิต และอกุศลจิต สลับกันไปมาเป็นแสนโกฏิกดวง

สุดท้ายกุศลจิตมีกำลังแรกกว่า อาจเนื่องมาจากมีเจตสิกขโธที่เรียกว่า ทิโรโธตตัปะปะ เกิดสลับขึ้นมาด้วย

สุดท้ายจิตฝ่ายที่เป็นกุศลเป็นฝ่ายชนะ จึงทำให้เขาลุกขึ้นประกอบกุศลกรรม เสียสละที่นั่งให้ยายลัม

! หลานนี่คือปัญหาแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าค้นพบมาตั้งแต่ 2,500 ปี เห็นไหมเล่าครึบว่า แท้ที่จริง "สุภาพทางจิต" สามารถบันดาลให้ผู้คนในสังคมประกอบกุศลกรรมได้

และถ้าเราส่งเสริมสุภาพทางจิต ก็สามารถสร้างสังคมที่ร่มเย็นเป็นบุญได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้คำว่า "สุภาพทางจิตวิญญาณ" ซึ่งเป็นอะไรที่ สปรส. และผู้ร่วมความคิดพยายามจะบอกว่า "เป็นจิตชั้นสูงที่พ้นจากโลกีย์วิสัย เชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือตน ในพระผู้เป็นเจ้า" อย่างกรณีของปรูมเพียงเขามีความละอายต่อบาป มีความกฤตญาณต่อผู้อื่นเป็นที่ตั้งเขาก็ประกอบกรรมดีได้โดยไม่ต้องมีพระผู้เป็นเจ้า

เป็นเรื่องน่าแปลกใจที่ สปรส. แดงเปิดหน้าทางความคิดเรื่องสุภาพทางจิตวิญญาณ ในมติชนสุดสัปดาห์เมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2545 ว่า "ความพยายามขยหายความหมายเรื่องสุภาพให้มีขอบเขตที่กว้างออกไปจนถึงมิติทางจิตวิญญาณ ถือเป็นความก้าวหน้าของสังคมไทย และมีเสียงขานรับไปในทางบวกอย่างชัดเจน ประเด็นเรื่องจิตวิญญาณจากปราชญ์ผู้รู้หลายๆ ท่าน"

อะไรคือ "เสียงขานรับในทางบวก" ที่ สปรส. อ้างถึง ใครคือ "ปราชญ์ผู้รู้" ของ สปรส. ผมไม่อยากจะเชื่อว่า สปรส. จะไม่เคยอ่านคำวิพากษ์ของท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ที่แสดงความไม่เห็นด้วยกับการใช้คำ "จิตวิญญาณ" ไว้ด้วยหวังที่อันสุภาพและอุดมด้วยภูมิปัญญา (เพราะคำวิพากษ์ดังกล่าวผมนำไปมอบให้กับผู้อำนวยการ สปรส. ตั้งแต่ 24 สิงหาคม 2544 ก่อนหน้าการจัดมหกรรมตลาดนัดสุขภาพเสียอีก แต่งานดังกล่าวก็ตอกย้ำคำว่า "จิตวิญญาณ" แต่ด้านเดียว จากแต่จนปัจจุบัน ตอกย้ำในสไตล "ผู้ถือคติไม่เห็นแก่ตัว และไปพ้นจากการยึดถือตัวตน" อันเป็นคุณสมบัตินี้ที่ สปรส. ตั้งไว้เป็นต้นแบบ) หรือท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎกมิใช่ปราชญ์ผู้รู้ตามมาตรฐานของ สปรส.

ถ้าเป็นเช่นนั้น ต่อไปนี้ก็เป็นบางส่วนของบทสนทนาจากปราชญ์ผู้รู้ นามมาตรฐานของ สปรส. อีกท่านหนึ่ง ศ.ดร.ระวี ภาวิไล

ถาม สปรส. ใช้คำว่า สุภาพดี หมายถึงสุภาพทางกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ (มโนธรรม)

ตอบ มันเป็นแนวคิดทางศาสนาที่มี Soul ที่จริง กายกับใจ ก็พอแล้ว รูปชั้นถัดกับนามชั้นถัด กายคือรูปชั้นถัด ใจคือนามชั้นถัด มีเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รวมอยู่ในนั้นแล้ว กายใจเป็นองค์ประกอบของชีวิตพอแล้ว ที่เติมเข้ามาคือ Soul ซึ่งมันไม่มีในพุทธศาสนาคือคำว่า จิตวิญญาณ นั่นเองเติมเข้ามาแล้วความหมายเป็นของศาสนาที่มี Soul ตัว Soul นั้นคืออัตตานั้นแสดงว่าคนพูดไม่มีความรู้ความเข้าใจในพุทธศาสนา ใครจะอ้างตัวเป็นพุทธแล้วพูดอย่างนี้ใช้ไม่ได้ แต่ถ้าจะอ้างตัวว่าเป็นพุทธจริง เป็นคริสต์จริง มันก็อีกเรื่องหนึ่ง นี่คือคำตอบของผม ชัดแล้ว

ถาม การเติมศัพท์คำว่า จิตวิญญาณ คงเป็นความสับสนของการใช้ศัพท์ในปัจจุบันนี้

ตอบ ถ้าเป็นการสับสนในการใช้ศัพท์ มันสะท้อนถึงความสับสนในความรู้อย่างเข้าใจ ก็น่าวิตกว่าผู้ตั้งตัวเป็นนักวิชาการ แล้วมาพูดอย่างนี้ มันหมายความว่าอย่างไร

ถาม เมื่อใช้ศัพท์ผิดจะส่งผลอย่างไร

ตอบ มันจะส่งผลให้คนที่ได้ฟังสับสนหนักเข้าไปอีก แล้วไปจับเอาสิ่งที่ไม่ใช่พุทธศาสนามาเป็นพุทธศาสนา ถ้าคิดว่ากำลังพูดเรื่องพุทธศาสนาเราจะเรียกว่าเป็นอะไร เราเรียกว่า เป็นความเบี่ยงเบนทำให้พุทธศาสนาคลาดเคลื่อนไป ถ้านั้นคลาดเคลื่อนโดยที่ผู้ประกาศตัวว่าเป็นผู้รู้ ผู้ศึกษามันก็มีผลร้ายต่อการศึกษาศาสนาทางพระพุทธศาสนาเพราะว่าบางคนเชื่อถือมาก เมื่อพูดออกไปแล้วคนก็เอาไปคิดไปพูด ไปขยายผลต่อ ก็คือประกาศสิ่งที่ไม่ใช่พุทธศาสนา ในนามของพระพุทธศาสนา ผมไม่รู้ว่าเขาตั้งใจจะประกาศวิศวะศาสนาหรือตั้งใจจะประกาศพุทธศาสนา แต่เขาให้พุทธศาสนาเสียหาย ผมพูดแค่นี้ก็แก่จะเพียงพอแล้ว

ท่านผู้อ่านอย่าลืมนำดวงความคิดเห็นของคุณเข้ามาโดยพลัน ●

“สุขภาพทางจิตวิญญาณ” [15]

สุขภาพทางจิตวิญญาณคืออะไร ? คำว่า "จิตวิญญาณ" ไม่ใช่คำใหม่ หากแต่มีมานานกว่า 2,500 ปีแล้ว...

เด็ด ความดี ความกลัว ความอหิวาต์ ความอิจฉาริษยา ความเห็นแก่ตัว ความยึดมั่นเป็นคู่ ๆ ความรู้สึกผิดในใจที่โง่งม...

"ขาดสติ" มฤตยูร้าย ๒4 ปี การที่คนเรามีสติปัญญาดี คือช่วยชีวิตทั้งปวง... "ขาดสติ" เป็นภัยร้ายยิ่งกว่า...

นี่เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับทุกคนในชีวิตประจำวัน เมื่อเรารู้สึกว่าจิตใจไม่สงบ...

66 ไม่ว่าคำว่า "จิตวิญญาณ" จะหมายถึงอะไร ก็ไม่สำคัญเท่ากับว่าจิตวิญญาณทำอะไรกับเรา...

โรคจิต ความดี ความกลัว ความอหิวาต์ ความอิจฉาริษยา ความเห็นแก่ตัว ความยึดมั่นเป็นคู่ ๆ ความรู้สึกผิดในใจที่โง่งม...

ไม่เครียด พอเจอเรื่อง "จิตวิญญาณ" จึงเป็นการเปิดพื้นที่ใหม่เข้าไปในทางความคิด...

แปลกแยก ถ้าสิ่งของทั้งหมดเข้าไปในทิศทางนี้ ระบบต่าง ๆ ย่อมจะเป็นเช่นเดิม จนไทยจะค่อยๆปรับตัวถึงจุด...

หนูนั่งศึกษาของ

เสภาภาวะ

เรียน คุณหนูนั่งที่นับถือ

ผมได้อ่านบทความวิทยายุทธ "ร่าง" กรอบความคิดระบบสุขภาพแห่งชาติ ของคุณหมอบรรจบ ชุมทิสวัสดิ์กุล ในมติชนรายวัน ประจำวันพฤหัสบดีที่ 19 กรกฎาคม 2544 ซึ่งไม่เห็นด้วยกับ สปรส. ที่ให้ความหมายของคำว่า "สุขภาพดี หมายถึง สุขภาวะทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ" เพราะท่านเห็นว่า จิตและจิตวิญญาณนั้นเหมือนกัน ดังนั้น จึงควรมีเพียง 3 ข้อเท่านั้นคือ สุขภาพทางกาย ทางจิต และทางสังคมเท่านั้นก็พอ

ผมในฐานะที่เป็นคนไทยคนหนึ่ง ซึ่งจะได้จะได้รับผลกระทบเมื่อ "กรอบความคิดระบบสุขภาพแห่งชาติ" ได้ถูกบรรจุไว้ใน "พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ...." ซึ่งจะได้บัญญัติขึ้น ผมจึงขอแสดงความคิดเห็นด้วยสักคน

ผมเห็นด้วยกับ สปรส. ที่จำแนกสุขภาพไว้ 4 ประการคือ

- 1. สุขภาวะทางกาย - ร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย ฯลฯ
- 2. สุขภาวะทางจิต - มีความสุขเบิกบาน มีสติสมาธิ ปัญญา ฯลฯ
- 3. สุขภาวะทางสังคม - อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี ครอบครัวยุติธรรม ชุมชนเข้มแข็ง ฯลฯ และ
- 4. ทางจิตวิญญาณ - ได้ทำความดี และมีจิตใจสันติสุข ไม่เห็นแก่ตัว ฯลฯ

แต่ผมอยากให้อ่านความหมายในข้อ 2. และข้อ 4. ทั้งนี้ เพื่อให้ไม่สับสนอย่างที่คุณหมอบรรจบ ท่านสับสนว่า มันเหมือนกันทำไมต้องเขียนเพิ่มข้อ 4 เข้ามาด้วย คือข้อ 2. สุขภาวะทางจิต หมายถึง ไม่ให้คนเป็นบ้า ไม่ให้คนเป็นโรคจิต โรคประสาท ไม่ให้เครียด ไม่ให้อ่านหนังสือหาเขาเซต็ด ส่วนข้อ 4. สุขภาวะทางจิตวิญญาณ หมายถึง เพื่อให้เป็นผู้ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว

สำหรับผมแล้ว จิตกับจิตวิญญาณ ไม่เหมือนกับ เพราะโรคทางกายเช่นผมปวดท้อง และคนเป็นโรคทางจิตหรือโรคประสาท หนูนั่งไปหาหมอที่โรงพยาบาลเหมือนกัน แต่ถึงจะมีอาการสุขภาพกาย มีความสุขทางจิตไม่เป็นบ้า และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข แล้ว ผมมีโรคทางจิตวิญญาณ คือผมมีความโลภ ความโกรธ ความหลง และความเห็นแก่ตัวอย่างรุนแรง ผมจะต้องไปรักษาตัวที่ไหนกับใคร ผมจะทำอย่างไรดี

ผมว่า ถ้ามีการบัญญัติคำว่า "สุขภาพทางจิตวิญญาณ" ไว้ใน พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติแล้ว ผมคิดว่าจะเป็นกฎหมายที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลที่สุด กฎหมายใดก็ตามกล่าวไว้ในวันหนึ่งแล้วสามารถใช้ได้ไปอีกร้อยปี หรือพันปีข้างหน้า ถือว่าเป็นกฎหมายที่ยอดเยี่ยมมาก บางทีในอนาคตลูกหลานของพวกเราจะมีพร้อมทุกอย่างทุกอย่าง ร่างกายไม่เป็นโรคอะไรเลย และสุขภาพจิตดีเยี่ยม ไม่มีใครเป็นบ้าเลยสักคน สรรคมก็สงบ แต่พวกเขากลับยังเห็นแก่ตัว มีโลกโกรธ หลง และพวกเขาอยากเอาชนะสิ่งเหล่านี้ เขาก็จะไปศึกษาเพื่อทำความเข้าใจคำว่า "สุขภาพทางจิตวิญญาณ" นั่นเป็นอย่างไร มนุษย์พันธุ์ใหม่ที่ประเสริฐก็จะเกิดขึ้นในบ้านเราและในโลก

ด้วยความเคารพ
พริตเสฏฐ์ จินตา

ตอบ- ผมเห็นด้วยกับ สปรส. ที่วางกรอบ สุขภาพดีทั้งกายใจ ครอบคลุมไว้ทั้ง 4 มุม คือสุขภาพทางกาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทางสังคม และสุขภาพทางจิตวิญญาณ

สุขภาพดี ทางกาย และใจ เป็นพื้นฐาน สุขภาวะที่ต้องการของบุคคล ถ้าปัจเจกบุคคลแต่ละคนมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตดี จิตวิญญาณของคนในสังคมก็จะมีสุขภาพดี เอื้ออำนวยให้สุขภาพทางสังคมดีไปด้วย

เขียนคลุมให้ครบ ทั้งสุขภาพบุคคลและสุขภาพสังคม อย่างนี้ดีแล้วครับ สำคัญอยู่ที่แบบวิธีการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายที่เขียนว่าจะทำกันอย่างไร ตรงนั้นต่างหากที่จะต้องช่วยกันคิดให้มากๆ และแย่งกันให้หนักๆ เข้าไว้

1. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ = การมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง
 2. การมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง = การมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง
 3. การมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง = POVERTY OF SPIRIT " ความเป็นอยู่
 EXCESSIVE MATERIALISM ที่มนุษย์เป็นเจ้าอาณานิคม
 4. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ = การมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง
 5. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ = การมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง
 6. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ = การมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง
 7. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ = การมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง
 8. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ = การมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง
 9. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ = การมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง
 10. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ = การมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง

ขอฝากความดีแก่เพื่อนฝูง และญาติมิตร

1. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์
 2. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์
 3. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์
 4. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์
 5. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์
 6. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์
 7. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์
 8. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์
 9. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์
 10. ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์

27 ก.พ. 45

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณจะนำไปสู่สุขภาพที่ยั่งยืนหรือไม่

ในฐานะที่ดิฉันเป็นพยาบาลซึ่งเป็นวิชาชีพที่จะมองคนเป็นแบบองค์รวม (holistic perspective) กล่าวคือ คนประกอบด้วยมิติทางกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ แต่ละมิติมีความเกี่ยวพันกันอยู่และมีความสัมพันธ์ต่อสุขภาพของคน (Labun, 1998) กล่าวคือเมื่อมิติใดมีปัญหา ก็จะส่งผลกระทบต่อมิติอื่นตามมาด้วย เช่นผู้ป่วยรายหนึ่ง มีอาชีพรับจ้าง ขับรถพาดรรรยาและลูกวัย 5 ขวบไปเที่ยวในวันหยุดและ ประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์จนทำให้ภรรยาและบุตรเสียชีวิตในที่เกิดเหตุ ตัวเองก็ถูกตัดขาทั้ง 2 ข้าง ทำให้ไม่สามารถกลับไปประกอบอาชีพเดิมได้ ประกอบกับความรู้สึกสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักพร้อมกัน ทำให้ผู้ป่วยรายนี้เกิดความรู้สึกลงโทษตนเองที่ทำให้ภรรยาและบุตรเสียชีวิต เกิดความรู้สึกซึมเศร้า ท้อถอยในชีวิต ไม่รู้จะอยู่ต่อไปอย่างไร อยู่เพื่อใคร และอยู่เพื่ออะไร สุดท้ายคือตัดสินใจปลิดชีพตนเอง จะเห็นได้ว่าในรายนี้เริ่มมีปัญหาด้านกาย ทางจิต สังคม และลงท้ายที่จิตวิญญาณคือขาดสิ่งยึดเหนี่ยวให้คนเรามีชีวิตอยู่อย่างมีความหมายและมีเป้าหมายในชีวิต

องค์การอนามัยโลกและในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 ของไทยเองก็เล็งเห็นถึงความสำคัญของสุขภาพทางจิตวิญญาณ โดยเพิ่มเติมเป็นมิติหนึ่งของคำว่าสุขภาพจากแต่เดิมเน้นเพียงกาย จิต และสังคมเท่านั้น

จากมุมมองและความสำคัญดังกล่าว พยาบาลจึงต้องให้การดูแลผู้ที่มารับบริการและผู้ป่วยทุกรายให้ครอบคลุมทุกมิติเพื่อให้ผู้รับบริการมีสุขภาพที่ดีหรือสุขภาพะนั้นเอง อย่างไรก็ตามมิติทางจิตวิญญาณหรือสุขภาพทางจิตวิญญาณ ที่มีปรากฏอยู่ในปัจจุบันจะมีรากฐานจากแนวคิดทางตะวันตก ในประเทศไทยยังขาดความชัดเจนในเชิงความหมาย และองค์ประกอบที่เป็นของคนไทย ในบริบทของไทย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาในเรื่องนี้ให้ชัดเจนเพื่อจะได้ส่งเสริมให้คนมีสุขภาพที่ยั่งยืนได้

เอกสารอ้างอิง

Labun, E. (1998). Spiritual care: An element in nursing care planning. **Journal of Advanced Nursing**, 13, 314-320

ที่ติดต่อ

นส.วิไลภา คุณทรงเกียรติ

43/462 ถ.เลียบริมคลองชลประทาน

ชมดอยคอนโค 2 ห้อง 109

ต.สุเทพ

อ.เมือง จ.เชียงใหม่

50200

16 [19]

สุขภาพทางจิตวิญญาณ
ขึ้นอยู่กับจิตสันดาน

จิตวิญญาณ.....หลับรู้ นิ่งรู้ ยืนรู้ กระทบรู้ มีคุณธรรม จิตสันดานของคนผู้นี้มี
ประโยชน์ต่อตัวเขาเอง รวมทั้งสังคม เป็นไปตามธรรมชาติ

จิตวิญญาณ.....หลับรู้ นิ่งรู้ ยืนรู้ กระทบรู้ มีจิตวิทยา และ คุณธรรมควบคู่กันไป
คิดอย่างไร สามารถทำได้ดังที่คิด (มักจะเสมอไป) ไม่เป็นธรรมชาติ

ไม่มีจิตวิญญาณ.....ทำตามอารมณ์ที่ตกกระทบ ถูกใจดีใจ ไม่ถูกใจผูกใจเจ็บ (ตัวเองเกิด
ทุกข์โดยไม่รู้ตัว) ไม่มีการยับยั้งชั่งใจ หุนหัน อารมณ์จิตใจขึ้นๆลงๆ
ทำให้ร่างกายเลือดเนื้อขาดการผ่อนคลาย เท่าที่คนมีจิตวิญญาณ
ทำให้ทุกอย่างอ่อนแอ ไม่เป็นปกติสุข

**** คนมีจิตวิญญาณ หลายท่านที่มีความสุข....

**** คนที่ไม่มีจิตวิญญาณ หลายคนปฏิเสธความสุข ที่ คนมีจิตวิญญาณได้รับ
ความสุขนั้นอยู่ (ความสุขที่จิตซัด)

อย่างไรก็ตาม เห็นด้วยมาก กับการให้คนมีสุขภาพทางจิตวิญญาณ สามารถนำพาไปสู่
ความสุขที่ยั่งยืน

ขออภัย อดอยากได้หนังสือ “สุขภาพทางสังคม และ จิตวิญญาณ” จึงกล้าออกความ
คิดเห็นที่ลุ่มๆ ดอนๆ ขออภัยด้วยครับ

นาย สนธิ วงศ์หน่ออ่อน

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ต.ท่าข้าม

อ. บางปะกง จ. ฉะเชิงเทรา

+

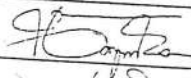
เขียนทำนบกัศกรพ

แล้วสี่สี่คะ จากกรรที่ ทนได้อาน ทนงือมกับช่นลตลปดอช
ในทวิเรื่อง เพื่อลยภพดนทกย "เปิดหน้าตงอความกิด ลยภพ
ทงจิตตวิญญาน" และมิดำธามอวาทนดวอยหรือไม

ดำตอขบคือ ทนท่นอวปดะ กบดำทื่อว่า
กรดวองลยภพทงจิตตวิญญาน ละมื่อไปลยภพทงกัชวปช

ทงรณจื่อว่า ลยภพคือ ลยภพทงลยภพแล้วมื่อลยภพ
ลยภพมื่อแยกไมได้จากวิถึชีวิตทงจื่ออองตอเห็นไปชนทงจื่อ
ของดทงมรกตอองดอมาทอติ เมื่อทงอชงสมดลแล้วชีวิต
กัจมิดความลยภพดลอวปดะ

โดยดอวมเคารมอชงล

(ทงลวอนอว แชนพอง)

ทงทงมท

ดิกขาลัยกรล้าชารณลยภพชอ

ต.ล.เตง อ.เมอ

จ.ข:ลา ๗๕๐๐๐

ทช

บ้านเลขท 238 ม.๗ ต.จรเมเพอ

อ.ดอช:ชอเมอช อ.ทงจชนช

71260. ค:

๒๒๐๒๒
คสท. โทรสาร
ไปรษณีย์โทรเลขแห่งประเทศไทย

ชื่อและที่อยู่ผู้ฝาก

สมคิด สุวิรัตน์
ตึกพิกุลนิมิต
จ. เกษม
11 ซอยลาดยาว
พลาซ่า
กทม.
10900

ไปรษณีย์บัตร

ชื่อและที่อยู่ผู้รับ

สำนักงานปฏิรูประบบสหภาพแห่งชาติ
อาคารด้านทิศเหนือสหกรณ์
กระทรวงสาธารณสุข
จ. ภูเก็ต
อ. ไม้ขาว
ต. หนองปรือ

1 1 0 0 0

ดิฉันเห็นด้วย ว่า การสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณ (คือไม่ยุ่งเกี่ยวกับ
 ที่ยุ่งเกี่ยวกับ) ของคนโดยประสมกับเหตุการณ์ชีวิตที่ เมื่อขณะจะเป็น
 หน้าที่ มีผู้นำส่งตามร่างกายโดยยังไม่จำว่าเป็นโรคตา โรคกล้ามเนื้อ
 หรือโรคอื่น แต่โรคที่โตมาโดยโอกาสที่ติดกับอาการบั้นหนึ่ง สอนแนวทาง
 การปฏิบัติธรรมใน ๓๗-๕๖ ใช้การฝึกสมาธิ แต่ได้ยึดถือว่าการไป
 หมอ หรือหาพ่อเลี้ยง แต่ความลับที่ของตัวเอง มันเป็นการรักษาที่
 แก่น ที่รัก ที่ตนของทุกอย่าง ทุกโรค มันทำให้เรา รู้สึกว่า
 ที่เรา เบนานามอง รักษา มันรักษาเพียงเปลือก เฉพาะโรค ที่ตรวจ
 เคาสมศรบนเท่านั้น สิ่งที่เรา กำลังทำอยู่ตอนนี้ต่างหากที่
 ำให้เกิดความสูงที่ยั่งยืน

"การสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณจะนำไปสู่สุขภาพที่ยั่งยืน"

การมีสุขภาพที่ดีย่อมเป็นที่ปรารถนาของผู้คน เพื่อว่าแต่ละคนนั้นจะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเต็มที่ตามแนวความคิดของแต่ละคนที่มีอยู่ หากแต่การมีสุขภาพที่ดีนั้นไม่ได้มีอยู่ในคนทุกคน ในช่วงหนึ่งๆของชีวิต เรามักจะเจอปัญหาด้านสุขภาพไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง การเสริมสร้างสุขภาพจึงเป็นสิ่งที่ควรตระหนักถึงเพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข สุขภาพทางด้านร่างกายนั้นแม้ว่าเราสามารถเสริมสร้างขึ้นโดยการออกกำลังกาย เราก็ไม่อาจบังคับการทำงานของอวัยวะต่างๆในร่างกายให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างต่อเนื่อง เรายังคงต้องเจอปัญหาสุขภาพทางด้านร่างกายอยู่เสมอ มากบ้าง น้อยบ้าง ตลอดเวลาที่เรายังมีชีวิตอยู่ อย่างไรก็ตามว่ากันว่ายังมีอีกส่วนหนึ่งในตัวของเรที่ดำรงอยู่ แม้ว่าจะไม่สามารถมองเห็นหรือสัมผัสได้เหมือนกับร่างกายของเรานั้น ส่วนนี้ว่ากันว่าเป็นส่วนของจิตวิญญาณ หรือจิตที่บริสุทธิ์ภายในของเรา

ถ้าเราไม่สามารถเสริมสร้างสุขภาพทางด้านร่างกายให้ได้ผลอย่างเต็มที่ตามที่เราต้องการ เราจะสามารถเสริมสร้างการมีสุขภาพดีให้กับจิตวิญญาณของเราเพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้หรือไม่ มีข้อน่าสังเกตว่าทำไมถึงมีความแตกต่างทางด้านสุขภาพจิตมากระหว่างที่บุคคลธรรมดากับพระหรือผู้ปฏิบัติธรรมถูกวินิจฉัยว่าป่วยเป็นโรคร้ายแรง สิ่งที่น่ากลัวอยู่ที่ตัวโรคร้ายแรงนั้นหรืออยู่ที่ตัวเราเอง ข้อสังเกตนี้พอจะบ่งชี้อะไรได้หรือไม่ว่าสุขภาพทางจิตเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับสุขภาพที่ยาวนานกว่า ถ้าข้อสังเกตนี้เป็นไปได้แล้ว เราก็จะมีความหวังที่จะสร้างสุขภาพที่ดีได้เพราะสุขภาพจิตนั้นสามารถฝึกหัดได้ เราสามารถควบคุมการทำงานของใจได้ดีกว่าที่จะควบคุมการทำงานของอวัยวะในร่างกาย ข้อสังเกตนี้ไม่ได้หมายความว่าบุคคลธรรมดาไม่มีจิตใจที่ดี หากแต่จิตใจที่ดีงามนั้นอาจจะยังไม่ได้ถูกค้นพบตามวิถีทางของมัน

การที่เราจะเข้าถึงสภาวะของจิตวิญญาณเพื่อพัฒนาต่อไปนั้น ว่ากันว่าสามารถเข้าถึงได้ 3 ทางคือ วิทยาศาสตร์ ศาสนา และศิลปะ ใน 2 ส่วนแรกนั้นน่าจะมีข้อจำกัดอยู่มากสำหรับคนธรรมดาทั่วไปที่จะเข้าถึงได้สำหรับในช่วงเริ่มต้น แม้ว่าการเข้าถึงทางศาสนาอาจจะปรากฏขึ้นมาในตอนท้ายของการที่เราจะเข้าถึงสภาวะของจิตวิญญาณก็ตาม การเข้าถึงจิตวิญญาณผ่านทางศิลปะ น่าจะเป็นวิธีที่เป็นไปได้มากที่สุดสำหรับคนทั่วไป แต่ต้องเป็นไปในลักษณะที่เรารักและปฏิบัติในงานศิลปะนั้นอย่างจริงจัง ไม่ได้เป็นไปเพื่อเชิงพาณิชย์ ดีที่สุดคือไม่ได้ทำเป็นอาชีพหลัก แต่เป็นงานอดิเรกที่เราชอบ ตัวอย่างของศิลปะที่เราอาจจะเห็นอยู่ทั่วไป เช่น การวาดรูป การดื่มชา การพอรำ การรำมวยจีน การปลูกต้นไม้ และอื่นๆ ศิลปะเหล่านี้มุ่งเน้นการเร้าความรู้สึกให้เกิดขึ้นในตัวเรา เมื่อเราชำนาญในงานศิลปะด้านใดด้านหนึ่งมากๆ เราจะเป็นคนที่มีความรู้สึกอยู่เต็มเปี่ยม เราก็จะไวต่อสภาวะต่างๆของจิตใจได้เป็นอย่างดี

ศิลปะน่าจะนำมาซึ่งความละเอียดอ่อนของชีวิต เมื่อเรามีความละเอียดอ่อนมากๆเราก็จะเข้าใจในความละเอียดอ่อนของจิตวิญญาณได้ เมื่อเราเข้าใจและตระหนักถึงการมีอยู่ของจิตวิญญาณ เราก็จะพัฒนามันไปในทางที่ดีงามได้ เมื่อจิตใจเราดีงามไม่ว่าร่างกายจะเป็นอย่างไร เราจะมองเรื่องราวต่างๆในโลกไปในทางแบบที่ดีงามเช่นกัน

[56]

saipin

From: "hsro" <hsro@hsro.or.th>
To: "พี่น้อง" <saipin@hsro.or.th>
Sent: 20 กุมภาพันธ์ 2545 16:44
Subject: FW: แสดงความคิดเห็นการสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณ

-----o^,^o-----

Supakarn Swangsri
National Health System Reform Office (HSRO)
Tel. 0-2590-2312 Fax. 0-2590-2311
www.hsro.or.th
other e-mail: satanoh@yahoo.com
: satanju@hotmail.com

----- Original Message -----

From: Pornchai Khunkongme
To: hsro@hsro.or.th
Sent: 20 กุมภาพันธ์ 2545 16:32
Subject: แสดงความคิดเห็นการสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณ

เราทุกคนต้องช่วยกันป้องกันสังคมของเรา โดยใช้ปัญญาจากครอบครัว ชุมชน และสังคม เพื่อปลูกฝังให้กับเด็กมากกว่าที่จะมาแก้ไขตอนเป็นผู้ใหญ่
จาก นายเทพฤทธิ์ ขวานิลรัตน์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี 77 ม.4 ต.ทับตีเหล็ก อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี 72000

Get more from the Web. FREE MSN Explorer download : <http://explorer.msn.com>

[57]

saipin

From: "hsro" <hsro@hsro.or.th>
 To: "พี่น้อง" <saipin@hsro.or.th>
 Sent: 21 กุมภาพันธ์ 2545 14:03
 Subject: Fw: spiritual

-----o^.^o-----

Supakarn Swangsri
 National Health System Reform Office (HSRO)
 Tel. 0-2590-2312 Fax. 0-2590-2311
 www.hsro.or.th
 other e-mail: satanoh@yahoo.com
 : satanju@hotmail.com

----- Original Message -----

From: bantawan
 To: hsro
 Sent: 21 กุมภาพันธ์ 2545 19:45
 Subject: spiritual

สวัสดีค่ะ

ดิฉันเห็นด้วยอย่างยิ่งกับความเห็นที่ว่า ปัจจุบัน ผู้คนในสังคมไทยขาด "จิตวิญญาณ" (ซึ่งต้องระบุว่า "ที่ดี" ด้วย !!!!) โดยเฉพาะคน
 ใน เมืองหลวง ซึ่งไม่ใช่เฉพาะ กทม. เท่านั้น แต่เป็นกันทุกที่ที่มีความนิยมทางวัตถุ เข้าไปถึง

มีหลายสิ่งที่ทำให้ หือใจว่า หาก ใครที่ถูกเลี้ยงดูมาให้ มี "จิตวิญญาณ" ที่ดี แต่ อาจจะไม่เท่าทันอารมณ์ และ ไม่เข้มแข็งพอ ก็ จะเป็นผู้
 ถูกทำร้ายทางจิตใจ จากสังคม ได้บ่อยๆ

ดังนั้น หาก เราสามารถพัฒนาสุขภาพทางจิตวิญญาณ เพื่อนำไปสู่สภาวะที่ยั่งยืนได้ ก็ จะเป็นประโยชน์สูงสุด จริงๆ

บันทึกวรรณ ผู้กักตึ

บ้านเลขที่ 147 สุขุมวิท 62 แยก 5 ต. บางจาก อ. พระโขนง กทม. 10250

saipin

From: "hsro" <hsro@hsro.or.th>
 To: "พี่น้อง" <saipin@hsro.or.th>
 Sent: 21 กุมภาพันธ์ 2545 10:17
 Subject: Fw: good attention

-----o^.^o-----

Supakarn Swangsri
 National Health System Reform Office (HSRO)
 Tel. 0-2590-2312 Fax. 0-2590-2311
www.hsro.or.th
 other e-mail: satanoh@yahoo.com
 : satanju@hotmail.com

----- Original Message -----

From: "chweewan klainak" <yosawan@chaiyo.com>
 To: <hsro@hsro.or.th>
 Sent: 20 กุมภาพันธ์ 2545 18:08
 Subject: good attention

> สวัสดีค่ะ

>

> ได้อ่านหัวข้อเรื่องของการปฏิรูปสุขภาพในแบบที่เรียกว่าการสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณ เห็นด้วยว่าจะนำไปสู่การมีสุขภาพที่ยั่งยืนได้

> และดิฉันก็สนใจหนังสือ "สุขภาพทางสังคมและจิตวิญญาณ"

> กรุณาส่งมา ตามที่อยู่ ข้างล่างนี้

> 189 สาทรใต้ สาทร กทม.10120

> ขอขอบคุณมากค่ะ

>

>

>

> _____
 > บริการอีเมลฟรีจาก "ไชโยเมล"

> <http://mail.chaiyo.com>

>

[5๑]

saipin

From: "hsro" <hsro@hsro.or.th>
To: "คีน้อง" <saipin@hsro.or.th>; "เจ็ทชัย" <kgoldenhand@yahoo.com>
Sent: 22 กุมภาพันธ์ 2545 10:07
Subject: FW: ขอนหนังสือ

-----o^.^o-----

Supakarn Swangsri
National Health System Reform Office (HSRO)
Tel. 0-2590-2312 Fax. 0-2590-2311
www.hsro.or.th
other e-mail: satanoh@yahoo.com
: satanju@hotmail.com

----- Original Message -----

From: Sinchai Chaojaroenrat
To: hsro@hsro.or.th
Sent: 22 กุมภาพันธ์ 2545 9:31
Subject: ขอนหนังสือ

เรียน ท่านผู้อำนวยการ และผู้ที่เกี่ยวข้องที่นับถือ
ผมได้อ่านบทความเกี่ยวกับเรื่อง "สุขภาพทางจิตวิญญาณ" แล้วรู้สึกเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง และอยากให้ผลักดันเรื่องนี้ให้เป็นที่รับรู้
อย่างกว้างขวางในหมู่คนไทย ขอสนับสนุนครับ
และอยากขอรับหนังสือ "สุขภาพทางสังคมและจิตวิญญาณ" ด้วยครับ

ศัลป์ชัย เซาว์เจริญรัตน์

Sinchai Chaojaroenrat
29/146 ม.2 ซ.เพชรบ้านสวน ด.บ้านสวน อ.เมือง จ.ชลบุรี 20000
Tel. 038 797097
Mobile. 09 8321658
Email. sinchai.c@thaimail.com

NO. _____
DATE / /

แสดงความคิดเห็น " การสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณ จะนำไปสู่สุขภาพที่ดียิ่งขึ้น "

- ดิฉันเห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า " การสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณ จะนำไปสู่สุขภาพที่ดียิ่งขึ้น " อันเนื่องมาจาก การส่งเสริมไทยที่เริ่มต้นจากสุขภาพ
 นบงสื่อพิมพ์ สก๊อตันให้บันทึกสุขภาพสังคมไทยในขณะนั้น นำไปพิมพ์
 การดูแลสุขภาพ ทางจิตวิญญาณ หรือ การเจริญ กิเลส การทำบุญ กิจการงาน ซึ่งทำมากันดี
 ความสำเร็จมาจาก ต้นบุคคล โยคี หรือ โยคีที่ไม่มีความ สัมผัสกับความเมตตาแก่ตัว
 เอง เห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว ไม่เห็นใจใครอื่น ๆ เพื่อให้ชีวิตของตัวของเขาอยู่
 รอดไปในวันหนึ่ง ๆ โยคีไม่ทราบจะก่อความเดือดร้อน แก่ผู้อื่นหรือไม่
 โดยความเมตตาแก่ตัว เองเห็นแก่ได้ มีเองคือ การเจริญ กิเลส
 ยิ่งมีมาก ก็ทำให้มีความรู้สึกของธรรมชาตินี้เอง ผลในทางดำเนินชีวิต
 ไม่สงบ แต่ไม่มีความสงบในใจเลย..

นางนิต กิ่งกิ่งสตก

37 หมู่ 3 ต.พรเสาศาสตรพิสัย

อ.ตำบิลนครนายก

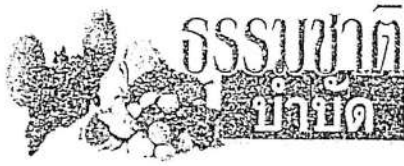
จ.นครนายก

70210

โทร 0-3225-4573

yumi-ko@thaimail-com

จิต และวิญญาณ โดยนัยของท่านอาจารย์พุทธทาส

๑ น.พ.บรรจบ ชุณหสวัตติกุล ๑
balavi@samart.co.th
http://www.balavi.co.th

เรียนคุณหมอบรรจบ

ผมขอแสดงความคิดเห็นตามคำเชิญชวน ผมเข้าใจว่าจิต คือ จิตของปุถุชน ที่เป็นโลกียะหมกมุ่นอยู่ในทางโลก สุขภาวะจึงเป็นไปตามนิยามทางจิตวิทยา ส่วนจิตวิญญาณ คือ จิตที่เป็นโลกุตระมุ่งหนีจากโลก เน้นเจตสิกที่เป็นโลกุตระ จิตและจิตวิญญาณจึงเป็นการใช้ศัพท์แบบทั่วไป และคำทั้งสองน่าจะเป็นนามชั้นเอกกลุ่มเดียวกันในพุทธธรรม โดยคำหลังคือจิตที่มีเจตสิกคล้ายโลกุตระจิต

การแยกสุขภาวะเป็นสองระดับ-จิตและจิตวิญญาณ ทำให้มีเป้าหมายที่ชัดเจนขึ้น คนจะมีสติระลึกถึงและให้ความระสรวลใจพลในระดับโลกุตระ มีความเกื้อกูลผู้อื่นและลดความเห็นแก่ตัวลง

วิวัฒน์ ตรุทศวินทร์

ขอบคุณสำหรับบทความเรื่องคล้ายๆ กับที่ น.พ.ดร. โภมากร จึงเสถียรทรัพย์ แยกแยะ 2 คำนี้ตามความเห็นของท่านว่า "ถ้าพูดถึงเรื่องจิต ก็คือความสบายใจ ความสนุกสนาน ไม่เครียด พอเสนอเรื่อง "จิตวิญญาณ" จึงเป็นการเปิดพื้นที่ใหม่เข้าไปในทางความคิด ทำให้คนนึกถึงมิติของชีวิตที่คนหลงลืมไป ว่าความหมายของชีวิตคืออะไร ซึ่งในมิตินี้ คำว่าจิต (ในความหมายที่เราเคยชิน) ไปไม่ถึง"

ครับ เรื่องของคำ ใครจะใช้ "จิต" หรือ "วิญญาณ" หรือ "จิตวิญญาณ" เพื่อเอาไปตั้งชื่อหนังสือสักเล่ม หนังสือเรื่อง ประเภทผีลोकวิญญาณหลง หรือเรื่องของคนบ้า ก็มีใช้เรื่องเสียหาย ถือเป็นเสรีภาพของคนแต่ง แต่เราถ้าสั่งจะร่าง "พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ" เราคงต้องมีหลักยึดบางประการ สปรส. กำหนดความหมายไว้เองว่า

ทางจิต-มีความสุขุมมีบาน มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา ใจสบาย ไม่เครียด ไม่บีบคั้นทางจิตวิญญาณ ได้ทำความดี และจิตใจสัมพันธ์กับความบริสุทธิ์ มีศาสนาหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความเอื้อเฟื้อ ลดความเห็นแก่ตัว

ผู้อ่านและคุณวิวัฒน์สังเกตให้ดิ้นละครับว่า ความหมายที่ สปรส. กำหนดไว้ในโปสเตอร์นี้ กับความหมายที่คุณหมอโภมากร จำแนกไว้ ไม่เหมือนกันอีกแล้ว เพราะความหมายของสุขภาวะทางจิตของ สปรส. ที่เป็นตัวตั้งต้นคือความหมายสูงสุดของภาวะทางจิตทางพุทธศาสนาแล้ว มีทั้งสติ มีทั้งสมาธิ แถมได้ซึ่งปัญหาอีกด้วย แต่คุณหมอโภมากรเอาใจสบาย สนุกสนาน ซึ่งอาจเกิดได้ทั้งจิตที่เป็นกุศล และจิตที่เป็นอกุศล แล้วก็เลยบอกว่า "จิตในความหมายเดิม เราคุ้นชิน ความหมายก็แคบลง" แล้วต้องหันไปหา "จิตวิญญาณ"

เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเรากำลังกำหนดสิ่งที่มีความสำคัญระดับ พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ โดยเอาคำที่ยังไม่มีการกำหนดแน่นอนตายตัวมาแทรกใส่คำว่า "จิตวิญญาณ" ไม่มีในพจนานุกรมพระคัมภีร์ และราชบัณฑิตยสถานก็ไม่มีการรับรอง ราชบัณฑิตยสถานเคยตอบผมว่า "น่าจะเป็นการนำมาจากศาสนาคริสต์นิกาย"

ที่นี้ประเด็นของคุณวิวัฒน์ ผมคิดว่าคุณพยายามศึกษาพุทธศาสนาอยู่บ้าง นับเป็นเรื่องน่ายินดี การศึกษาพุทธศาสนาต้องมีปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ คือศึกษาทฤษฎีไปทำ lab เสร็จแล้วสรุปประยุกต์ใช้กับชีวิต ทฤษฎีของพระพุทธศาสนาเมื่ออยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เปรียบประดุจหางเสือเรือ หรือประดู่ไม้บรรทัดใช้เมื่มนำรถวัดสรรพ์หลัง จะได้อำนาจแล่นลูกวิ่งได้ไม่หลงทางในจักรวาลของพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเสนอว่า ตัวเราประกอบด้วย กายและจิต เพียง 2 ส่วนนี้เท่านั้น จิต (หรือวิญญาณ) เป็นแกนชั้นดี คือตัวที่รับรู้อารมณ์ จิตมีเจตสิกเป็นธรรมชาติที่เกิดควบคู่กันด้วยเสมอ จิตแบ่งเป็น 4 ประเภทใหญ่ คือ กามารวจจิต คือจิตที่เกิดกับสัตว์ที่เกิดดับหมุนเวียนในกามภูมิโดยมาก รูปาวจรจิต คือจิตที่เกิดดับ

หมุนเวียนในรูปภูมิโดยมาก อรูปาวจรจิต ได้แก่จิตที่เกิดดับในอรูปภูมิโดยมาก และโลกุตระจิต ได้แก่จิตที่ข้ามพ้นอุปาทานชั้นห้า

จะเห็นได้ชัดว่า ทั้งโลกียะจิตและโลกุตระจิต ก็ล้วนจำแนกไว้เป็น "จิต" ศาสนาพุทธไม่ได้มีการแยกชั้นแยกเกรดว่าพวกที่เป็นโลกียะหมกมุ่นทางโลกเรียกว่า "จิต" อีกพวกหนึ่งที่เป็นโลกุตระ หนีโลกก็เรียกว่า "จิตวิญญาณ" การที่ไม่จำแนกไม่ใช่เพราะศาสนาพุทธรู้เรื่องกว่าศาสนาอื่น แต่เพราะธรรมชาติของสิ่งที่รับรู้อารมณ์ไม่ว่าจะเป็นโลกียะหรือโลกุตระ ก็ล้วนคือตัวรับรู้อารมณ์อย่างเดียวกัน จึงเรียกว่า "จิต"

ขอความกรุณาอย่าพยายามไปฝึกเอาเองหรือตั้งทฤษฎีใหม่ ยิ่งไม่สมควรอย่างยิ่งที่บางองค์กรถึงกับปาปาประกาศว่า มีทิศทางจิตวิญญาณเป็นลำดับสุดท้ายเพราะหมายถึงจิตที่พ้นจากโลกียะวิสัย มีความเชื่อในพลังอำนาจที่เหนือกว่าตน ในพระผู้เป็นเจ้า

ตรงนี้แหละครับเมื่อแทรกคำจิตวิญญาณเข้ามาแล้ว ยิ่งอธิบายก็ยิ่งบั่นทอนความสำคัญของจิตในทางพุทธศาสนา และยังเชิดชูสิ่งลึกลับและเสริมส่งเทวนิยมเข้าไต่ทุกที่ จนดูจะเป็นการเอาศาสนาอื่นมาครอบศาสนาพุทธเสียด้วยซ้ำ

ป.ร.ส. ย้ำหลายครั้งเรื่องท่านอาจารย์พุทธทาสใช้คำว่า โรคทางกาย โรคทางจิต และเขียนไว้ดังที่ครับ "ความหมายของโรคทางกาย โรคทางจิต และโรคทางวิญญาณ ในพระบาลีแท้ๆ แบ่งเป็นเพียงสอง คือ โรคทางกายและโรคทางจิต แต่พอมันถึงสมัยปัจจุบันนี้ คำว่า จิตมันไม่มีความหมายอย่างเดียวกันกับครั้งพุทธกาล เราจึงต้องเพิ่มอีกโรคหนึ่ง คือโรคทางวิญญาณ โรคทางจิตนั้นเป็นเหมือนโรคที่รักษาทันทีที่โรงพยาบาลโรคจิต ส่วนโรคทางวิญญาณนั้นต้องรักษาทันทีที่โรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า คือมีธรรมะ" ท่านเขียนไว้ชื่อว่า "โรคทางจิต จิตในที่นี้ยังเนื่องกันอยู่ยกกายเป็นส่วนใหญ่ หมายถึงระบบประสาท..."

เมื่อพิจารณาข้อเขียนของท่าน ผมมีความเห็น 3 ประเด็น

1. ท่านยอมรับว่าโดยบาลี (พระไตรปิฎก) แบ่งเป็น 2 คือ กายกับจิต เท่านั้น
2. ท่านใช้คำว่า "โรคทางวิญญาณ" แต่ไม่เคยใช้คำว่า "โรคทางจิตวิญญาณ" เลย
3. บริบททางสังคมในขณะที่ท่านใช้คำว่า "วิญญาณ" แยกออกจากคำว่า "จิต" ต้องพิจารณาให้ดี นั่นคือสมัยของท่านเป็นยุคที่วิชาจิตเวชเพิ่งอยู่ โรคทางจิตจึงหมายถึงคนบ้าใจความเข้าใจของคนทั่วไป ดังนั้นเพื่ออธิบายให้เข้าใจความสำคัญของพระท่านจึงต้องหันมาใช้คำว่า "วิญญาณ" ซึ่งเป็นคำโบราณกัน พูดไม่พูดเปล่า ท่านยังตั้ง "โรคมรสพทางวิญญาณ" ขึ้นมาด้วย แต่มีข้อสังเกตว่า ท่านจะไม่ยกเอาความสำคัญของ "จิต" และ "จิตวิญญาณ" ขึ้นมาเป็น 2 คำคู่เคียงกัน โรคมรสพของท่านที่สวนโมกข์

จึงมีอยู่โรงเดียว มิได้มีอยู่ 2 โรง คือ มรสพทางจิตโรงหนึ่ง โรคมรสพทางจิตวิญญาณอีกโรงหนึ่ง เพราะจิตในความหมายของท่าน ณ สถานการณ์นั้น ถูกจิตแพทย์แย่งเอาไปใช้เสียแล้ว

ก็ในปัจจุบันนี้ สปรส. ให้ความหมายของจิตเสียใหม่ว่า "การมีสติ มีสมาธิ มีปัญญา" คือรับความหมายของจิตตามบาลีอยู่ เหตุใดต้องใช้คำ "จิตวิญญาณ" ให้ซ้ำซ้อนกันไปอีกเล่า จะว่าไปก็เหมือนกับ สปรส. กำลังสร้างโรคมรสพขึ้น 2 โรง โรงหนึ่งมรสพทางจิต โรงหนึ่งโรคมรสพทางจิตวิญญาณ ทั้ง 2 โรงเล่นเรื่องราวตามบาลีกันทั้งคู่อ่านไปเล่นกันคนแต่งตัวเป็นพระผู้เป็นเจ้าเข้ามาแทรกทางโรคจิตวิญญาณ แล้วขำขำหัวของปาจอโรคมรสพทางจิตที่เล่นตามบาลีจนฟังหึหึส แบบที่ท่านอาจารย์พุทธทาสท่านไม่ทำครับ

ท่านอาจารย์พุทธทาสมีแต่จะตั้งเอาคนศาสนาอื่นมาอยู่ภายใต้พระพุทธศาสนา จึงพยายามแปลคำบาลีให้ฝรั่งเข้าใจ ดังฝรั่งเข้ามาบวช แต่ สปรส. กำลังแปลความเชื่อของฝรั่งยกยัดเข้าใน พ.ร.บ.สุขภาพไทย แล้วบอกว่า จิตวิญญาณ หรือ Spirit ของ WHO นั้นสุดยอดแล้ว พูดไม่พูดเปล่า สปรส. ซึ่งหล่อเลี้ยงด้วยเงินภาษีอากรของคนทั้งประเทศ แทนที่จะรับฟังความคิดเห็นหลายๆ ด้าน ตามหน้าที่ของตน กลับยืนยันแต่ความเชื่อเห็นข้างเดียว ใช้เงินงบประมาณระบุเพิ่มหนังสือ 25,000 เล่มต่อกายจิตวิญญาณ ชื่อหน้าหนังสือพิมพ์เขียนบทความซึ่งข้างเดียว แล้วถามผู้อ่านว่า เห็นด้วยหรือไม่ว่าการสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณจะนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน ให้ส่งจดหมายไป และบอกว่า "ท่านจะได้รับหนังสือ "สู่สุขภาพทางสังคมและจิตวิญญาณ" ส่งไปถึงบ้าน"

แบบนี้นอกจากไม่ทำตัวเป็นกลางในการรับฟังความคิดเห็นแล้ว ยังใช้วิธี "ซื้อเสียง" ที่สังคมรังเกียจอีกด้วย เรื่องอย่างนี้แท้จริงแล้วควรจบลงด้วยปัญญา มาจัดอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันสักครั้งใหม่เล่า

ไหนประกาศว่า "ถึงเวลาเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนร่วมกำหนดนโยบายสุขภาพ" ไร ? ๑

มูลนิธิพุทธธรรม
BUDDHADHAMMA FOUNDATION

มูลนิธิพุทธธรรม องค์กรชาวพุทธ และผู้เข้าร่วมสัมมนา
ในหัวข้อ “การส่งเสริมการบริหารจิตเพื่อสุขภาพ”

เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๕ ณ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข

๒ สิงหาคม ๒๕๔๕

เรื่อง เสนอมติให้ตัดคำว่า “จิตวิญญาณ” ออกจากคำจำกัดความของสุขภาพ ในร่างพรบ.สุขภาพแห่งชาติ
เรียน ผู้อำนวยการ สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.)

ตามที่มูลนิธิพุทธธรรมได้จัดสัมมนาเรื่อง “การส่งเสริมการบริหารจิตเพื่อสุขภาพ” ในวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๕ โดยมีวัตถุประสงค์ที่ ๗ ผนวชารมต. สุตาร์ตน์ เกษราพันธ์ ประธานเปิดงาน ได้กำหนดไว้ว่า “เป็นครั้งแรกที่เปิดโอกาสให้ผู้แทนองค์กรพระพุทธศาสนาได้มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นต่อร่างพรบ.สุขภาพแห่งชาติ นับเป็นนิมิตหมายที่ดีที่จะได้นำความคิดเห็นจากที่สัมมนานี้ไปปรับปรุงแก้ไขร่างพรบ.ดังกล่าว ให้เป็นธรรมนูญสุขภาพของคนไทยอย่างแท้จริง”

เกี่ยวกับคำจำกัดความของสุขภาพที่ระบุไว้ว่า “หมายถึงสุขภาพทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ” โดยให้ความหมายว่า “ทางจิต-มีความสุข เบิกบาน มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา ใจสบาย ไม่เครียด ไม่บีบคั้น ทางจิตวิญญาณ-ได้ทำความดี และจิตใจสัมผัสกับความบริสุทธิ์ มีศาสนาหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความเอื้อเพื่อ ลดความเห็นแก่ตัว” นั้น ผู้ร่วมสัมมนาซึ่งประกอบด้วย พระเถรานุเถระในพระพุทธศาสนา ผู้รู้ทางปริยัติธรรม อาจารย์แพทย์ แพทย์ ผู้แทนองค์กรพระพุทธศาสนา และองค์กรสุขภาพต่างๆ ๖๐ ท่าน ได้ให้ข้อคิดเห็นร่วมกันดังนี้คือ

๑. เห็นด้วยที่มีการขยายความหมายของจิต ให้กว้างไกลไปกว่าความหมายของจิตแพทย์

เป็นคำจำกัดความที่กินความหมายถึงการมีสติ สมาธิ ปัญญา ซึ่งก็สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาด้วย

๒. ไม่เห็นด้วยกับคำว่า “จิตวิญญาณ” ซึ่งถูกนำมากำหนดเป็นอีกมิติหนึ่ง ด้วยเหตุผลดังนี้:

๒.๑ คำว่า “จิต” และ “วิญญาณ” เป็นคำในพระพุทธศาสนาเป็นไพบูลย์กัน เมื่อนำคำทั้งสองมาเรียงกันเป็น “จิตวิญญาณ” คำเดียว โดยกำหนดให้มีความหมายใหม่ ที่แตกต่างไปจากความหมายเดิม ซึ่งให้ความหมายที่ กายกาย คาบเกี่ยวกัน จนไม่อาจทำความเข้าใจได้ เช่น ถ้าถือตามหลักของสปรส. เมื่อจิตมีสติ มีสมาธิ ก็ให้ถือเป็นสุขภาพทางจิต แต่เมื่อใดจิตมีปีติสุข ก็กลายเป็นจิตวิญญาณ ครั้นเมื่อเกิดปัญญาขึ้น ก็กลายเป็นจิต อีก แท้ที่จริงจิตที่เป็นกุศลย่อมพัฒนาตั้งแต่ คีล สมาธิ ปัญญา จนกระทั่งเข้าถึงโลกุตระธรรม การนำไปตัดแปลงกระทั่งให้คำจำกัดความที่ขัดแย้งในตัวเอง ย่อมลดความน่าเชื่อถือในสิ่งที่ระบุไว้ในพรบ.สุขภาพแห่งชาติ ตลอดจนเป็นเหตุทำให้ ภาษาทางพระพุทธศาสนาวิบัติ

๒.๒ คำว่า “จิตวิญญาณ” ไม่มีในหลักฐานทางพระพุทธศาสนา ทั้งยังไม่เป็นที่รับรองของราชบัณฑิตยสถาน ไม่ใช่ภาษาที่เป็นทางการ ในปัจจุบันมีความนิยมใช้คำว่า “จิตวิญญาณ” กันอย่างแพร่หลายในความหมายที่แตกต่างกันออกไป ตามแต่ผู้ใช้จะกำหนด หากความหมายที่แน่นอนไม่ได้ ที่ผ่านมาในวงราชการไม่เคยมีการใช้ คำ ภาษาชาวบ้าน ไปตราเป็นภาษาราชการหรือคำระดับชาติ

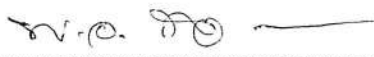
๒.๓ มีความพยายามขยายความคำว่า “จิตวิญญาณ” ไว้เป็นส่วนหนึ่งของหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งจะยิ่งสร้างความเข้าใจผิด เช่นหนังสือพิมพ์ลงข่าวว่า สวรรค์ “สุขภาพ” ให้สังคมสนใจแนวคิด

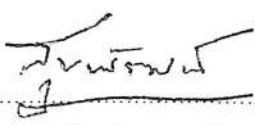
มูลนิธิพุทธธรรม
BUDDHADHAMMA FOUNDATION

๒.
.....
(สนิท ศรีสำแดง)

ประธานเปรียญธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

๓.
.....
(พ.อ. พิเศษ ทองขาว พ่วงรอดพันธ์)

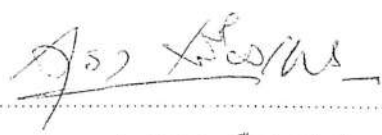
กรรมการปฏิบัติหน้าที่แทนนายก
สมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์

๔.
.....
(สุขพัฒน์ ทองเพ็ญ)

นายกสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๕.
.....
(สลิษา นิ่มสมบุญ)

กรรมการปฏิบัติหน้าที่แทนประธาน
มูลนิธิวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อการศึกษาพระอภิธรรม

๖.
.....
(บุชรา เรืองแสง)

ประธานมูลนิธิเรืองแสงธรรม

มูลนิธิพุทธธรรม
BUDDHADHAMMA FOUNDATION

๑๒.

(ประสิทธิ์ บุตรศรี)

ผู้อำนวยการสถาบันสื่อมวลชนชาวพุทธแห่งประเทศไทย

๑๓.

(สมบูรณ์ ไพรินทร์)

ประธานชมรมปกป้องพระพุทธศาสนา

๑๔.

(กมล ศรีนอก)

กรรมการที่ปรึกษา ปฏิบัติหน้าที่แทนประธาน

ชมรมธรรมะร่วมสมัย

๑๕.

(สอาด จันทร์ดี)

รองประธานปฏิบัติหน้าที่แทนประธาน องค์การไทยรัฐรักสามัคคี

๑๖.

(บรรณธรรมศ บรรลือศักดิ์กุล)

ประธานชมรมพระพุทธศาสนา "กัลยาณมิตร"

บริษัท เอ ไอ เอ จำกัด

มูลนิธิพุทธธรรม
BUDDHADHAMMA FOUNDATION

๒๒. ท.ว.ย. ๑๖ ๐๒๒๖ ๑๒๒๖
(พลตรีหญิง อุษณีย์ เกษมสันต์)
อุปนายกสมาคมส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ

๒๓. สุนันต์ สุเมธ
(สุนันต์ สุเมธ)
ประธานชมรมพุทธศาสนาโรงพยาบาลวิชัยยุทธ

๒๔. ดร. อำนวยศักดิ์
(อำนวยศักดิ์ ทิพย์มณี)
รองเลขาธิการสมาคมนักกลอนแห่งประเทศไทย

๒๕. บุบผา คณิตกุล
(บุบผา คณิตกุล)
เลขานุการปฏิบัติหน้าที่แทนประธานชมรมสหปฏิบัติฯ

แถลงการณ์

เกี่ยวกับคำจำกัดความของสุขภาพที่ระบุไว้ว่า “หมายถึงสุขภาพทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ” โดยให้ความหมายว่า “ทางจิต-มีความสุข เบิกบาน มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา ใจสบาย ไม่เครียด ไม่บีบคั้น ทางจิตวิญญาณ-ได้ทำความดี และจิตใจสัมพันธ์กับความบริสุทธิ์ มีศาสนาหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความเอื้อเฟื้อ ลดความเห็นแก่ตัว” นั้น ผู้ร่วมสัมมนาซึ่งประกอบด้วย พระเถรานุเถระในพระพุทธศาสนา ผู้รู้ทางปริยัติธรรม อาจารย์แพทย์ แพทย์ ผู้แทนองค์กรพระพุทธศาสนา และองค์กรสุขภาพต่างๆกว่า ๖๐ ท่าน ได้ให้ข้อคิดเห็นร่วมกันดังนี้คือ

๑. เห็นด้วยที่มีการขยายความหมายของจิต ให้กว้างไกลไปกว่าความหมายของจิตแพทย์ เป็นคำจำกัดความที่กินความหมายถึงการมีสติ สมาธิ ปัญญา ซึ่งก็สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาด้วย

๒. ไม่เห็นด้วยกับคำว่า “จิตวิญญาณ” ซึ่งถูกนำมากำหนดเป็นอีกมิติหนึ่ง ด้วยเหตุผลดังนี้:

๒.๑ คำว่า “จิต” และ “วิญญาณ” เป็นคำในพระพุทธศาสนาเป็นไวพจน์กัน เมื่อนำคำทั้งสองมาเรียงกันเป็น “จิตวิญญาณ” คำเดียว โดยกำหนดให้มีความหมายใหม่ ที่แตกต่างไปจากความหมายเดิม ซึ่งให้ความหมายที่ กายเกย คาบเกี่ยวกัน จนไม่อาจทำความเข้าใจได้ เช่น ถ้าถือตามหลักของสปรส. เมื่อจิตมีสติ มีสมาธิ ก็ให้ถือเป็นสุขภาพทางจิต แต่เมื่อใดจิตมีปิติสฺส ก็กลายเป็นจิตวิญญาณ ครั้นเมื่อเกิดปัญญาขึ้น ก็กลายเป็น จิต อีก แท้ที่จริงจิตที่เป็นกุศลย่อมพัฒนาตั้งแต่ ศีล สมาธิ ปัญญา จนกระทั่งเข้าถึงโลกุตระธรรม การนำไปตัดแปลงกระทั่งให้คำจำกัดความที่ขัดแย้งในตัวเอง ย่อมลดความน่าเชื่อถือในสิ่งที่จะระบุไว้ในพรบ.สุขภาพแห่งชาติ ตลอดจนเป็นเหตุทำให้ ภาษาทางพระพุทธศาสนาวิบัติ

๒.๒ คำว่า “จิตวิญญาณ” ไม่มีในหลักฐานทางพระพุทธศาสนา ทั้งยังไม่เป็นที่รับรองของราชบัณฑิตยสถาน ไม่ใช่ภาษาที่เป็นทางการ ในปัจจุบันมีความนิยมใช้คำว่า “จิตวิญญาณ” กันอย่างแพร่หลายในความหมายที่แตกต่างกันออกไป ตามแต่ผู้ใช้จะกำหนด หากความหมายที่แน่นอนไม่ได้ ที่ผ่านมากในวงราชการไม่เคยมีการใช้ คำ ภาษาชาวบ้าน ไปตราเป็นภาษาราชการหรือคำระดับชาติ

๒.๓ มีความพยายามขยายความคำว่า “จิตวิญญาณ” ไว้เป็นส่วนหนึ่งของหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งจะยิ่งสร้างความเข้าใจผิด เช่นหนังสือพิมพ์ลงข่าวว่า สวรรคต “ฐพุทธสุขภาพ” ให้สังคมสนใจแนวคิดตามหลักพุทธศาสนา โดยศึกษาว่าด้วยชีวิต ความตายและจิตวิญญาณ แม้จะเป็นความปรารถนาดีที่จะให้คนไทยใช้พระพุทธศาสนาเป็นดำเนินชีวิตและดูแลสุขภาพ แต่ทั้งคำว่า จิตวิญญาณ และคำว่า พุทธสุขภาพ ล้วนเป็นคำแต่งขึ้นเอง อันที่จริงทั้งคำศัพท์และความหมายตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท กำหนดไว้อย่างแน่นอนแล้วในพระไตรปิฎก มิใช่ใครจะดัดเติมเสริมแต่งตามใจได้

๒.๔ เอกสารของสปรส.และองค์กรที่เกี่ยวข้องหลายแห่ง แม้จะพยายามเขียนให้เป็นกลางๆ เพื่อผู้นับถือศาสนาต่างๆกัน แต่ด้วยเจตนาหรือไม่ก็ตาม การพยายามตราและอธิบายคำว่า “จิตวิญญาณ” ลงในพรบ.สุขภาพแห่งชาติ มักทำให้เกิดข้อความบางคำที่มีผลกระทบต่อหลักการของพระพุทธศาสนา อยู่เนืองๆ ในต่างกรรมต่างวาระกัน เช่นว่า “พุทธปัญญา ไม่ช่วยให้คนพ้นทุกข์” หรือ “คำตอบสุดท้ายของสุขภาพกลับจะต้องเป็น “จิตวิญญาณ” ที่สอนให้เชื่อในพลังอำนาจเหนือตน ในพระผู้เป็นเจ้า” อันเป็นการนำเอาความเชื่อในศาสนาอื่น มาครอบงำอยู่เหนือปัญญาแห่งพระพุทธศาสนา และการเสนอว่า “จิตวิญญาณ คือจิตสูงสุด คือนิพพานหรือพระผู้เป็นเจ้า” เท่ากับเป็นการเสนอความเชื่อทางเทวนิยม เป็นอัตตา มาเทียบเคียงกับนิพพาน ซึ่งเป็นอนัตตา อันเป็นอเทวนิยม ทำให้คนไทยเข้าใจความหมายไขว้เขว เพราะนิพพานไม่ใช่จิตวิญญาณ และนิพพานไม่ใช่พระผู้เป็นเจ้า

เหตุผลประกอบ
การเสนอมติให้ตัดคำว่า “จิตวิญญาน” ออกจากคำจำกัดความของสุขภาพ
ในร่างพรบ.สุขภาพแห่งชาติ
โดย

มูลนิธิพุทธธรรม องค์การพระพุทธศาสนาและผู้เข้าร่วมสัมมนา

ตามที่มูลนิธิพุทธธรรมได้จัดสัมมนาเรื่อง “การส่งเสริมการบริหารจิตเพื่อสุขภาพ” ในวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๕ ณ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข โดยมีวัตถุประสงค์ที่ ฯพณฯรมต.สุदारัตน์ เกยุราพันธุ์ ประธานเปิดงานได้กำหนดไว้ว่า “เป็นโอกาสแรกที่เปิดโอกาสให้ผู้แทนองค์กรพระพุทธศาสนา ได้มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นต่อร่างพรบ.สุขภาพแห่งชาติ นับเป็นนิมิตหมายที่ดีที่จะได้นำความคิดเห็นจากที่สัมมนาวัดนี้ไปปรับปรุงแก้ไขร่างพรบ.ดังกล่าว ให้เป็นธรรมนูญสุขภาพของคนไทยอย่างแท้จริง”

เกี่ยวกับคำจำกัดความของสุขภาพที่ระบุไว้ว่า “หมายถึงสุขภาพะทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาน โดยให้ความหมายว่า ทางจิต-มีความสุข เบิกบาน มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา ใจสบาย ไม่เครียด ไม่บีบคั้น ทางจิตวิญญาน-ได้ทำความดี และจิตใจสัมผัสกับความปิติสุข มีศาสนาหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความเอื้อเพื่อลดความเห็นแก่ตัว” นั้น ผู้ร่วมสัมมนาซึ่งประกอบด้วย พระเถรานุเถระในพระพุทธศาสนา ผู้รู้ทางปริยัติธรรม อาจารย์แพทย์ แพทย์ ผู้แทนองค์กรพระพุทธศาสนา และองค์กรสุขภาพต่างๆกว่า ๖๐ ท่าน ได้ให้ข้อคิดเห็นร่วมกันดังนี้คือ

๑. เห็นด้วยที่มีการขยายความหมายของจิต ให้กว้างไกลไปกว่าความหมายของจิตแพทย์เป็นคำจำกัดความที่กินความหมายถึงการมีสติ สมาธิ ปัญญา อันเป็นแก่นแท้ทางพระพุทธศาสนา การมีสุขภาพะทางจิต ย่อมเป็นทางออกที่แท้ของสังคมไทยและของมวลมนุษยชาติด้วย บุคคลผู้มีจิตที่เป็นกุศล นับตั้งแต่ มหากุศลจิด รูปาวจรจิต และอรูปราวจรจิต ย่อมกระทำความดีทั้งต่อตนเองและสังคมแวดล้อม อันทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข บุคคลผู้ขัดเกลากิเลสจนได้ซึ่งโลกุตระจิตย่อมไปถึงซึ่งนิพพาน

๒. ไม่เห็นด้วยกับคำว่า “จิตวิญญาน” ซึ่งถูกนำมากำหนดเป็นอีกมิติหนึ่ง แม้ว่าด้วยความปรารถนาดีของผู้ร่างที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยทางจิตใจ ที่จะช่วยทั้งบุคคลและสังคมดีขึ้น ทั้งพยายามใช้คำกลางๆ หวังว่าจะเข้าได้กับทุกศาสนา แต่การใช้คำว่า “จิตวิญญาน” ก็ทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา ด้วยเหตุผลดังนี้:

๒.๑ คำว่า “จิต” และ “วิญญาน” เป็นคำในพระพุทธศาสนาเป็นไวยากรณ์กัน ถ้านำคำทั้งสองมาเรียงกันเป็น “จิตวิญญาน” โดยกำหนดให้มีความหมายใหม่ที่แตกต่างไปจากความหมายเดิม ซึ่งให้ความหมายที่กำกวมคาบเกี่ยวกัน จนไม่อาจทำความเข้าใจได้ ตัวอย่างเช่น ถ้าถือตามหลักของสปรส. เมื่อจิตมีสติ มีสมาธิ ก็ให้ถือ เป็นสุขภาพะทางจิต แต่เมื่อใด จิตมีปิติสุข ก็กลายเป็น จิตวิญญาน ครั้นเมื่อเกิดปัญญาขึ้น ก็กลายเป็น จิตวิญญาน อีก จะเห็นได้ว่าเพียงแค่นี้ก็สร้างความสับสนเข้าใจไม่ได้ และไม่ถูกต้องเสียแล้ว แท้ที่จริงภาวะของจิตที่เป็นกุศล ย่อมพัฒนาตั้งแต่การมีศีล มีสมาธิ มีปัญญาจนกระทั่งเข้าถึงซึ่งโลกุตระธรรม เหล่านี้พระพุทธเจ้าได้พิสูจน์และสั่งสอนไว้เป็นอย่างดีแล้ว การนำไปตัดแปลงกระทั่งให้คำจำกัดความที่ขัดแย้งในตัวเอง ย่อมลดความน่าเชื่อถือในสิ่งที่จะระบุไว้ในพรบ.สุขภาพแห่งชาติ ตลอดจนเป็นเหตุทำให้ ภาษาทางพระพุทธศาสนาวิบัติ

องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูประบบสุขภาพของสปรส. ตีพิมพ์บทความ “จิตวิญญาณกับปัญหาสุขภาพในโลกศตวรรษใหม่” ความว่า เหตุใดสุขภาพทางจิต จึงไม่สามารถเป็นคำตอบสุดท้ายให้กับปัญหาสุขภาพทั้งปวงในโลกยุคปัจจุบันได้... ตรงนี้แหละมิติทางจิตวิญญาณตามกรอบของ WHO อยู่เหนือระดับสุขภาพทางจิตแห่งโลกีย์วิสัย กล่าวคือ คุณสมบัติของจิตวิญญาณนั้น อย่างน้อยจะต้อง...มีความเชื่อในพลังอำนาจที่เหนือกว่าตนในพระผู้เป็นเจ้า^๔

แท้ที่จริง พุทธปัญญา คือปัญญาแห่งพุทธ-ปัญญาของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม กำลังถูกสปรส. ปฏิเสธว่า ไม่ช่วยให้คนพ้นทุกข์ กลับจ่อมจมอยู่ในทุกข์ด้วยซ้ำไป และคำตอบสุดท้ายของสุขภาพกลับจะต้องเป็น “จิตวิญญาณ” ที่สอนให้เชื่อในพลังอำนาจเหนือตน ในพระผู้เป็นเจ้า ตรงนี้เท่ากับเป็นการนำเอาความเชื่อในศาสนาอื่นมาครอบงำอยู่เหนือปัญญาแห่งพระพุทธศาสนา

อนึ่ง การเสนอว่าจิตวิญญาณ คือจิตสูงสุด คือนิพพานหรือพระผู้เป็นเจ้า ก็เป็นการเสนอความเชื่อทางเทวนิยม เป็นอัตตา มาเทียบเคียงกับ นิพพานซึ่งเป็นอนัตตา อันเป็นอเทวนิยม ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้เปรียบเทียบกันไม่ได้ มีแต่จะทำให้คนไทยไขว้เขว เพราะนิพพานไม่ใช่จิตวิญญาณ และนิพพานก็ไม่เหมือนกับพระผู้เป็นเจ้า

ด้วยเหตุผลทั้งหมดดังกล่าว ผู้ร่วมสัมมนาฯ จึงมีมติร่วมกันขอให้ตัดคำว่า “จิตวิญญาณ” ออกจากคำจำกัดความของร่างพรบ.สุขภาพแห่งชาติ โดยให้เหลือแต่คำว่า “สุขภาพที่ดีหมายถึง สุขภาวะทางกาย ทางจิต และทางสังคม” ผู้ร่วมสัมมนาเคารพในเสรีภาพในการนับถือศาสนาของคนไทยทุกคน และมีได้คาดหวังที่จะให้พรบ.สุขภาพแห่งชาติ ระบุคำหนึ่งคำใดที่เน้นเฉพาะความสำคัญของพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ขณะเดียวกัน ก็ไม่ต้องการให้พรบ.ดังกล่าวปรากฏคำหนึ่งคำใดที่ขัดแย้งกับหลักพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นที่ยึดถือของคนไทยมากกว่าร้อยละ ๙๐ ของประเทศ การใช้คำว่า สุขภาวะทางจิตนั้น เป็นที่ยอมรับได้ทุกๆศาสนา และสามารถครอบคลุมความหมายทุกประการของจิตที่ตีงามอันจะนำไปสู่ความสุขของบุคคลและสังคมแวดล้อมอยู่แล้ว สุดท้ายแต่ใครจะตีความหรืออธิบายอย่างไรก็ได้ และไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับความเชื่อหรือศรัทธาของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือผู้นับถือศาสนาใดๆ ด้วยวิธีนี้จะนำมาซึ่งความสงบสันติและเจริญก้าวหน้าแก่สังคมไทยอันเป็นส่วนรวม

๑. มติชนรายวัน ประจำวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๔๕

๒. มติชนสุดสัปดาห์ เพื่อสุขภาพคนไทย สปรส. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

๓. ศ.นพ.ประเวศ วะสี สูสุขภาพทางสังคมและจิตวิญญาณ

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๔

๔. มูลนิธิสุขภาพไทย ศาสตราจารย์ชวิต มติชนรายวัน ประจำวันที่ ๒๗ มกราคม และ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

อุบัติเหตุก็ไม่ใช่อุบัติเหตุ

พิมพ์ครั้งแรก : นิตยสารรายวัน, 20 เมษายน 2545

สรุปเป็นตัวเลขชัดเจนออกมาแล้วว่า ระหว่างวันหยุดยาว
ช่วงสงกรานต์ มีผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุ 647 คน และบาดเจ็บ
อีก 66,689 คน

ใครก็ตามที่เห็นตัวเลขนี้แล้วรู้สึกเฉย ๆ ก็นับว่ามีหัวใจ
กล้าคำเต็มที

สมมุติถ้าไม่บอกว่าเป็นคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงสง
กรานต์ของประเทศไทย และเราไปอ่านพบตัวเลขนี้ในประเทศ
อื่น หลายคนคงเดาว่าต้นเหตุของการตายเจ็บชมนานั้นคง
หนีไม่พ้นสงคราม หรือไม่ก็ภัยจากธรรมชาติประเภท
แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิดอย่างแน่นอน

แต่ก็อีกนั่นแหละ ข้อเท็จจริงของบ้านเราก็คือมีคนเจ็บ
คนตายเป็นจำนวนมหาศาลจากการเที่ยวเตร่เฉลิมฉลองวัน

หยุด และบางทีอาจจะเป็นกรณีเดียวในโลกที่มีคนประตบ
เคราะห์กรรมมากมายขนาดนี้ จากจุดหมายแห่งการบันเทิง
จะว่าไปเรื่องคนเจ็บคนตายในช่วงสงกรานต์ไม่ใช่เรื่อง
ใหม่อะไรนัก มันเป็นส่วนนี้ต่อเนื่องมาหลายปี และจำนวนผู้
เคราะห์ร้ายในแต่ละปีก็อยู่ในระดับน่าตกใจทั้งสิ้น
ถามว่าทำไมเราจึงแก้ปัญหาไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่มีความพยายาม
จากทุกฝ่าย ทั้ง ๆ ที่มีการณรงค์เตือนสติกันในทุกูป
แบบ?

คำตอบมีอยู่ว่าปัญหาใดก็ตามที่เกิดขึ้นซ้ำซากและเกิด
ในสภาพเดิม ๆ ปัญหานั้นย่อมไม่ใช่เรื่องธรรมดา หากเป็น
ปัญหาในระดับโครงสร้างเลยทีเดียว

ถ้าวอีกแบบหนึ่งก็คือว่า อุบัติเหตุในช่วงสงกรานต์ที่
เอาชีวิตพี่น้องชาวไทยไปเป็นจำนวนมากนั้น หากพิจารณา
อีกในกรอบคิดที่กว้างขึ้นก็จะพบว่า มันไม่ใช่อุบัติเหตุแม้แต
่น้อย หากเป็นผลพวงของเงื่อนไขบางประการ ซึ่งถ้าพิจารณาที่
ดูดี ๆ ก็จะบอกระบุหลายอย่างเกี่ยวกับประเทศไทยของเรา

ประการแรกสุด ในสมัยโบราณการฉลองปีใหม่ตามประ
เพณีไทยไม่ใช่เรื่องเดินทาง แต่ทุกวันนี้วันหยุดสงกรานต์
กลายเป็นการเดินทางครั้งใหญ่ของผู้คนในประเทศ ก็เพราะ
เรามีเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ 'ความเจริญ' ไล่เฉพาะในตัว
เมือง หรือจะพูดให้ชัดขึ้นก็คือเป็นเศรษฐกิจของกรุงเทพฯ

กับชานเมืองเท่านั้น ขณะที่แรงงานส่วนใหญ่เป็นคนที่หนี
ชนมาจากชนบททางไกล เมื่อมีวันหยุดต่อเนื่องหลายวัน จึง
เป็นเรื่องธรรมดาที่พวกเขาจะกลับไปเยี่ยมบ้านเดิม
ที่ว่าคนเรา เมื่อเดินทางพร้อมกันเป็นเรือนแสนเรือน
ล้าน เรื่องธรรมดาที่กลายเป็นไม่ธรรมดา

ประการต่อมา แม้แต่คนเมืองหลวงที่ไม่มีพี่น้องต่างจั
งหวัดให้กลับไปเยี่ยมเยียน ช่วงหยุดยาวของสงกรานต์ก็เข้า
ยวนและชักชวนให้ออกนอกเมืองอยู่ไม่น้อย เพราะชีวิตปกติ
ถูกกดดันทั้งจากการงานที่เคร่งครัดรัดตม และถูกบีบคั้น
จากสิ่งแวดล้อมที่ย่ำระดูเต็มไปดด้วยมลภาวะ เมื่อได้หยุด
ถึงดีห้าวัน จำนวนไม่น้อยก็ออกเดินทาง

อันที่จริง พี่น้องชาวออฟฟิศเหล่านี้ แม้ไม่ใช่ฤดูสง
กรานต์ก็ชอบออกไปเที่ยวต่างจังหวัดในช่วงหยุดยาวอยู่แล้ว
แต่พอไปสมทบกับขบวนผู้ใช้แรงงานในห้วงเทศกาลปีใหม่ไทย
ก็มีส่วนทำให้จำนวนรถตามทางหลวงสายต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีก
หลายเปอร์เซ็นต์

เช่นนี้แล้ว โครงสร้างที่จะให้กำเนิดอุบัติเหตุก็นับว่า
เกือบครบถ้วนลงตัว

ประการสุดท้าย เครื่องปรุงชิ้นสำคัญที่สุดที่ทำให้สง
กรานต์กลายเป็นฤดูแห่งความตาย ก็คือสภาพจิตและสุขภาพ
ทางวิญญาณของผู้คนที่ออกไปเที่ยวกัน ซึ่งเราคงต้องยอม

รับว่าไม่ค่อยจะสมบูรณ์เท่าใด บางคนเล่นสาคบน้ำราวกับจะไล่ฆ่าคน บางท่านไม่ชอบสาคน้ำภายนอก หากชอบแต่สาคน้ำมาเข้ารাত্রาคหัวใจตัวเองอย่างต่อเนื่อง และในบางจังหวัดที่พี่น้องเหล่านี้ขึ้นมาตั้งอยู่หลังพวงมาลัยรถยนต์ อะไรที่ไม่ควรเกิดขึ้นก็เกิดขึ้นจนได้

หลายคนอาจจะสงสัยว่าเงื่อนไขเกี่ยวกับจิตวิญญาณข้อนี้กลายเป็นปัญหาโครงสร้างในทัศนะยมได้อย่างไร?

ได้โปรดอย่าเห็นว่าผมเกร็งทุกอย่างมาเข้าทางตัวเองเลยนะครับ เรื่องมันเป็นอย่างนั้นจริง ๆ เพราะตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 1 ภายใต้อำนาจ 'งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข' ทั้งความรู้สึกนึกคิดและจิตวิญญาณของคนไทยเราก็อ่อนแอลงมาโดยตลอด ความอ่อนแอถึงกล่าวเป็นนโยบายของรัฐโดยตรง โดยเกือบไม่มีปัจจัยอื่นมาถ่วงดุล มันจึงกลายเป็นปัญหาโครงสร้างที่หนักหน่วงอย่างยิ่ง

ใช่หรือไม่ว่าตลอดสี่สิบปีที่ผ่านมา เราถูกสอนให้เชื่อเรื่องเงินและเงื่อนไขภายนอกมากกว่าเงื่อนไขภายในของชีวิต เราถูกสอนให้ไม่พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ และท้ายที่สุดเมื่อไม่สามารถหาสิ่งที่ดีกว่า ไม่มีมาได้ครบถ้วน เราก็หันมาไม่พอใจตัวเองอย่างเขาเป็นเอาตาย

เจ้าความไม่พอใจในตัวเองนี่แหละ ที่ทำให้เราโกรธง่าย

เกลียดง่าย เสียใจง่าย กระทั่งเปลี่ยนเป็นไม่พอใจผู้อื่นโดยไม่รู้ตัว และเมื่อเงื่อนไขอันวอยเราก็มีกระบายออกด้วยวิธีการว่าารุ่นแรงสารพัดอย่าง

เพราะฉะนั้นจงอย่าได้แปลกใจเลยว่าทำไมคนจำนวนมากจึงเล่นสงครามด้วยวิธีการถ่อยเถื่อน ทำไมแก๊งมอเตอร์ไซด์จึงออกมาวิ่งเกลื่อนกรุงในช่วงนี้ ทำไมผู้คนถึงจับรถเหมือนม้าคั่ง หรือขึ้นตำก็เมาไปจับไป ฯลฯ

หรือยกว่าคนที่จากไปและหกหมื่นกว่าคนที่บาดเจ็บจะว่าไปก็ไม่ต่างอะไรกับผู้เคราะห์ร้ายในสงคราม... สงครามที่เขาทำกับตัวเอง

สรุปรวมความแล้วก็คือ อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นหลายหมื่นรายในช่วงวันหยุดสงกรานต์ ถ้ามองในกรอบที่กว้างขึ้นแล้วเราก็จะเห็นว่ามันไม่ใช่เรื่องบังเอิญ หากเป็นสิ่งที่ต้องเกิดตามเหตุปัจจัยอันมีที่สถิตอยู่ในระดับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม

ไม่เชื่อลองปรับเปลี่ยนเงื่อนไขการทำมาหากินให้ผู้คนทุกแห่งมีงานทำมีรายได้พอเพียง โดยไม่ต้องอพยพเข้ากรุงเทพฯ... ไม่เชื่อลองรณรงค์ให้พี่น้องชาวไทยปล่อยวางเรื่องวัตถุเงินทองสักกึ่งหนึ่ง แล้วหันมาหาสร้างสันติภาพกับตัวเองเป็นมิตินหลักของชีวิต

ผมมั่นใจว่าถ้าอุบัติเหตุช่วงสงกรานต์ไม่หมดไป อย่าง

น้อยก็ต้องตกลงอย่างมีนัยสำคัญ
แต่ถ้าเราไม่ทำอะไรในระดับนี้เลย หรือยิ่งโหมเข้าให้คน
ใช้สงกรานต์เป็นฤดูจับจ่ายใช้สอย เพื่อเงินทองจะได้หมุน
เวียนเป็นหมื่น ๆ ล้าน เหมือนคั้งที่ผู้ดูแลบ้านเมืองท่านโฆษ
ณา... ประเทศไทยก็คงเป็นประเทศเดียวในโลกที่มีการฆ่าตัว
ตายรวมหมู่ทุกปี

ครับ... ชาวโฆษณะสี่ศพ สี่วันขาดเจ็บหกล้มหมิ่นกว่าราย
ตายหกหรือยกว่าคน...

สิ่งนี้คืออันใด หากมิใช่ 'สงกรานต์' ที่เราถูกรานตัวเอง
พ่ายแพ้เอง และเสียหายยับเยินเอง ●

ควีนหลงจากสงกรานต์

พิมพ์ครั้งแรก : 'มติชนรายวัน', 27 เมษายน 2545

เมื่อเสาร์ที่แล้วผมเขียนเรื่องอุบัติเหตุรถยนต์ในช่วงวันหยุด
สงกรานต์ โดยใช้ตัวเลขผู้เสียชีวิตหรือยกว่าคนและบาดเจ็บ
อีกหกหมื่นกว่าคน ผู้อ่านบางท่านเห็นเข้าก็ตกท้วงมา
ทันทีว่าตัวเลขนี้เกินเกินไป ของจริงตายเจ็บมากกว่านั้นเยอะ
ครับ... ก็คงต้องยอมรับนิศกันโดยดีที่ไม่ได้บอกว่าเป็น
เป็นสถิติเมื่อสี่โมงเย็นของวันอังคารที่ 16 เมษายน ซึ่งไม่ใช่
ข้อสรุปรวมยอดของเหตุการณ์ในช่วงดังกล่าว เพราะยังไม่
ได้นับรวมอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นกับผู้รถยนต์ที่กำลังแหกกัน
กลับเข้าเมือง

ตัวเลขสุดท้ายของเทศกาล 'สติแตก' ประจำปี ซึ่งรวบรวม
รวมทั้งแต่หลังเที่ยงคืนของวันที่ 11 เมษายนมาถึงสี่โมงเย็น
ของวันที่ 17 เมษายน คือมีผู้ประสบอุบัติเหตุทุกประเภท

ตัวแทนชาวพุทธถกความหมาย "จิตวิญญาณ" ใน พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ

สธ. ๑๗ ก.ค.-กลุ่มประชาคมชาวพุทธ รวมพลังแสดงความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ โดยเห็นด้วยอย่างมากที่ให้ความสำคัญของสุขภาพจิตควบคู่กับสุขภาพทางกาย แต่ไม่เห็นด้วยกับการใช้คำว่า "จิตวิญญาณ" เนื่องจากเป็นคำใหม่ไม่เคยมีในพระพุทธศาสนามาก่อน อาจทำให้ประชาชนเข้าใจคลาดเคลื่อนได้

นางสุดารัตน์ เกตุราพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เปิดการสัมมนาเรื่อง การส่งเสริมการบริหารจิตเพื่อสุขภาพ จัดโดยมูลนิธิพุทธธรรม ร่วมกับสถาบันการแพทย์แผนไทย ซึ่งมีประชาคมชาวพุทธประกอบด้วยสมาชิกองค์กรสุขภาพด้านสาธารณสุข สื่อมวลชน นักวิชาการสาธารณสุข และผู้สนใจด้านพระพุทธศาสนา เข้าสัมมนา ๑๐๐ ท่าน การจัดสัมมนาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิดเห็นหาข้อสรุปของคำว่า จิต และจิตวิญญาณ ตามหลักพระพุทธศาสนา ที่ระบุอยู่ในร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งได้นำ ๒ คำนี้มารวมกันเป็นจิตวิญญาณ ซึ่งจะเป็นปัญหาในข้อปฏิบัติ เนื่องจากคำ "จิตวิญญาณ" เป็นคำใหม่ ไม่เคยมีในพระพุทธศาสนามาก่อน ในพุทธศาสนามีเฉพาะคำว่าจิต หรือวิญญาณ ซึ่งมีความหมายเหมือนกัน ดังนั้นจึงต้องพิจารณาให้รอบคอบและระดมแนวความคิดเห็นจากประชาคมชาวพุทธ เพื่อให้เป็นพระราชบัญญัติสุขภาพที่มาจากประชาชนอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่หลักการปฏิบัติการบริหารจิตเพื่อสุขภาพที่เป็นสุขต่อไป

นางสุดารัตน์ กล่าวว่า ในที่ประชุมได้แสดงความเห็นด้วยกับร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ที่ให้ความสำคัญของการสร้างสุขภาพจิตควบคู่กับการสร้างสุขภาพกายอย่างเด่นชัด ซึ่งเหมาะสมกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอย่างมาก การพัฒนาจิตมีผลต่อสุขภาพ และยิ่งมีความสำคัญชัดเจนยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ในสภาพสังคมที่ยิ่งเหิงทั้งในและต่างประเทศ มีผลงานการศึกษาวิจัยจำนวนมากชี้ว่าผลของพัฒนาความเจริญทางด้านวัตถุ มีผลกระทบต่อด้านจิตใจ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีวิธีการล่อมเกล้าพัฒนาจิตใจให้มีความสุขควบคู่กันด้วย ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาทสถาบันพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยการนำหลักธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาอยู่แล้ว จึงเป็นเรื่องไม่ยากนัก

พระภาสกร ภูริวฑฒโน จากธรรมสถาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวว่า น่าจะใช้คำที่ตรงกับเป้าหมาย เช่น สุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิต จะลดความสับสนของพุทธศาสนิกชน ให้ความเป็นธรรมกับศาสนาอื่น ไม่ใช่เห็นว่า กลุ่มผู้นับถือศาสนาพุทธมีร้อยละ ๙๕ จะเอาคนหมู่มากมาเอาเปรียบคนอื่น ควรให้ความเป็นธรรมกับศาสนาอื่นด้วย

สำหรับร่าง พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติที่กำลังดำเนินการโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และ

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติอยู่ขณะนี้ มีความสำคัญเสมือนเป็นธรรมนูญสุขภาพฉบับแรกของประเทศ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือนำไปสู่การสร้างสุขภาพดีให้ประชาชนให้ดีขึ้นอย่างกว้างขวาง ไม่เป็นภาระหน้าที่ของกระทรวงสาธารณสุขเพียงหน่วยงานเดียวเหมือนที่ผ่านมาในรอบกว่า ๔๐ ปี โดยกำหนดแล้วเสร็จในพ.ศ. ๒๕๔๖ ขณะนี้อยู่ระหว่างการยกร่าง และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ และกำหนดจะทำประชาพิจารณ์ครั้งใหญ่ในวันที่ ๘-๙ สิงหาคมนี้ ในเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ที่ศูนย์ประชุมไบเทค บางนา ก่อนที่จะนำเข้าสู่กระบวนการนิติบัญญัติในปลายปีนี้

สำนักข่าวไทย

การพัฒนาสุขภาพจิตวิญญาณ : แนวคิด และแนวทางจากประสบการณ์*

รศ.ดร.อาภรณ์ เชื้อประไพศิลป์

คณะพยาบาลศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

คำว่า “จิตวิญญาณ” ได้มีการใช้ในวิชาชีพการพยาบาลอย่างกว้างขวางและเป็นที่ยอมรับของนักทฤษฎีทางการพยาบาลและองค์กรการพยาบาลว่าจิตวิญญาณเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของมนุษย์ เป็นมิติที่สำคัญของการดูแลแบบองค์รวม และมีอิทธิพลต่อภาวะสุขภาพและคุณภาพชีวิตมาก โดยให้ความหมายของการดูแลทางจิตวิญญาณว่าเป็นการดูแลที่ตอบสนองต่อความเชื่อ ความศรัทธา คุณค่า ความหวัง และจุดมุ่งหมายของชีวิต แต่อย่างไรก็ตามคำว่า “จิตวิญญาณ” ยังเป็นมิติที่คลุมเครือ ไม่แน่นอน มีความหมายไม่ชัดเจน ก่อให้เกิดความสับสนในการตีความ หรือให้ความหมายในภาษาไทย เช่น ชาวบ้านอาจจะคิดว่าจิตวิญญาณเป็นผี เป็นเจ้ากรรมนายเวร เป็นวิญญาณผู้ล่วงลับ เป็นพลังงาน เป็นต้น รวมทั้งไม่สามารถชี้แนะแนวทางการดูแลได้ชัดเจน

ผู้เขียนเป็นพยาบาลมีประสบการณ์ในการสอนและการดูแลเรื่องจิตวิญญาณ ได้วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดและแนวทางในการพัฒนาสุขภาพจิตวิญญาณในการดูแลผู้รับบริการดังนี้

คุณลักษณะของจิตวิญญาณ (Attributes)

- เป็นภาพรวม (holistic in nature) ที่สะท้อนความเป็นตัวตนของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นคุณค่า ความดี ความมีปัญญา
- เป็นเรื่องของความรู้สึกที่สื่อความหมายตรงตามความต้องการที่จะสื่อ ไม่ใช่ภาษาธรรมดา
- เป็นสาระแก่นแท้ (เช่น จิตวิญญาณของการเป็นพยาบาล มีความหมายในตัวเอง ให้ความรู้สึกที่หนักแน่น มั่นคง ถึงจิต ถึงใจ ของผู้ที่ได้ผ่านการตะล่อมกล่อมเกล่าฝึกฝน จนเกิดปัญญา เข้าใจสาระและแก่นแท้ของการเป็นพยาบาล)
- เป็นความเชื่อมโยงระหว่างคน สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ สรรพสิ่ง และจักรวาล (ถ้าเชื่อมโยงได้ลงตัวพอดีก็จะไม่เห็นแก่ตัว ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง มีความสัมพันธ์อันดีในสังคม เกิดความเกื้อกูล จัดการกับชีวิตได้ลงตัว เกิดความผาสุกทางจิตวิญญาณ ถ้าเชื่อมโยงไม่ลงตัวเกิดความบีบคั้นทางจิตวิญญาณ)
- เป็นความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ (inner strength) เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่ทำให้ชีวิตเป็นสุข

* เอกสารประกอบการประชุม ระดมสมองในการพัฒนา “คำ” ที่เหมาะสมสำหรับ “สุขภาพมิติที่ 4 หรือสุขภาพทางจิตวิญญาณ” ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานปฏิรูปสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข 6 มีนาคม 2546

- มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นที่มาของความเชื่อ ศรัทธา ใ้วางใจ ความดี คุณค่า ความงาม ความรัก ความหวัง
- การมีสติ ระลึกรู้ เข้าถึงความจริงแห่งชีวิต เข้าใจตามความเป็นจริง มีเป้าหมายสูงสุดในชีวิต เข้าถึงความจริงสูงสุด (Philosophy of life and reality)

ภาวะที่ก่อให้เกิดการพัฒนาจิตวิญญาณ (Antecedents)

- ความทุกข์
- ภาวะวิกฤติของชีวิต อุบัติเหตุ
- การเป็นโรคเรื้อรัง
- การสูญเสีย
- ภาวะเฉียดตาย ใกล้ตาย
- รอดตาย หรือหายจากโรคอย่างปาฏิหาริย์
- ความสุข ปิติ
- ความสมบูรณ์ การสั่งสมบารมี

ผลของภาวะจิตวิญญาณ (Consequences)

1. ภาวะบิบัคันทางจิตวิญญาณ (ขุนมัว เสรั้าหมอง เครียด แค้น เรำร้อน โกรธ เจ้า อารมณ์ สับสน อยากตาย)
2. ความผาสุกทางจิตวิญญาณ
 - ความอ่อนน้อม กตัญญู เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ความสดชื่น เบิกบาน แจ่มใส สงบเย็น เป็นสุข ไม่เสรั้าหมอง มีน้ำใจ ช่วยเหลือ ให้อภัย
 - มีชีวิตที่ลงตัว พอดี
 - ดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย มีจุดประสงค์
 - มีความเชื่อ ความศรัทธาในความดี
 - มีศีล สมาธิ ปัญญา

จากการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตวิญญาณดังกล่าว ผู้เขียนได้สรุปกรอบแนวคิดของจิตวิญญาณเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินสุขภาวะจิตวิญญาณ โดยแบ่งเป็น 3 มิติ คือ (ดูแผนภาพประกอบ)

- 1) มิติที่มีความสัมพันธ์กับศาสนา (Connectedness to religion)
- 2) มิติที่เกี่ยวกับปรัชญาของชีวิต จุดมุ่งหมายของชีวิต (Philosophy of life & reality)
- 3) มิติที่เป็นความรู้สึก การแสดงออก พฤติกรรม (Behaviors & feeling)

Spiritual Health

1st Dimension :
Connectedness to religion

- ความเชื่อ ศรัทธา
- ความไว้วางใจ ความรัก
- ความดี คุณค่า
- ความงาม ความหวัง

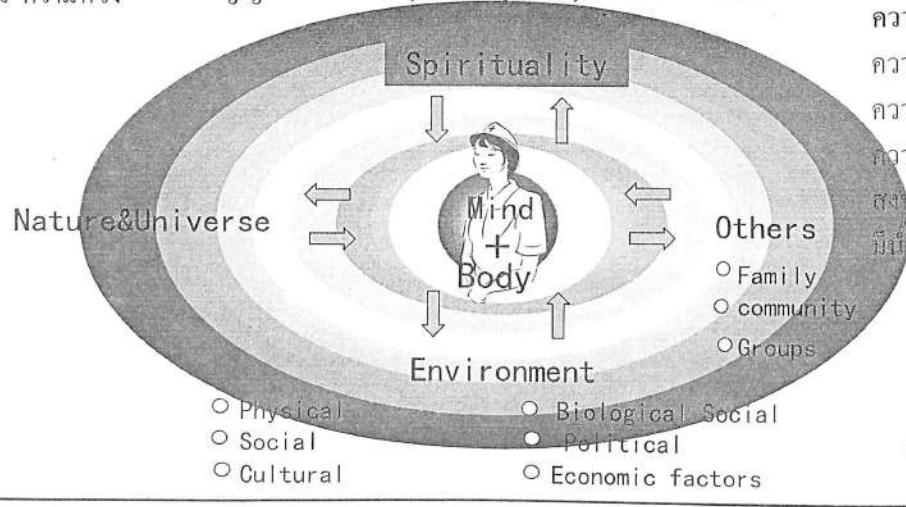
2nd Dimension :
Philosophy of life and reality
(meaning, goal)

- จุดมุ่งหมายสูงสุดในชีวิต ความจริงสูงสุด
- ความเข้าใจตามความเป็นจริง

3rd Dimension :
Behaviors & Feelings

- ภาวะบิบบัน
- ขุนมัว เศร้าหมอง เครียด
- แค้น เร่าร้อน โกรธ เจ้าอารมณ์
- สับสน อยากตาย
- ความผาสุก
- ความอ่อนน้อม กตัญญู
- ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
- ความสดชื่นเบิกบานแจ่มใส
- สงบเย็น เป็นสุข ไม่เศร้าหมอง
- มีหัวใจ ช่วยเหลือ ให้อภัย

ปัญญา ศิลป สมาธิ (การพัฒนาจิต) อุดหนุน พากเพียร

(Chuaprapaisit, A., 2001)
Faculty of Nursing, Prince of
Songkla University.

การพัฒนาสุขภาพทางจิตวิญญาณในภาวะวิกฤติของชีวิตเมื่อเป็นมะเร็ง : กรณีศึกษาแม่ชีแดง

นางแดง (นามสมมุติ) อายุ 52 ปี ภูมิดำเนาเป็นชาวสุราษฎร์ธานี เป็นผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกระยะสุดท้าย ได้รับการรักษาโดยการฝังแร่และฉายรังสี ไม่ได้ผล ถูกถามไปยังกระดูกบริเวณเชิงกราน ทำให้เกิดการเจ็บปวดมาก ไม่สามารถระงับได้ด้วยยาแก้ปวด แพทย์จึงให้การรักษาโดยการฉายรังสีบริเวณเชิงกราน ฉายรังสีไป 3 ครั้ง อาการปวดไม่ทุเลา และมีผลทำให้ไม่สามารถเดินได้ ฐานะยากจนไม่สามารถซื้อไม้ค้ำช่วยเหลือในการเดิน อาศัยอยู่ในวัดเพื่อรอรับการฉายแสง นางแดงเล่าว่า “พี่ที่มันบอกว่ารักเรามาก มันก็ทิ้งเรา มีแต่พ่อซึ่งแก่แล้วมาช่วยประคองดูแลเรา สงสารพ่ออยู่ต่อไปก็มีแต่ทำให้พ่อเป็นทุกข์ เราก็เป็นทุกข์ ทรมานอย่างสาหัส จึงตัดสินใจของกลับไปตายที่บ้าน” และคิดว่าถ้ากลับไปตายบ้านในภาวะทุกข์ทรมานเช่นนี้คงทำให้พ่อแม่เป็นทุกข์ จึงอยากจะไปอยู่วัดที่นครศรีธรรมราชซึ่งรักษาผู้ป่วยด้วยสมุนไพร และได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าอาวาสวัดโคกนาว อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ให้เงิน 5,000 บาท จึงไปที่วัดเขารูป จังหวัดนครศรีธรรมราช รักษาโดยใช้สมุนไพรดิบต้ม คั้นน้ำสมุนไพรอยู่ประมาณ 1 เดือน อาการดีขึ้นสามารถเดินได้ รู้สึกว่าอาการทางกายดีขึ้นแต่อาการทางจิตแย่มาก ถูกบีบคั้น กระแทกกระทอนด้วยถ้อยคำกระแนะกระแหน ทิ่มแทงจิตใจ เครียด ตับสั่น จึงตัดสินใจขอไปรักษาใจที่สวนโมกข์ อยู่ที่สวนโมกข์ประมาณ 6 เดือน อาการทางจิตดีขึ้น จึงกลับไปอยู่กับพระครูที่บ้าน จ.สุราษฎร์ธานี พระครูบอกว่า พระสอนโยมได้แต่ไม่ละเอียดเท่ากับโยมผู้หญิงให้ไปหาคุณแม่สิริ (คุณแม่สิริ กรินชัย) ที่ยุวพุทธ และให้เงินไป 2,000 บาท ไปเข้าอบรม “พัฒนาจิตเพื่อให้เกิดปัญญาและสันติสุข” ณ จุดนี้ทำให้เกิดการหักเห เปลี่ยนชีวิตเป็นอย่างมาก เข้าอบรมครั้งละ 7 คืน 8 วัน 3 ครั้ง และค้อมด้วยอบรมแบบเข้มอีก 1 ครั้ง ทำให้ทั้งกายและจิตดีขึ้นมาก สดชื่น เบิกบาน ไม่โกรธเกลียดใคร มีใจเมตตา อยากช่วยเหลือผู้อื่น เนื่องจากได้ทักษะในการกำหนดจิต ระลึกรู้ อยู่กับปัจจุบันได้อย่างเป็นปกติทั้งการกิน ยืน เดิน นั่ง นอน กำหนดคิริยา บทต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน ร่างกายและจิตใจดีขึ้นเรื่อยๆ คิดว่าหายจากมะเร็งจึงได้มาตรวจเพื่อยืนยันและพบว่าไม่มี active cell ของมะเร็ง เนื่องจากอธิษฐานว่าถ้าหายจากการเป็นมะเร็งจะขอบวชมอบกายถวายชีวิตต่อพระพุทธศาสนาจึงได้บวชชี ได้ทำความดี ช่วยเหลือผู้อื่น โดยการเป็นวิทยากร ใช้ตนเองเป็นอุปกรณ์สอนเด็กวัยรุ่น ให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป แม่ชีแดงช่วยผู้เขียนสอนนักศึกษาแพทย์ และนักศึกษาพยาบาล ผู้ป่วยเรื้อรัง และประชาชนทั่วไป ณ ศูนย์การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมและภูมิปัญญาตะวันออก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยไปมาระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีและสงขลา

การพัฒนาสุขภาพทางจิตวิญญาณจากภาวะวิกฤตเครื่องบินตกที่สุราษฎร์ธานี : กรณีศึกษา มาลี
 คุณมาลี (นามสมมุติ) อายุ 38 ปี ได้รับอุบัติเหตุจากเครื่องบินตกที่สุราษฎร์ธานี ในปี
 พ.ศ. 2541 พร้อมกับสามี ซึ่งสามีเสียชีวิต มาลีกระดูกซี่โครงหัก 13 ซี่ กระดูกสะโพกร้าว
 ต้องเข้าเฝือกและส่งต่อไปรักษาที่กรุงเทพฯ ผู้เขียนได้รับการขอร้องให้ไปช่วยเหลือด้านจิตใจ
 เพราะมาลีนอนไม่หลับ ร้องไห้ตลอดเวลา สับสนกับข้อมูลหลากหลาย จากผู้หวังดีมากมาย ได้
 รับยานอนหลับตลอดเนื่องจากพอดีนมาลีร้องไห้ มีนง อยากรอดตามสามี ผู้เขียนได้ประเมิน
 ภาวะสุขภาพแบบองค์รวม โดยเน้นด้านจิตวิญญาณให้ผู้ป่วยระบายความรู้สึก พบว่าผู้ป่วยสับสน
 มาก เครียด ไม่เข้าใจว่าทำไมสามีต้องตาย ทำไมตนเองไม่ตายตาม สามีจะโกรธมั๊ย เขาจะได้ไป
 เกิดมั๊ย หรือจะต้องแช่น้ำอยู่อย่างนั้นจนกว่าจะมีคนมาตายแทน เขาจะหนาวมั๊ย ผู้เขียนได้ช่วย
 เหลือโดยใช้เทคนิคการผ่อนคลาย พลังบำบัด สัมผัสเยียวยา กำหนดลมหายใจให้อยู่กับปัจจุบัน
 ให้ความรู้เรื่องความเชื่อ ความจริงแห่งชีวิต รักษาจิตไม่ให้จิตตก สอนให้สวดมนต์และแผ่เมตตา
 ให้สามี พบว่าเป็นวันแรกที่นอนหลับได้โดยไม่ใช้ยา หลังจากนั้นใช้พูดคุยทางโทรศัพท์ อาการดี
 ขึ้นเรื่อย ๆ ร่วมกับการดูแลทางด้านร่างกาย ใช้สติในการฝึกเดิน ยืน นั่ง นอน ทำให้มาลีเป็นผู้ได้
 รับอุบัติเหตุที่ไม่มีความพิการหลงเหลือ มีความเข้มแข็งแห่งจิตใจ จัดงานศพให้สามีได้โดยไม่หวั่น
 ไหว มาลีบอกว่า เคล็ดลับที่ได้เรียนรู้คือ “รักษาจิตไม่ให้จิตตกให้จิตมีพลัง”

สรุปแนวทางในการพัฒนาสุขภาพจิตวิญญาณ

- ประเมินภาวะจิตวิญญาณแบบองค์รวมตามกรอบแนวคิด
- การพัฒนาจิตให้เกิดปัญญา เอาชนะ โลก โกรธ หลง
- การผ่อนคลาย สัมผัสรักษา
- การปฏิบัติตามความเชื่อ
- การสวดมนต์
- อ่านหนังสือ
- ฟังดนตรี
- สัมผัสธรรมชาติ
- ร่วมกิจกรรมตามประเพณี
- ฯลฯ